

جمهوری اسلامی ایران

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان خراسان رضوی

نگاه فردوسی‌شماره

شماره هجده مطالعات اسلامی در علوم انسانی

بررسی اثر بنه‌شی فرآیند-میرمکانداری خارجی

در استان خراسان رضوی

بایدف ترمق بندهای ۱۰ و ۱۲ ریمتی کل اقتصادمقاومتی

چری طرح:

دکتر وحید ارشدی

تیر ۱۳۹۷

تشکر و قدردانی

در این پژوهش که با هدف آسیب‌شناسی فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی و کمک به روند تحقق بندهای ۱۰ و ۱۲ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی انجام شد، از همکاری آقایان رضا توکلی، رحیم سخن لطیف، سید سعید حسینی‌زاده یزدی و عباس رضایی در تولید محتوا و نیز همکاری سرکار خانم وجیهه آرمانی از کارشناسان مرکز خدمات سرمایه‌گذاری در جهت هماهنگی و زمینه‌سازی مصاحبه‌ها با سرمایه‌گذاران خارجی و کارشناسان مربوطه بهره‌مند شدیم. همچنین از جناب آقای دکتر فاضل خیاط مدیر مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در جهت همکاری صمیمانه با تیم پژوهش کمال قدردانی می‌شود.

نهایتاً از آقایان و خانم‌ها سیف‌الله، حسنی، طباطبائی، میرزایی، انتظاری، دهقان، وکیل‌زاده، دانش، فرزادوه، حسین‌پور، عموزیدی و سایر مشارکت‌کنندگان، به جهت وقتی که برای مصاحبه اختصاص دادند کمال تشکر و قدردانی را داریم. لازم به ذکر است که به دلیل رعایت برخی ملاحظات، اسامی مصاحبه‌شوندگان در ادامه متن آورده نشده و صرفاً با انجام شماره‌گذاری از یک‌دیگر تمیز داده شده‌اند.

چکیده

در کشور ایران عدم تقارن زیادی میان ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی و میزان سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده وجود دارد به طوری که ایران را جزو کشورهای با ظرفیت بالا و سرمایه جذب شده پایین طبقه‌بندی می‌کنند. در چنین فضایی است که انتظار می‌رود غالب استان‌های ایران نیز از چنین شرایطی برخوردار باشند و بسیار کمتر از ظرفیت‌های موجود در این استان‌ها سرمایه‌گذاری خارجی انجام شود. به طور کلی می‌توان منشأ وجود این تفاوت را به دو دسته زیر تقسیم‌بندی کرد:

- مشکلات ناشی از سیاست‌های کلان حاکمیتی
- مشکلات ناشی از تصمیمات و اقدامات بخشی و منطقه‌ای

درست است که برخی از مشکلات مربوط به سیاست‌های کلان حاکمیتی مانند تحریم‌های اقتصادی، مشکلات مربوط به نوسانات ارزی و برخی از قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی تاثیر زیادی بر روی سرمایه‌گذاری خارجی دارند، ولیکن به طور قطع همه مشکلات سرمایه‌گذاران را نمی‌توان در این دسته قرار داد و بسیاری از این مشکلات در حوزه تصمیم‌گیری بخشی و استانی قرار می‌گیرند. برای عوامل جذب سرمایه‌گذاری خارجی نیز می‌توان چنین تقسیم‌بندی ذکر کرد. به طوری که برخی از این عوامل و جذابیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی مانند قیمت ارزان نهاده‌های تولید، تابع تصمیمات و ظرفیت‌های کلان کشور هستند و برای تمامی استان‌های یکسانند. برخی از عوامل هم ناشی از ظرفیت‌های و تصمیمات منطقه‌ای و استانی هستند. مرزی بودن استان، اشتراکات زبانی و فرهنگی با همسایگان و وجود حرم مطهر امام هشتم شیعیان از جمله ظرفیت‌هایی است که بعضاً تنها اختصاص به استان خراسان رضوی دارد. در چنین شرایطی است که این ظرفیت‌های اختصاصی، نیازمند تصمیماتی اختصاصی نسبت به سیاست‌های کلان حاکمیتی هستند.

به طور کلی می‌توان گفت با وجود اینکه سیاست‌های کلان کشور تاثیرات زیادی بر روی سرمایه‌گذاری خارجی دارند، اما این سیاست‌ها نافی نقش تصمیمات منطقه‌ای و استانی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی نیستند. از طرفی با توجه به اختیاراتی که مسئولین استانی تصمیم‌گیرنده در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی دارند، می‌توان با اتخاذ تصمیم‌هایی مناسب، مضرات تصمیمات کلان اقتصادی تضعیف کننده سرمایه‌گذاری خارجی را تلطیف کرد و به تقویت سیاست‌های تشویق کننده پرداخت. بنابراین بایستی با شناسایی موانع و عوامل تشویق کننده سرمایه‌گذاری خارجی و ارائه اولویت‌بندی از آن‌ها، با تشویق عوامل و رفع موانع فرآیند سرمایه‌گذاری خارجی در استان، تصمیماتی در جهت نزدیک شدن ظرفیت‌های بالقوه به بالفعل اتخاذ کرد.

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱	مقدمه	۸
۲-۱	بیان مسئله	۹
۳-۱	اهمیت و ضرورت انجام تحقیق	۱۰
۴-۱	اهداف تحقیق	۱۱
۵-۱	سوالات تحقیق	۱۱
۶-۱	روش پژوهش	۱۲
۱-۶-۱	روش انتخاب مشارکت کنندگان و جمع‌آوری داده ها	۱۳
۲-۶-۱	توجه به ملاحظات اخلاقی در گام کیفی	۱۳
۳-۶-۱	چگونگی تعامل با صاحب‌نظران	۱۳
۴-۶-۱	روش مصاحبه	۱۳
۵-۶-۱	روش کدگذاری	۱۴
۶-۶-۱	اعتبارسنجی روش کیفی	۱۵
۷-۶-۱	توصیف مشارکت‌کنندگان در مصاحبه	۱۶

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱-۲	نظریات موجود در حوزه سرمایه گذاری خارجی	۱۸
۱-۱-۲	آثار سرمایه گذاری خارجی در کشور میزبان	۲۰
۲-۱-۲	علل انجام سرمایه گذاری خارجی	۲۱
۲-۲	انواع سرمایه‌گذاری خارجی	۲۷
۳-۲	عوامل تاثیر گذار بر سرمایه‌گذاری خارجی	۲۹
۱-۳-۲	عوامل اقتصادی	۳۰
۲-۳-۲	عوامل سیاسی	۳۲
۳-۳-۲	سیاست‌های تشویقی و حمایتی	۳۲
۴-۳-۲	عوامل جغرافیایی	۳۳

۵-۳-۲ عوامل فرهنگی و نهادی..... ۳۳

۴-۲ پیشینه تحقیق..... ۳۳

فصل سوم: سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران

۱-۳ روند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران..... ۳۸

۲-۳ ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل سرمایه‌گذاری خارجی..... ۳۹

۳-۳ سرمایه‌گذاری خارجی مصوب و جذب شده..... ۴۱

فصل چهارم: سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی و چند استان منتخب

۱-۴ سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی..... ۴۴

۱-۱-۴ معرفی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی..... ۴۴

۲-۱-۴ فرآیند سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی..... ۴۶

۲-۴ مقایسه فرایند سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی با استان‌های منتخب..... ۴۷

۱-۲-۴ استان آذربایجان شرقی..... ۵۱

۲-۲-۴ استان اصفهان..... ۵۳

فصل پنجم: یافته‌های تحقیق

۱-۵ مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی پیش از انجام سرمایه‌گذاری..... ۵۸

۱-۱-۵ عدم شناخت سرمایه‌گذاران از فرصت‌های سرمایه‌گذاری کشور..... ۵۹

۲-۱-۵ فقدان حضور آژانس‌های سرمایه‌گذاری..... ۵۹

۳-۱-۵ عدم تخصص سرمایه‌گذاران..... ۶۱

۴-۱-۵ نبود مکانیزم تجمع سرمایه‌های خرد..... ۶۱

۲-۵ مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی در حین انجام سرمایه‌گذاری..... ۶۲

۱-۲-۵ کم‌رنگ بودن نقش وکلا..... ۶۲

۲-۲-۵ عدم یکپارچگی میان دستگاه‌ها..... ۶۲

۳-۲-۵ برخورد سلیقه‌ای در اعطای مجوز..... ۶۳

۴-۲-۵ تسهیل نابجای دریافت برخی از مجوزها..... ۶۳

۵-۲-۵	عدم ترجمه برخی از اسناد رسمی	۶۳
۶-۲-۵	فقدان مترجم متخصص	۶۴
۷-۲-۵	عدم حضور نمایندگان نیروی انتظامی و اداره گذرنامه	۶۴
۸-۲-۵	عدم تخصص واسطه‌ها	۶۴
۹-۲-۵	محدودیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری	۶۵
۱۰-۲-۵	نقص سایت ایران مجوز	۶۵
۱۱-۲-۵	مشکلات اداری و کند بودن پاسخ به استعلامات	۶۵
۳-۵	مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی پس از انجام و بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری	۶۶
۱-۳-۵	تکرار روندهای اداری	۶۶
۲-۳-۵	تمدید اقامت، گواهی‌نامه و مجوز	۶۶
۳-۳-۵	برخوردهای زننده با تبعه خارجی	۶۷
۴-۳-۵	کاربرد اندک کد فراگیر	۶۸
۴-۵	مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی مرتبط با سیاست‌های کلان اقتصادی	۶۸
۱-۴-۵	نوسانات نرخ ارز	۶۸
۲-۴-۵	عدم پرداخت تعهدات دولتی	۶۹
۳-۴-۵	بیمه تامین اجتماعی	۷۰

فصل ششم: پیشنهادات

۱-۶	مدل مفهومی حل موانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی	۷۴
۱-۱-۶	هزینه‌های مشهود و غیر مشهود سرمایه‌گذاران خارجی	۷۴
۲-۶	پیشنهادهای برای حل مشکلات سرمایه‌گذاران	۷۷
۱-۲-۶	پیشنهادهای در چارچوب مدل مفهومی	۷۷
۲-۲-۶	پیشنهادهای ویژه جهت حل برخی از موانع اصلی	۷۷

۷. مراجع

۸. پیوست

فصل اول:

اکھیات تحقیق

سرمایه‌گذاری به عنوان موتور محرکه رشد اقتصادی، لازمه نیل به توسعه اقتصادی و اجتماعی بوده است. افزایش سرمایه‌گذاری منجر به افزایش تولید، افزایش ارزش افزوده، درآمد، رفاه و اشتغال، کاهش نرخ بیکاری و رفع فقر می‌شود. در اکثر کشورهای در حال توسعه به دلیل پایین بودن سطح پس‌انداز، در آمد سرانه پایین، نرخ رشد جمعیت بالا، توزیع نابرابر درآمد، فقدان مؤسسات مالی سازمان یافته، عقب افتادگی اقتصادی و تکنولوژی و کسری بودجه؛ عدم توانایی جذب برای سرمایه‌گذاری داخلی وجود داشته و این کشورها جهت جبران عقب ماندگی خود متوسل به کشورهای دیگر شده‌اند و به سرمایه‌گذاری خارجی روی آورده‌اند. سرمایه‌گذاری خارجی یعنی بهره‌گیری از ظرفیتهای مالی، اقتصادی و فنی کشورهای دیگر در جهت رشد و توسعه اقتصادی یک کشور دیگر و ارتقاء منحنی امکانات تولید آن که تحت شرایطی در یک کشور ایجاد می‌شود. سرمایه‌گذاری خارجی نه فقط اشتغال در صنایع را مستقیماً ایجاد می‌کند بلکه به طور ضمنی باعث ایجاد اشتغال در بخش خدمات نیز می‌شود (باتیز و ریورا باتیز، ۱۹۹۰: ۲۸۷).

بسیاری معتقدند تقویت سرمایه‌گذاری خارجی در یک کشور عامل مهمی در تقویت امنیت نظامی و اقتصادی است، ضمن اینکه امنیت خود عامل مهمی در تقویت سرمایه‌گذاری خارجی به حساب می‌آید. همچنین با توجه به تجربه تحریم‌های یک‌جانبه و چندجانبه علیه کشور ایران، می‌توان جذب سرمایه‌گذاری خارجی را یکی از سیاست‌های دفع کننده این تحریم‌ها دانست، چرا که با گره خوردن منافع مشترک، تحریم کشورها کاری سخت‌تر خواهد بود. بر همین اساس است که بر اساس بندهای ۱۰ و ۱۲ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، استفاده از سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه همکاری‌های اقتصادی علی‌الخصوص با کشورهای همسایه، به عنوان یکی از راه‌های کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد ایران آورده شده است.

برخی از کشورها مانند ایران و برخی از مناطق آن به طور خاص مانند استان خراسان رضوی به دلیل دارا بودن برخی از ویژگی‌های ممتاز و فراهم بودن بسترهای اقتصادی، فرهنگی، مذهبی و اجتماعی، پتانسیل‌ها و جذابیت‌های بیشتری نسبت به سایر مناطق برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی دارند، اما در این مسیر عوامل و موانعی وجود دارد که باعث شده‌است سرمایه‌های جذب شده با ظرفیت‌های بالقوه سرمایه‌گذاری تناسب بالایی نداشته باشد. در چنین شرایطی است که می‌توان با شناسایی موانعی که بر سر راه سرمایه‌گذاران خارجی و فرآیندهای اداری آن وجود دارد و حل این موانع، مسیر سرمایه‌گذاری خارجی را بیش از پیش هموارتر کرد. برای این منظور، تحقیق حاضر به صورت پیمایشی و با بهره‌گیری از ابزار مصاحبه با سرمایه‌گذاران خارجی استان خراسان رضوی و کارشناسان مربوطه در نهادهای مرتبط، مشکلات موجود در مسیر سرمایه‌گذاری خارجی در این استان را بررسی کرده است و ضمن ارائه یک دسته‌بندی منسجم از مشکلات، پیشنهادهایی در جهت بهبود فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی و رفع موانع موجود با توجه به اولویت مشکلات این سرمایه‌گذاران ارائه داده است.

۲-۱ بیان مسئله

همانطور پیش‌تر که ذکر شد، گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی متخصص در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی مانند سازمان توسعه و تجارت سازمان ملل متحد^۱ نشان می‌دهد، در کشور ایران عدم تقارن زیادی میان ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی و میزان سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده وجود دارد به طوری که ایران را جزو کشورهای با ظرفیت بالا و سرمایه جذب شده پایین طبقه‌بندی می‌کنند. در چنین فضایی است که انتظار می‌رود غالب استان‌های ایران نیز از چنین شرایطی برخوردار باشند و بسیار کمتر از ظرفیت‌های موجود در این استان‌ها سرمایه‌گذاری خارجی انجام شود. به طور کلی می‌توان منشأ وجود این تفاوت را به دو دسته زیر تقسیم‌بندی کرد:

۱. مشکلات ناشی از سیاست‌های کلان حاکمیتی

۲. مشکلات ناشی از تصمیمات و اقدامات بخشی و منطقه‌ای

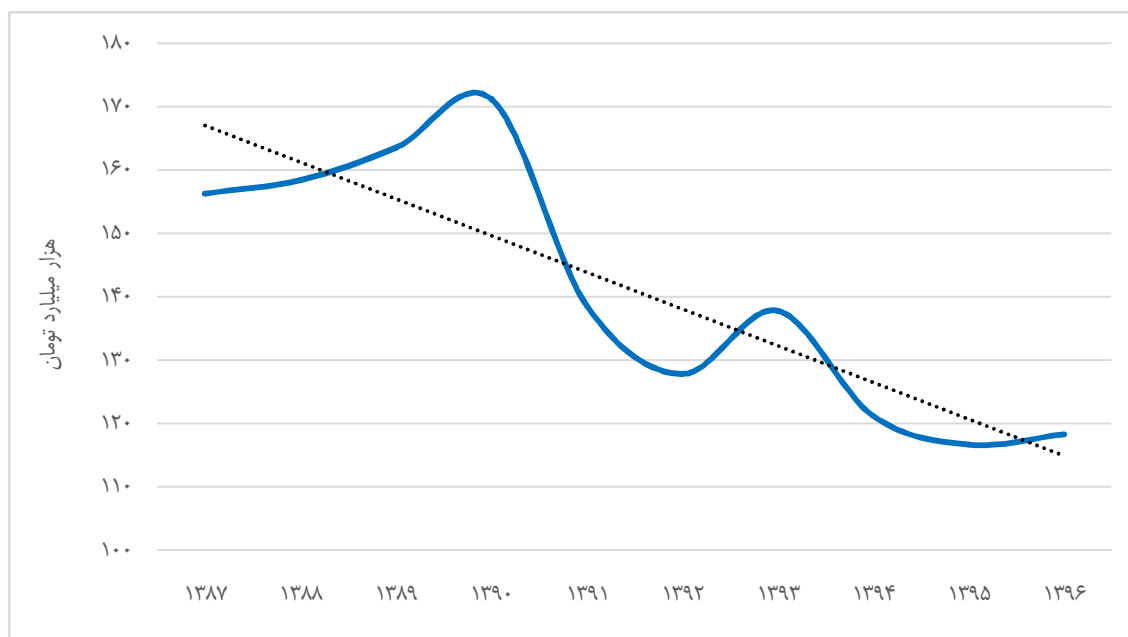
درست است که برخی از مشکلات مربوط به سیاست‌های کلان حاکمیتی مانند تحریم‌های اقتصادی، مشکلات مربوط به نوسانات ارزی و برخی از قوانین مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی تاثیر زیادی بر روی سرمایه‌گذاری خارجی دارند، ولیکن به طور قطع همه مشکلات سرمایه‌گذاران را نمی‌توان در این دسته قرار داد و بسیاری از این مشکلات در حوزه تصمیم‌گیری بخشی و استانی قرار می‌گیرند. برای عوامل جذب سرمایه‌گذاری خارجی نیز می‌توان چنین تقسیم‌بندی ذکر کرد. به طوری که برخی از این عوامل و جذابیت‌های سرمایه‌گذاری خارجی مانند قیمت ارزان نهاده‌های تولید، تابع تصمیمات و ظرفیت‌های کلان کشور هستند و برای تمامی استان‌های یکسانند. برخی از عوامل هم ناشی از ظرفیت‌های و تصمیمات منطقه‌ای و استانی هستند. مرزی بودن استان، اشتراکات زبانی و فرهنگی با همسایگان و وجود حرم مطهر امام هشتم شیعیان از جمله ظرفیت‌هایی است که بعضاً تنها اختصاص به استان خراسان رضوی دارد. در چنین شرایطی است که این ظرفیت‌های اختصاصی، نیازمند تصمیماتی اختصاصی نسبت به سیاست‌های کلان حاکمیتی هستند.

به طور کلی می‌توان گفت با وجود اینکه سیاست‌های کلان کشور تاثیرات زیادی بر روی سرمایه‌گذاری خارجی دارند، اما این سیاست‌ها نافی نقش تصمیمات منطقه‌ای و استانی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی نیستند. از طرفی با توجه به اختیاراتی که مسئولین استانی تصمیم‌گیرنده در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی دارند، می‌توان با اتخاذ تصمیم‌هایی مناسب، مضرات تصمیمات کلان اقتصادی تضعیف‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی را تلطیف کرد و به تقویت سیاست‌های تشویق‌کننده پرداخت. بنابراین بایستی با شناسایی موانع و عوامل تشویق‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی و ارائه اولویت‌بندی از آن‌ها، با تشویق عوامل و رفع موانع فرآیند سرمایه‌گذاری خارجی در استان، تصمیماتی در جهت نزدیک شدن ظرفیت‌های بالقوه به بالفعل اتخاذ کرد.

۳-۱ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

اهمیت و ضرورت این تحقیق را بایستی در اهمیت و ضرورت سرمایه‌گذاری خارجی، علی‌الخصوص سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جستجو کرد. سرمایه‌گذاری خارجی یکی از ارکان تامین مالی به حساب می‌آید که در نوع مستقیم آن، این پول توسط سرمایه‌گذار به بهره‌برداری نیز می‌رسد. در صورتی که شرایط کنونی اقتصاد ایران را که به واسطه رکود شدید در سال‌های ۹۱ و ۹۲ و رونق‌های کم رمق در سال‌های اخیر را در نظر داشته باشیم، به جرأت می‌توان سرمایه‌گذاری خارجی را به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان تامین مالی برای رشد اقتصادی به حساب آورد.

با توجه به نیازهای بازار کار برای ایجاد شغل و رسیدن به سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، سیاست‌گذار رشد ۸ درصد را برای برنامه ششم توسعه هدف‌گذاری کرده‌است. یکی از مؤلفه‌های شتاب‌دهنده و ملزومات رشد اقتصادی، وجود سرمایه‌گذاری در اقتصاد است. همانطور که در **Error! Unknown switch argument.** مشاهده می‌شود، به دلیل شرایط اقتصاد در دهه گذشته، به طور کلی تشکیل سرمایه شامل ماشین‌آلات و ساختمان، سیر نزولی داشته است و این به نوعی بیانگر کاهش توانایی بخش داخلی اقتصاد برای سرمایه‌گذاری در جهت رسیدن به اهداف رشد اقتصادی است. در چنین شرایطی است که نقش تامین مالی خارجی و سرمایه‌گذاری مستقیم و غیرمستقیم خارجی در جهت افزایش رشد اقتصاد پررنگ‌تر از گذشته خواهد بود. این رشد اقتصادی که می‌تواند با اشتغال بالا همراه شود، به دلیل نرخ بیکاری بالا^۲، در استان خراسان رضوی بیش از سایر استان‌ها اهمیت دارد.

شکل ۱-۱ تشکیل سرمایه ثابت ناخالص به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ (منبع: بانک مرکزی)

یکی دیگر از عواملی که به اهمیت سرمایه‌گذاری خارجی به خصوص در برهه کنونی افزوده است، کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد برای مقابله با تحریم‌های سایر کشورها است. ایجاد وابستگی‌های اقتصادی میان کشورها به عنوان یکی از عوامل کاهش دهنده آسیب

^۲ طبق آمارهای مرکز آمار در سال ۹۴، استان خراسان با نرخ بیکاری ۱۳.۳ درصد بعد از ۴ استان دیگر، دارای بالاترین نرخ بیکاری است.

پذیری اقتصادها به شمار می‌آید و یکی از راه‌های ایجاد وابستگی، انجام سرمایه‌گذاری خارجی است. با توجه به شرایط سیاسی پس از انقلاب، اقتصاد ایران همیشه در معرض تحریم‌های یک جانبه و چند جانبه علی‌الخصوص کشور امریکا به عنوان بزرگ‌ترین اقتصاد دنیا قرار داشته است. بدیهی است که برای کاهش اثرات این تحریم‌ها و همراه کردن سایرین برای مقابله با این تحریم‌ها، بایستی طوری وابستگی اقتصادی ایجاد کرد که تحریم اقتصاد ایران به سادگی و بدون ضرر نباشد. از میان انواع سرمایه‌گذاری‌های خارجی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بیشترین وابستگی را میان کشورها ایجاد می‌کند، چرا که طول این نوع سرمایه‌گذاری میان مدت و بلندمدت است و به دلیل تبدیل سرمایه‌های مالی به سرمایه‌های فیزیکی، به راحتی قابل انتقال و صرف نظر کردن نیست.

همانطور که پیش‌تر ذکر شد، استان خراسان رضوی با توجه به مرزی بودن، اشتراکات زبانی و مذهبی با کشورهای همسایه، قرار گرفتن در مسیر ترانزیت از آب‌های آزاد، مستعد بودن جهت احداث نیروگاه‌های تولید برق، غنای معدنی و وجود حرم مطهر رضوی، ظرفیت بسیار زیادی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی دارد، اما به نظر می‌رسد هنوز جایگاه درخوری در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی پیدا نکرده‌است. طبق آخرین آمار مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی منتشر شده توسط دبیرخانه شورای اطلاع‌رسانی دولت، از بهمن سال ۱۳۹۴ لغایت بهمن سال ۱۳۹۵، استان خراسان رضوی به لحاظ تعداد پروژه‌های جدید تعریف شده در رتبه اول قرار گرفته‌است اما به لحاظ حجم سرمایه‌گذاری، سیزدهمین استان از نظر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بوده‌است. در چنین شرایطی است که به نظر می‌رسد فارغ از سیاست‌های کلان تاثیرگذار بر سرمایه‌گذاری خارجی، استان خراسان با جایگاه واقعی خود در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی فاصله داشته است و بایستی با شناسایی موانع جذب این سرمایه‌گذاری‌ها، زمینه ورود بیشتر سرمایه به استان را فراهم کرد.

۴-۱ اهداف تحقیق

به طور کلی هدف از اجرای این طرح شناسایی و ارائه راه‌حل برای مشکلاتی است که سرمایه‌گذاران خارجی در استان خراسان با آن مواجه بوده‌اند. اما به صورت دقیق‌تر اهداف این تحقیق عبارتند از:

- شناسایی الزامات سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی
- مصاحبه با سرمایه‌گذاران خارجی استان و کارشناسان این حوزه تا حد اشباع نظری
- پیاده‌سازی و کدگذاری واژگان کلیدی بدست آمده از مصاحبه‌ها و استخراج مفاهیم کلیدی
- اولویت‌بندی مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی
- استخراج یک مدل مفهومی و ارائه راهکارهای قابل اجرا با استفاده از نظرات مصاحبه شونده‌گان
- ارائه پیشنهادات سیاستی

۵-۱ سوالات تحقیق

جهت نیل به اهداف تحقیق، سوالات زیر مورد ارزیابی و بررسی قرار می‌گیرد:

- چه موانعی در پیش، حین و پس از فرآیند سرمایه‌گذاری خارجی در مقابل سرمایه‌گذار وجود دارد؟
- هر کدام از این موانع از چه اولویتی برای سرمایه‌گذار برخوردارند؟
- هر کدام از این موانع مربوط به کدام یک از دستگاه‌های اجرایی می‌شود؟
- مکانیزم جذب سرمایه‌گذاری خارجی در برخی از استان‌های برتر در این زمینه چه تفاوت‌هایی با استان خراسان دارد؟
- فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی در برخی از کشورهای منتخب به چه صورت است و چه تفاوت‌هایی با ایران دارد؟

۱-۶ روش پژوهش

بررسی میزان اثربخشی فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی، نیازمند به‌کارگیری روش تحقیق مناسب است تا پژوهشگر با به کارگرفتن مجموعه‌ای از قواعد روش‌مند و رعایت منظم مراحل، قدرت کسب یافته‌های دقیق‌تر علمی را پیدا نماید. بر اساس مطالعات پیشینی، برای بررسی این موضوع، روش تحقیق این پژوهش از نوع اکتشافی و تبیینی انتخاب گردید. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و توسعه‌ای است. کاربردی است زیرا شناسایی عوامل واسطه‌ای قابل مدیریت، به نهادهای تصمیم‌ساز این امکان را می‌دهد که عوامل مؤثر را تا حد امکان، تقویت نموده و موانع موجود در مسیر را تا حد امکان تضعیف نمایند. توسعه‌ای است زیرا یافته‌های این پژوهش می‌تواند به تکمیل متغیرهای موجود برای اصلاح فرآیند جذب سرمایه‌گذاری کمک نماید. از لحاظ رویکرد، کیفی است و در گام کیفی، از روش مصاحبه عمیق و ابزار مصاحبه برای پاسخ به سوال تحقیق استفاده خواهد شد.

روش انجام این پژوهش برای پاسخ دادن به این سؤال کلی انتخاب شده بود که «چه موانع و مشکلاتی در فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارد؟» این گام به دنبال اکتشاف عوامل بود و با ابزار مصاحبه باز توانست تعداد قابل توجهی از متغیرهای واسطه‌ای را شناسایی نماید. در ادبیات روش تحقیق، روش‌های کیفی متنوعی معرفی شده‌اند. روش منتخب این پژوهش با رویکرد استقرایی و در چارچوب روش نظریه پردازی داده بنیاد^۳ (تجربه‌محور) انتخاب شده است (رضویه، ۱۳۹۳: ۲۷۸). گلاسرواشراس^۴ (۱۹۷۱) این روش را یکی از بنیادی‌ترین کشف‌های روش شناختی قلمداد کرده‌اند که می‌تواند به تولید معرفت متقن و باورپذیر تبدیل شود. این روش، از نظر پارادایمی و نظری بر اصول پارادایم تفسیرگرایی اجتماعی استوار شده و فرض می‌کند که انسان‌ها عامل‌های هدف‌مندی بوده که نقش فعالی در تفسیرکردن و پاسخ‌دادن به مسئله ایفا می‌کنند. یا به عبارت دیگر موجوداتی خلاق، مبتکر و معناساز بوده که به جهان اجتماعی خود، معنا و نظم می‌بخشند. این روش استفاده می‌کنند که موضوع مورد علاقه‌ی آن‌ها، در بخش مروری بر ادبیات تحقیق تا حدودی نادیده گرفته شده باشد؛ در نتیجه، آن‌ها نظریه‌ی خود را از زمینه‌ی مورد مطالعه بیرون می‌کشند. منابع جمع‌آوری اطلاعات در روش نظریه‌ی داده‌بنیاد در دو دسته طبقه بندی می‌شوند: منابع اولیه، که شامل مصاحبه‌های ضبط شده، مشاهده‌های مشارکتی و ثبت مصاحبه‌ها است و منابع ثانویه شامل ادبیات تحقیق، مجله‌ها و فصلنامه‌ها را در بر می‌گیرد. در تحقیق نظریه‌ی بنیادی، فرآیند جمع‌آوری داده‌ها، نظم دادن و تجزیه و تحلیل داده‌ها به هم وابسته‌اند و همزمان انجام می‌شوند (گلاسرواشراس، ۱۹۹۸).

^۳Ground Theory

^۴Glaser

^۵Strauss

۱-۶-۱ روش انتخاب مشارکت‌کنندگان و جمع‌آوری داده‌ها

در ادبیات «روش تحقیق کیفی»، چند نوع نمونه‌گیری هدفمند معرفی شده است. نمونه‌گیری هدفمند منتخب این پژوهش، «روش متوالی یا متواتر» به صورت نمونه‌گیری «گلوله برفی» بوده است. زیرا پژوهشگر به دنبال شناسایی سرمایه‌گذاران خارجی و کارشناسانی بوده که در محیط عمل با موضوع ارتباط تنگاتنگ داشته و دغدغه‌مند بهینه‌سازی فرآیند جذب را داشته باشند.

حجم نمونه آنقدر افزایش می‌یابد تا زمانی که اشباع نظری حاصل شود. اشباع نظری^۶، نقطه‌ای است که طبقه‌ی تازه‌ای از داده‌ها استخراج نمی‌شوند. اشباع نظری به توسعه طبقه‌بندی‌ها بر مبنای ویژگی‌ها و ابعادشان اشاره دارد که شامل تنوعات و روابط ممکنشان با دیگر مفاهیم است. بر این مبنای پژوهشگر، بر اساس قضاوت خود از بهترین منابع اطلاعاتی از قبیل مشاهده، مصاحبه یا منابع مکتوب سعی کرد بهترین انتخاب‌ها را داشته باشد و سپس به دنبال نمونه‌هایی رفت که نظریه‌ی ایجادشده را کامل کنند. در تئوری زمینه‌ای ابتدا نمونه‌گیری به صورت آسان و در دسترس آغاز شد و سپس به صوت هدفمند در جهت حداکثر تفاوت برای مفاهیم ایجاد شده حرکت کرد. به این صورت که در این مطالعه، پس از مطالعات اسنادی و بهره‌گیری از هدایت کارشناسان مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی برای معرفی سرمایه‌گذاران و کارشناسان خبره مصاحبه‌ها آغاز شد.

۱-۶-۲ توجه به ملاحظات اخلاقی در گام کیفی

در طول پژوهش و پس از انجام مصاحبه‌ها نیز تلاش شد تا حدّ ممکن، هویت مصاحبه‌شوندگان به صورت پنهان باقی مانده و تعهداتی که در فرم مذکور بیان شده است، محقق شوند.

۱-۶-۳ چگونگی تعامل با صاحب‌نظران

پس از شناسایی افراد، اهداف پژوهش، مفروضات آن و سؤال پژوهش از طریق پست الکترونیکی، ارسال گردید. پس از پاسخ آن‌ها با پیگیری مکرر تلفنی توسط کارشناس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی، وقتی برای مصاحبه‌ها تنظیم شد. در نامه‌ی مکتوب به تمامی مصاحبه‌شوندگان، اطمینان داده شد که مشخصات آن‌ها در گزارشات منتشره از تحقیق، فاش نخواهد شد. در ابتدای هر مصاحبه‌ی حضوری، مقدمه‌ی موضوع و اهداف آن برای مخاطب تبیین شد. سؤال پژوهش پرسیده شد و در پی پاسخ‌های مشارکت‌کننده، سؤالات فرعی پرسیده می‌شد. مدت مصاحبه با توجه به میزان پاسخ‌دهی مشارکت‌کنندگان از ۴۵ دقیقه تا ۱۲۰ دقیقه به طول انجامید. پس از پایان مصاحبه‌ها متن حاصل از خلاصه مصاحبه به همراه برداشت‌ها و تحلیل‌های ابتدایی پژوهشگر برای مصاحبه‌شوندگان قرائت می‌شد تا صحت موارد مکتوب شده را تأیید نمایند و یا در صورت لزوم، نکات دیگری را در راستای تصحیح آن متذکر شوند.

۱-۶-۴ روش مصاحبه

مصاحبه‌های مورد استفاده در این پژوهش از نوع مصاحبه‌های باز بودند (رضویه، ۱۳۹۳: ۲۷۹). در آغاز مصاحبه‌ها در جریان این مصاحبه‌ها که بیشتر شبیه به گفتگوهای دوستانه بودند؛ تلاش می‌شد تا به آسیب‌شناسی فرآیند مراحل جذب سرمایه‌گذاری

^۶Theoretical Saturation

خارجی دسترسی پیدا کرده و نیز ادراک آنان نسبت به تجارب زندگی‌شان دسترسی پیدا شود. مصاحبه‌ها با اجازه گرفتن از مشارکت‌کنندگان توسط دستگاه MP۳ ضبط و ثبت گردید؛ و بخش‌های مفید آن پیاده سازی شد.

۱-۵ روش کدگذاری

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مقایسه‌ای مداوم و به شیوه اشتراوس و کوربین (۱۹۹۰) استفاده شد؛ چرا که این روش در مقابل سایر رویکردهای نظریه‌ی زمینه‌ای، ساختارمندتر، عینی و دقیق‌تر بوده و برای پژوهشگر در تحقیقات کیفی، مناسب‌تر به نظر می‌رسید. مصاحبه‌ها و داده‌های حاصل از مصاحبه‌های باز، گردآوری و متن‌های قابل استفاده‌ی آنها پیاده و سازماندهی شد. بعد از انجام مصاحبه‌ها، مباحث متناسب با پاسخ دقیق سؤال، استخراج شد و سعی گردید قبل از اقدام به مصاحبه با مشارکت‌کننده بعدی، داده‌ها کدگذاری شوند.

کدگذاری عبارتست از «فرآیند گروه‌بندی شواهد و نشان‌گذاری ایده‌ها، به‌صورتی که منعکس‌کننده عمده دیدگاه‌ها باشند. شواهد به‌دست آمده از پایگاه داده‌ها را می‌توان در کدها گروه‌بندی کرد و کدها در مضامین گسترده‌تر گروه‌بندی می‌شوند. سپس مضامین را در ابعاد یا دیدگاه‌های بزرگتری طبقه‌بندی کرد، بین آنها ارتباط برقرار نمود.» (کرسول و کلارک: ۱۴۵)

سه مرحله کدگذاری باز^۷، محوری^۸ و انتخابی^۹ بر روی داده‌ها انجام شد. در این پژوهش، از «کدگذاری با جمله یا پاراگراف» استفاده شد. ابتدا کدهای باز از متن مصاحبه‌ها که همان عبارات شرکت‌کنندگان بود استخراج گردید. کدهای حاصل شده با کدهای قبلی مقایسه و کدهایی که از نظر مفهومی شبیه یکدیگر بودند در یک طبقه قرار گرفتند و به تدریج، طبقات شکل گرفت. طبقات با یکدیگر مقایسه شده و یا در برخی از موارد، یک طبقه به دو یا چند طبقه‌ی دیگر، تفکیک می‌شد و یا محلّ کد، از یک طبقه به دو یا چند طبقه‌ی دیگر تغییر پیدا می‌کرد تا در نهایت طبقه محوری به دست آمد. کدگذاری انتخابی نیز ارتباط طبقات را با یکدیگر، آشکار کرد.

تحلیل مصاحبه‌ها در چند سطح انجام شدند به نحوی که در سطح اول و تحلیل مصاحبه‌ها، مربوط به شکل‌دادن مفاهیم بودند. در واقع پس از نوشتن قسمت‌های مهم و قابل استفاده مصاحبه، پاراگراف‌های آن مطالعه شده و با توجه به محتوای هر پاراگراف و گاهی هر چند پاراگراف که به هم مرتبط بودند؛ یک مفهوم شکل می‌گرفت. سطح دوم تحلیل مربوط به ایجاد مقوله‌ها بودند؛ به نحوی که مفاهیم تولید شده در مرحله‌ی قبلی با یکدیگر مقایسه می‌شد تا به یک محور مشترک برای ایجاد مقوله رسیده شود. این مقوله‌ها نه تنها از درون یک مصاحبه به وجود می‌آمدند بلکه از طریق مقایسه یک مصاحبه با مصاحبه‌های بعدی نیز شکل می‌گرفتند. انجام مصاحبه‌های بعدی نیز ادامه یافت تا اینکه اشباع اطلاعاتی به وجود آمد و این احساس شکل گرفت که فرد مصاحبه شونده، اطلاعات جدیدی را به پژوهشگر ارائه نکرده است تا تکمیل‌تر شود و تغییری در مقوله‌های شکل گرفته تا این مرحله ایجاد شود. پس از انجام مصاحبه با آخرین مشارکت‌کنندگان که به روال قبلی انجام شد پژوهشگر به این نتیجه رسید که مؤلفه‌های

^۷Open Coding

^۸Axial Coding

^۹Selective Coding

جدیدی ارائه نشد، لذا برای اطمینان از اینکه آیا دیدگاه آن‌ها با مصاحبه شوندگان قبلی یکسان است یا نه، مؤلفه‌های استخراج شده‌ی قبلی به آن‌ها نشان داده شد. آن‌ها با بیان صریح این نکته که تمامی مشکلات به خوبی گردآوری شده‌اند، پژوهشگر را به این باور رساند که اشباع نظری حاصل شده است و تصریح نمودند غیر از این مؤلفه‌ها چیز دیگری به ذهن نمی‌رسد.

در سطح آخر، تحلیل مصاحبه‌ها که نسبت به سطح قبلی از تجرید یا انتزاع بیشتری برخوردار بود، چهارچوب نظری با توجه به مقوله‌های به دست آمده از مصاحبه‌های انجام شده روئیدن گرفت. با توجه به ارتباطی که میان مقوله‌ها وجود داشت، یک مقوله‌ی کلی از این مقوله‌ها به عنوان چارچوب نظری کشف شده انتخاب شده و سایر مقوله‌ها با توجه به ارتباطی که با این مقوله محوری داشتند در پیرامون آن قرار داده شدند و در جهت تبیین ارتباط آن‌ها با مقوله‌ی محوری با توجه به مصاحبه‌های به عمل آمده تلاش شد.

در **Error! Unknown switch argument.** نمونه‌ای از استخراج مقوله‌ها و مفاهیم از متن مصاحبه‌ها مشاهده می‌شود. ابتدا از مصاحبه‌ها عباراتی که به موضوع ارتباط داشته استخراج شده‌اند و مفاهیم آشکار و پنهان مستخرج از آن به صورت آزاد، کدگذاری و دسته‌بندی شده‌اند. برخی از جملات در داخل خود چندین مفهوم داشت و برای چندین عامل به کار برده می‌شد.

جدول ۱-۱ نمونه‌ای از استخراج مفاهیم اولیه از مصاحبه‌ها

شماره مصاحبه شونده	قسمتی از متن مصاحبه	کلید واژه (مفهوم دریافتی)
۱۷	برای کسی که سرمایه‌گذاری می‌کند اولین چیزی که ملاک است این است تضمینی داشته باشد که با این فرد هماهنگ یک شهروند ایرانی برخورد شود. خارجی ماده ۳۵ چیزی بود که ما را به سمت سرمایه‌گذاری کشاند اما در عمل اجرا نمی‌شود و فرق است بین تبعه‌های سایر کشورها با تبعه‌های ایرانی.	رفتار تبعیض آمیز با اتباع خارجی
۲۲	در کشوری مثل هلند وقتی شما شماره گذرنامه خود را وارد می‌کنید و یکپارچگی سیستم اداری اطلاعات اولیه را در اختیارشان قرار می‌دهید دیگر سایر دستگاه‌ها از این کشورهای توسعه یافته اطلاعات با خبر می‌شوند و نیازی به ورود مجدد اطلاعات شما نیست.	یکپارچگی سیستم اداری

۱-۶-۱ اعتبارسنجی روش کیفی

صاحب‌نظران روش تحقیق، معتقدند که برای اعتبارسنجی، حداقل از دو راهبرد استفاده شود. (دلخواه و همکاران (۱۳۹۰: ۹۹) به نقل از کرسول (۲۰۰۷)) ملاقات‌های مکرر و طولانی یا درگیر شدن با موضوع، تکثرگرایی مکانی و تکثرگرایی شرکت‌کنندگان، شفاف‌سازی پژوهشگر از چارچوب‌های مطالعه، بررسی یا واریسی عضو، تشریح زیاد و تفصیلی و باز بینی خارجی راهبردهای اعتبارسنجی پژوهش کیفی است. از این چند راهبرد، چهار راهبرد درگیر شدن مکرر و طولانی با موضوع، تکثرگرایی مکانی و تکثرگرایی شرکت‌کنندگان و بازبینی خارجی و بررسی و واریسی تعدادی از مشارکت‌کنندگان استفاده شد که جریات آن به این شرح است:

الف: درگیر شدن مکرر و طولانی با موضوع: برای درگیر شدن با موضوع، با فواصل زمانی متفاوت فایل‌های صوتی طی ۴ هفته و هر هفته یکبار گوش داده شد و نظرات مشارکت‌کنندگان بررسی مجدد گردید بدین معنی که پژوهشگر برداشت خود را از مصاحبه‌ها با مباحث صورت گرفته تطبیق می‌داد.

ب: بررسی و واریسی عضو: متن قسمت‌های پیاده شده و جداول آن در اختیار ۴ نفر از مشارکت‌کنندگان قرار گرفت تا مجدداً انطباق دیدگاه‌شان را با استنباط‌ها و برداشت‌های پژوهشگر بررسی و اعلام نمایند. در سایر موارد، در پایان مصاحبه، استنباط‌ها و برداشت‌های پژوهشگر به سمع مشارکت‌کنندگان رسید و در صورت مغایرت با دیدگاه آن‌ها اصلاحات لازم انجام شد.

ج: بازیابی خارجی: به این منظور طبقه‌بندی مؤلفه‌ها در اختیار ۳ ناظر خارجی قرار گرفت و از آنان خواسته شد که نظر خود را درباره یافته‌های تحقیق در مرحله کدگذاری اول و دوم بیان کنند و این که آیا طبقه‌بندی انجام شده مطابق دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان است یا نه؟ اکثریت قبول داشتند که این طبقه‌بندی عوامل، طبقه‌بندی مناسبی است و در غالب مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌ها بر مناسب بودن طبقه‌ها اجماع وجود داشت. در عین حال در موارد معدودی اصلاحات پیشنهادی آن‌ها نیز اعمال گردید.

۷-۶-۱ توصیف مشارکت‌کنندگان در مصاحبه

مصاحبه شوندگان اصلی در این تحقیق افرادی هستند که با تابعیت خارجی در استان خراسان سرمایه‌گذاری کرده‌اند. پس از مصاحبه با چند تن از این سرمایه‌گذاران و بدست آوردن مشکلات مهمی که با آن‌ها مواجه بوده‌اند، برای دقیق‌تر شدن در جزئیات این مشکلات، در عین ادامه مصاحبه با سرمایه‌گذاران خارجی، با کارشناسان مرکز خدمات سرمایه‌گذاری و کارشناسان حوزه سرمایه‌گذاری خارجی نیز مصاحبه‌هایی انجام شد.

در بخش کارشناسان با نمایندگان محترم بخش ثبت شرکت‌ها، اداره کل راه و شهرسازی، سازمان «میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری»، «سازمان صنعت، معدن و تجارت»، جهاد کشاورزی و اداره کل کار، تعاون و رفاه اجتماعی، دو نفر از کارشناسان محترم مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان و نیز چند نفر از کارشناسان فعال در حوزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی مصاحبه شده است. در بخش مصاحبه با سرمایه‌گذاران خارجی عمده مصاحبه‌شوندگان ملیت افغانستانی داشتند و پس از آن از کشورهای عراق، پاکستان، و نمایندگان برخی شرکت‌های خارجی چینی و آلمانی. از جهت تنوع مصاحبه‌شوندگان برخی از سرمایه‌گذاران در مراحل پایانی خود قرار داشتند، برخی در مرحله تمدید سرمایه‌گذاری و برخی برای ورود سرمایه خود به کشور هنوز دچار مشکل بودند.

بر اساس مدت حضور مصاحبه‌شوندگان در ایران می‌توان گستره‌ای حدود ۲۰ سال در نظر گرفت، با این توضیح که برخی از سرمایه‌گذاران مدت اندکی، برخی موارد شش ماه یا یکسال، از حضورشان در ایران می‌گذشت و برخی از آنان بیش از ۲۰ سال در ایران حضور داشته‌اند. زمینه‌های سرمایه‌گذاری نیز بیشتر در دو حوزه خدمات و صنعت بوده است که البته بیشتر در حوزه خدمات. تبیین این پراکندگی نیز بدین صورت است که عمده سرمایه‌گذاران آنقدر تمکن مالی ندارند که بتوانند در بخش صنعت سرمایه‌گذاری کنند؛ چرا که پروژه‌های بخش صنعت به طور میانگین هزینه سرمایه‌گذاری بالایی نیاز دارد. از نظر زمان مصاحبه‌های انجام شده می‌توان گفت مصاحبه‌های دریافتی با توجه به زمان اختصاص داده شده توسط مصاحبه‌شونده، از ۲۰ تا ۱۰۰ دقیقه متغیر بوده است و به طور میانگین ۴۵ دقیقه به طول انجامیده است.

فصل دوم:

مباحث نظری و پیشینه تحقیق

در این فصل ابتدا نظریات موجود در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی مورد بررسی قرار خواهد گرفت، سپس انواع سرمایه‌گذاری خارجی به صورت تفصیلی معرفی خواهد شد، پس از آن توضیحی از عوامل تاثیر گذار بر روی سرمایه‌گذاری خارجی داده خواهد شد و نهایتاً مقاله‌ها و پژوهش‌های برتری که به بررسی موانع جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پرداخته‌اند، معرفی خواهند شد.

۱-۲ نظریات موجود در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی

بررسی روند انباشت سرمایه در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که کشورهای در حال توسعه به دلیل درآمد سرانه پایین و دست و پنجه نرم کردن با مشکلات اقتصادی، توانایی استفاده از پس‌اندازهای ملی را جهت انباشت سرمایه‌های لازم برای فعالیتهای اقتصادی ندارند. بنابراین می‌بایست از راه‌های دیگری برای دستیابی به منابع لازم استفاده کنند (صفدری، ۱۳۸۹).

این دسته از کشورها با دو روش مختلف تامین منابع مالی روبه‌رو هستند: روش‌های استقراضی و روش‌های غیر قرضی که مرز تفکیک‌کننده آن‌ها عمدتاً ناظر بر چگونگی ضمانت ریسک‌های تجاری طرح، نقش و تعهدات دولت در پوشش این دسته از ریسک‌ها است (علیشیری، بهروز و دیگران، ۱۳۹۲). کشورهای در حال توسعه می‌توانند منابع مالی ارزی خود را از طریق منابعی مانند بانک جهانی و بانک‌های منطقه‌ای، سرمایه‌گذاری غیر مستقیم خارجی (FDI)^{۱۱} و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)^{۱۱} تامین نمایند. مورد اول از طریق دولت‌ها و موسساتی مانند صندوق بین‌المللی پول صورت می‌گیرد که می‌تواند بحران بدهی‌ها و مشکلاتی در خدمات بدهی را برای کشورها به همراه داشته باشد. چرا که در روش قرضی بازپرداخت منابع وارد شده به کشور، بدون قید و شرط و بدون توجه به حاصل استفاده از این منابع، تعهد و تضمین می‌شود و مبلغ اعتبار، عمدتاً بازپرداخت آن و سبب شرایط از جمله تضمین مورد درخواست اعتبار دهنده بستگی به ارزیابی وی نسبت به موقعیت، عملکرد و توانایی اعتبار گیرنده دارد (مفروزلو ۱۳۹۴). اما در رابطه با دو مورد دیگر (روش‌های تامین مالی غیر قرضی) بخش خصوصی نقش اصلی را داشته است و در قالب شرکت‌های چند ملیتی (MNCs)^{۱۲} صورت می‌گیرد (گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس ۱۳۹۲). روش‌های تامین مالی غیر قرضی از خارج، همگی نوعی سرمایه‌گذاری خارجی هستند که طی آن تامین‌کننده منابع مالی، با قبول ریسک ناشی از بکارگیری منابع مالی در فعالیت با طرح مورد نظر، انتظار برگشت اصل و سود منابع سرمایه‌گذاری شده را از عملکرد اقتصادی فعالیت یا طرح مورد سرمایه‌گذاری دارد. به همین دلیل اینگونه روش‌ها به ابزارهای تضمینی بانکی و دولتی برای بازپرداخت بدون قید و شرط در سررسید متصل نبوده است، بلکه دولت میزبان با حمایت قانونی از این سرمایه‌گذاری‌ها فرآیند بازگشت اصل و سود منابع خارجی را با توجه به شرایط قراردادهای مربوط تسهیل می‌کند (مفروزلو ۱۳۹۴).

در این میان سرمایه‌گذاری خارجی برخلاف روش‌های غیر قرضی تامین مالی خارجی که در تراز پرداخت‌های کشور میزبان بدهی محسوب می‌شود، جزء منابع سرمایه‌گذاری به شمار می‌آید. به همین دلیل امروزه بسیاری از کشورهای در حال توسعه و حتی

^{۱۱} Foreign portfolio investment

^{۱۱} Foreign direct investment

^{۱۲} Multinational corporations

کشورهای توسعه‌یافته، سرمایه‌گذاری را منبع مهمی برای کسب منابع مورد نیاز خود قلمداد می‌کنند و برای بسیاری از پروژه‌ها و طرح‌های اقتصادی خود از این روش تامین مالی استفاده می‌کنند.

در گذشته همواره بیشترین حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به کشورهای توسعه یافته وارد شده، اما طی سال‌های ۱۹۹۷-۱۹۷۵ سهم کشورهای توسعه‌یافته از جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کاهش یافته است به طوری که متوسط سالانه این سهم از ۷۶/۶ درصد طی دوره ۱۹۸۰-۱۹۷۵ به ۶۸/۸ درصد طی دوره ۱۹۹۴-۱۹۹۰ رسیده و این روند کاهشی تا آنجا ادامه پیدا کرده است که سهم این کشورها در سال‌های ۱۹۹۷-۱۹۹۵ به ترتیب ۶۳/۴ درصد و ۵۸/۹ درصد رسیده است. این در حالی است که سهم کشورهای در حال توسعه از کل جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی طی دوره‌های گذشته همواره افزایش یافته است. همچنین طی زمان بروز بحران جنوب شرق آسیا در سال ۱۹۹۸، همزمان با افزایش چشم‌گیر سهم کشورهای در حال توسعه از ۳۷/۷ و ۳۷/۲ درصد طی سال‌های ۱۹۹۶ و ۱۹۹۷ به ۳۵/۸ در سال ۱۹۹۸ کاهش یافته است. از طرف دیگر در دنیای خارج، پدیده‌ای تحت عنوان جهانی شدن در حال شکل‌گیری است که با رشد تجارت، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و رشد جریان سرمایه در سطح بین‌المللی، اقتصاد کشورهای مختلف را تحت تاثیر قرار داده است. به طوریکه جریان ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به عنوان یکی از انواع سرمایه‌گذاری خارجی، طی سال‌های ۲۰۰۵-۱۹۸۰ به کشورهای در حال توسعه تقریباً ۳۰ برابر شده و از رقمی معادل ۷۶۷۴ میلیون دلار به ۳۲۰۶۷۰ میلیون دلار رسیده است (گزارش سازمان توسعه و تجارت، ۲۰۰۵).

به طور خاص برای اقتصاد ایران باید گفت با توجه به حجم بالای سرمایه مستقیم خارجی ورودی به اقتصاد ایران به زیر بخش‌های نفت و گاز و به طور کلی پتروشیمی وارد شده است؛ بنابراین سرمایه‌گذاری صورت گرفته از نوع افقی بوده و نتوانسته است عوامل داخلی را آن طور که باید تحریک کند. در نتیجه ورود سرمایه‌های مستقیم خارجی در بخش صنعت، معدن و کشاورزی، کشور می‌تواند زمینه تحریک عوامل داخلی را فراهم نماید و امکان بهره‌مندی از آثار سرریز دانش را برای اقتصاد ایران فراهم کند.

با احتساب نکات فوق، به طور کلی می‌توان نظریات مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی را به دو دسته تقسیم کرد. نظریات مبتنی بر آثار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر اقتصاد کشور میزبان و نظریات مربوط به علل انجام سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی توسط شرکت‌های چند ملیتی. نظریات بخش اول عموماً در دو گروه نظریات خوش‌بینانه و بدبینانه نسبت به سرمایه‌گذاری خارجی و فعالیت شرکت‌های چند ملیتی قابل بررسی است. نظریات مکتب نئوکلاسیک، طرفداران آزادسازی جریان سرمایه، طرفداران روش چانه‌زنی و نظریه وابستگی متقابل از جمله نظریات خوش‌بینانه و نظریه مکتب اقتصاددانان رادیکال و مکتب وابستگی، نمونه‌ای از نظریات بدبینانه در مورد روش‌های سرمایه‌گذاری خارجی غیر قرضی هستند (استادی و همکاران، ۱۳۹۲). در ادامه نظریات دسته اول را به اختصار توضیح خواهیم داد و پس از آن نظریات مربوط به دسته دوم را تبیین خواهیم کرد.

۱-۱-۲ آثار سرمایه‌گذاری خارجی در کشور میزبان

۱-۱-۲-۱ نظریات خوش‌بینانه

کلاسیک‌ها و نئوکلاسیک‌ها با تاکید بر جریان آزاد عوامل تولید به ویژه سرمایه، سرمایه‌گذاری را اعم از داخلی و خارجی عامل کلیدی و مولد در روند رشد و توسعه اقتصادی می‌دانند، زیرا سرمایه‌گذاری از یک سو بر عنصر تقاضا اثر می‌گذارد و از سوی دیگر بر عنصر عرضه و تولید انباشت سرمایه به روند استفاده از تکنولوژی و ماشین‌آلات جهت افزایش بازدهی نیروی کارشناسی می‌دهد. به کارگیری و استفاده هرچه بیشتر از تسهیلات زیربنایی اقتصادی، از قبیل آموزش و پرورش، حمل و نقل، مخابرات، برق، بهداشت و غیره متکی به منابع سرمایه‌ای است. همین‌طور انباشت سرمایه می‌تواند عامل استفاده هر چه بهتر و مطلوب‌تر از منابع طبیعی به منظور گسترش فعالیت‌های اقتصادی، بازار داخلی و در نهایت کسب بازارهای خارجی باشد. آنان اتصال به بازار جهانی را از عوامل مهم و اساسی در تحقق اهداف رشد اقتصادی و استمرار آن می‌دانند. این افراد سرمایه‌گذاری خارجی را به واسطه خصوصی کردن بنگاه‌های دولتی، تشویق صادرات و تجارت آزاد، حذف مقررات زاید دولتی و انحرافات قیمتی، به عنوان یک عامل مثبت در رشد اقتصادی کشور میزبان تلقی می‌کنند و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را عاملی برای انتقال سرمایه، تکنولوژی پیشرفته و مدیریت کارآمد می‌دانند که منجر به افزایش رفاه اجتماعی می‌شود (فرزین، ۱۳۹۱).

بنا بر نظریه طرفداران آزادی جریان سرمایه، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی باعث انتقال دانش فنی، توسعه منابع انسانی، اشاعه مهارت‌های مدیریت و گسترش تجارت خارجی بویژه دستیابی به بازارهای جدید صادراتی می‌شود و بهره‌وری را در اقتصاد بالا می‌برد. انجام فعالیت‌های تحقیق و توسعه در محل، تنوع بخشیدن به ترکیب صادرات کشور میزبان، رقابت بین دانش فنی جدید و موجود و ارتقاء بهره‌روی عوامل تولید از دیگر آثار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است. (همان)

بنا بر نظر دملو (۱۹۹۷) سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی منافع بیشتری از دیگر جریان‌های مالی را به همراه دارد که علاوه بر افزایش موجودی سرمایه داخلی تاثیر مثبتی نیز بر رشد بهره‌وری از طریق انتقال تکنولوژی و تخصص مدیریتی دارد. بلومستروم، گلوبرمین و کوکو (۲۰۰۱) مطرح کرده‌اند که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در صورتی در رشد اقتصادی کشور میزبان کمک می‌کند که این کشور از لحاظ سطح آموزشی در سطح قابل قبولی باشد. در صورتی که بنا به نظر کرکوویس و لوین (۲۰۰۵)، بلومستروم و وولف (۱۹۹۴) شواهدی در این رابطه وجود ندارد (همان).

۱-۱-۲-۲ نظریات بدبینانه

اقتصاددانان رادیکال، نظریه نئوکلاسیک‌ها را خوش‌بینانه می‌پندارند و موضوع توسعه کشورهای پیشرفته و در حال توسعه را دو موضوع کاملاً مجزا به حساب می‌آورند و معتقدند وضعیت کنونی کشورهای در حال توسعه با شرایط گذشته کشورهای توسعه‌یافته فعلی تفاوت دارد. پل باران (۱۹۶۴) معتقد است سرمایه‌دار نه تنها در خصوص بهبود مادی کشورهای جهان سوم ناتوان است، بلکه عملکرد آن ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی این کشورهای را تخریب می‌کند و نارسایی‌ها و تضادهای ذاتی خود را به این کشورها منتقل می‌سازد (همان). دسته‌ای از متفکرین هم‌چون میردال و پری ادعا دارند که اصولاً تجارت خارجی از جمله سرمایه‌گذاری خارجی، در پی کسب قدرت سیاسی و اقتصادی در کشور میزبان است. بنابراین به زیان کشورهای در حال توسعه و به سود کشور صنعتی جهت پیدا می‌کند. آنان توصیه دارند که سرمایه‌گذاری‌ها و مبادلات تجاری بهتر است در بین خود

کشورهای در حال توسعه انجام شود. بنا بر نظریه مکتب وابستگی، کشورهای در حال توسعه از طریق مناسبات بازرگانی غیرمنصفانه و نابرابر با کشورهای پیشرفته صنعتی تحت استثمار و وابستگی قرار می‌گیرند و بدین ترتیب تجارت خارجی عملاً به صورت ابزارهایی برای تحکیم این تابعیت درآمدی است (فرزین، ۱۳۹۱).

جدا از نظرات نئومارکسیست‌ها در مورد سرمایه‌گذاری خارجی سوالی که وجود دارد این است که اساساً چه ضمانتی است که همه فواید قائل شده برای سرمایه‌گذاری خارجی تحقق یابد. این امر از آن جهت مهم است که در نگاه اول شاید بسیاری بر این باور باشند که افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌تواند همواره سبب رشد میزان کل سرمایه‌گذاری در یک کشور شده و از آن طریق، انباشت سرمایه را به طور فزاینده افزایش دهد. اما بسیاری از مطالعات تجربی نشان داد که تحت شرایط ویژه، نه تنها افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی میزان سرمایه در کشور را افزایش نمی‌دهد، بلکه باعث کاهش میزان سرمایه‌گذاری داخلی نیز می‌شود (دلیری، ۱۳۹۵).

معمولاً کشورها دو نگرانی عمده در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارند. اولین نگرانی آن است که نوع، مقدار و منابع منتقل شده توسط این نوع سرمایه‌گذاری ممکن است بهره‌وری کم‌تری از سایر جایگزین‌های این انتقال داشته باشد. دومین نگرانی آن است که ورود شرکت‌های خارجی به کشور میزبان، سبب افزایش قدرت چانه‌زنی آنان در مقایسه با شرکت‌های داخلی شده و از این طریق سرمایه داخلی را تحت الشعاع قرار دهد (داونینگ، ۱۹۸۱ به نقل از دلیری، ۱۳۹۵). در حقیقت جدا از اینکه بخواهیم این رویکرد را یک رویکرد بدبینانه یا خوش‌بینانه بدانیم، سوال این است که تحت چه شرایطی ما از مضرات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به دور خواهیم ماند و فایده‌های آن را به صورت حداکثری جذب می‌کنیم.

۲-۱-۲ علل انجام سرمایه‌گذاری خارجی

دسته دوم از نظریات مربوط به سرمایه‌گذاری، نظریه‌هایی هستند که به بررسی علل انجام سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌پردازند. از نظر زمانی تا دهه ۱۹۶۰، هیچ تئوری مستقل در زمینه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی وجود نداشت و این مفهوم در قالب بخشی از جریان سرمایه بین‌المللی مطرح می‌شد و بسیاری از ویژگی‌ها و ابعاد مهم آن مورد غفلت قرار می‌گرفت. ولی از دهه ۶۰ میلادی به بعد، به دلیل افزایش حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، ادبیات نظری فراوانی بوجود آمد که در صدد تبیین علل و انگیزه‌های انجام این سرمایه‌گذاری، زمان وقوع آن و مکان‌هایی که می‌توانست وارد شود بر آمدند (ذوالقدر، ۱۳۸۸). برای پیگیری چارچوب این نظریه‌ها، خلاصه‌ای از مقاله‌ای مالک ذوالقدر (۱۳۸۸) را ارائه خواهیم کرد که با مطالعه ادبیات مربوط به عوامل تعیین‌کننده جریان این نوع سرمایه‌گذاری، تئوری‌های موجود را در پنج دسته متمایز تقسیم‌بندی کرده است:

۲-۱-۲-۱ بازار کامل

نرخ‌های متفاوت عواید: تا دهه ۱۹۶۰ عمده‌تاً این فرض وجود داشت که FDI در نتیجه وجود نرخ‌های متفاوت سود حاصل از جریان سرمایه در سطح بین‌المللی بوجود می‌آید. بر اساس این فرض، جریان سرمایه کشورهایی را در می‌نوردد که در آن‌ها نرخ‌های بالای سود وجود داشته باشد. اگر چه این فرضیه با الگوی اقدامات سرمایه‌گذاری ایالات متحده آمریکا در اروپا در دهه

۱۹۵۰ همخوانی داشت ولی این فرضیه در دهه بعد یعنی زمانی که علی‌رغم بالا بودن نرخ سود حاصل از سرمایه‌گذاری در داخل آمریکا، حجم سرمایه‌گذاری آمریکا در اروپا همچنان افزایش می‌یافت، قدرت تبیین خود را از دست داد.

تنوع سرمایه‌گذاری: پس از مشکل فوق، مارکویتز و توبین تئوری تنوع‌سازی سرمایه‌گذاری را ارائه دادند که بر اساس آن، تصمیم یک شرکت چندملیتی جهت سرمایه‌گذاری در خارج، تنها متأثر از نرخ‌های بازگشت سود نیست بلکه آنچه اهمیت بیشتری دارد تنوع سرمایه‌گذاری یک شرکت برای کاهش خطرات ناشی از سرمایه‌گذاری است. مطالعات تجربی از قدرت تبیین این تئوری می‌کاهند؛ چرا که شرکت‌های چند ملیتی تمایل به سرمایه‌گذاری در مناطقی دارند که از همبستگی بالای عواید برخوردار باشد.

اندازه بازار: این فرضیه ریشه در تئوری نئوکلاسیک سرمایه‌گذاری دارد و بر نقش اندازه مطلق بازار کشور میزبان و نقش نرخ رشد آن تمرکز دارد. طبق این فرضیه، هر اندازه حجم و وسعت بازار بزرگ باشد، دسترسی کافی به منابع و کاهش هزینه‌های تولید از طریق توسل به صرفه‌های مقیاس امکان‌پذیرتر خواهد بود.

۲-۲-۱-۲ بازارهای ناقص

تئوری سازمان صنعتی: هایمر برای نخستین بار مشاهده کرد که سرمایه پرتفولیو با سرمایه مستقیم در یک قالب و مشابه یکدیگر به یک مفهوم به کار گرفته می‌شود. به زعم او ایالات متحده آمریکا بزرگترین صادرکننده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و عمده‌ترین واردکننده پورتفولیو است و این امر دلالت بر وجود تفاوت میان این دو شکل از سرمایه‌گذاری است. همچنین به زعم وی سرمایه‌گذاری مستقیم عمده‌تاً توسط شرکت‌ها در تولیدات کارخانه‌ای به کار گرفته می‌شود و این در حالی است که نهادهای مالی درگیر سرمایه‌گذاری پورتفولیو هستند.

سوال مهم هایمر در ارتباط با عدم مزیت‌های سه گانه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (نااطمینانی اطلاعاتی، تبعیضات ملی‌گرایانه، ریسک نرخ تبدیل ارز) نسبت به پرتفولیو این است که چرا با وجود این عدم مزیت‌ها، شرکت‌ها اقدام به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌کنند؟ پاسخ اولیه این بود که شرکت‌ها مایلند رقابت را از درون صنعت کشور خودشان به سایر کشورها از طریق غلبه بر شرکت‌های داخلی کشورهای میزبان با مزیت‌هایی مثل علائم تجاری، حق اختراع، تکنولوژی برتر، دانش سازمانی و مهارت‌های مدیریتی و یا ادغام با آنان انتقال دهند. پاسخ دیگر هایمر اما بر مبنای نقص ساختاری بازار و بین‌المللی‌سازی تولید بود. این عوامل باعث شده بود که تا به زعم وی این شرکت‌ها به سرمایه‌گذاری مستقیم بپردازند و از فعالیت‌هایی همچون صادرات و اعطای لیسانس صرف نظر کنند.

کیوز تئوری سرمایه‌گذاری خارجی هایمر را توسعه داد و آن را در بستر تئوری سازمان‌های صنعتی به کار گرفت و میان شرکت‌هایی که درگیر سرمایه‌گذاری مستقیم افقی هستند و شرکت‌هایی که درگیر انجام این نوع سرمایه‌گذاری به صورت عمودی هستند تمایز قائل شد. به زعم کیوز سرمایه‌گذاری افقی زمانی اتفاق می‌افتد که شرکت وارد بازار محصول در یک کشور خارجی گردد، در حالی که سرمایه‌گذاری عمودی زمانی اتفاق می‌افتد که شرکت وارد بازار محصول، در یک مرحله متفاوتی از تولید شود.

علی‌رغم توفیقات این نظریه برای تبیین جریان فزاینده ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به آمریکا پس از ۱۹۷۵، زمانی که برتری آمریکا در ابعاد تکنولوژیکی و مدیریتی رو به کاهش بود، به دلیل عدم تبیین این مساله که چرا شرکت‌ها علی‌رغم برخورداری از اشکال ارزان توسعه خود همچون صادرات، به منظور افزایش مزیت‌های خود سرمایه‌گذاری می‌کنند، ناتوان بود.

تئوری درونی‌سازی: در دهه ۱۹۷۰ شاخه‌ای از ادبیات سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر مبنای تئوری بنگاه کوز (۱۹۳۷) که اقدام به آزمون نقش هزینه‌های معاملاتی در شکل‌گیری سازمان می‌کرد، ظهور یافت. دغدغه اصلی تئوری کوز این بود که چرا بنگاه‌ها بوجود می‌آیند و چرا همه معاملات یک اقتصاد در بازار روی نمی‌دهد؟ وی پاسخ به این سوالات را در قالب هزینه‌های معاملاتی از جمله هزینه تعیین قیمت بازار، هزینه مذاکرات، هزینه‌های امضاء و اجرای قراردادهای میان طرفین معامله مورد بحث قرار داد. به زعم کوز برای غلبه بر این مشکلات و کاهش هزینه‌های معاملاتی نیاز به مدیریت منابع و معاملات داریم. زمانی که این امر اتفاق بیفتد، یک شرکت متولد می‌شود و به تبع آن منافع ناشی از اقدامات عمدتاً به جای بازار در درون بنگاه و سازمان بدست می‌آید. در چنین وضعیتی ما شاهد درونی‌سازی فعالیت در درون ساختار شرکت خواهیم بود.

فرآیند درونی‌سازی بعدها در جهت تبیین تولید بین‌المللی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی توسعه یافت و از طرفداران پیشگام این تئوری باکلی و کاسون بودند. به زعم این دو، عملیات شرکت‌ها به ویژه شرکت‌های بزرگ تنها شامل تولید کالاها و خدمات نمی‌شود، بلکه شامل فعالیت‌هایی چون بازاریابی، آموزش، تحقیق و توسعه، تکنیک‌های مدیریتی و مداخله در بازارهای مالی می‌شود. این فعالیت‌ها در ارتباط متقابل با یکدیگر بوده است که از آن می‌توان به محصولات واسطه‌ای یاد کرد. به زعم باکلی و کاسون یکی از محصولات واسطه‌ای در تئوری درونی‌سازی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی شناخت است و دلایل متقنی وجود دارد که شناخت را نه تنها موجب درونی‌سازی بلکه بین‌المللی‌سازی فعالیت‌های شرکت می‌دانند و این امر به دلیل احتراز از مشکلات شدید در اعطای لیسانس و انعقاد قرارداد است که راه‌حل ضروری حل این مشکل انعقاد قرارداد تبادل اطلاعات است.

تئوری‌های درونی‌سازی نقشی پراهمیت در توسعه تئوری سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در دهه ۱۹۷۰ ایفا کرده است و هنوز هم به قوت خود باقی هستند. علی‌رغم این، این تئوری‌ها در ضمن پاسخ به علل پیدایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، از پاسخ به این سوال که این نوع سرمایه‌گذاری در چه مکان‌هایی روی می‌دهد ناتوان هستند و در واقع تنها به انگیزه‌های شرکت‌های چندملیتی برای حضور در خارج، بدون تاکید بر عناصر اقتصاد کلان کشور میزبان، اشاره دارند. این امر باعث می‌شود که آن صرفاً در قالب یک تئوری کلی باقی بماند و ورودی به مبحث سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نداشته باشد. به همین دلیل هم تئوری‌های بعدی به ابعاد موقعیتی این نوع سرمایه‌گذاری نیز پرداخته‌اند.

فرضیه‌های چرخه حیات محصول: این فرضیه‌ها بر این امر تاکید دارند که «ابداعات» به عنوان صادرات یک کشور پیشرفته ظهور می‌کند، چرخه حیات خود را برای کسب وضعیت مطلوب‌تر وارد بازارهای خارجی می‌کند و در طول دوره بلوغ و پس از استاندارد شدن، به عنوان کالای صادراتی از کشورهای در حال توسعه صادر می‌شود. به زعم ورنون، مرحله تولید (مرحله مقدماتی) با هزینه واحد بالا و شدت کاربری زیاد مشخص می‌شود. در این مرحله، به ندرت ساخت محصول به صورت خط تولید یا مدار پیوسته تولید دیده می‌شود. محتوای علمی و مهندسی محصولات جدید بالاست، ورود به بازار متکی بر دانش فنی است تا

ملاحظات مالی، حقوق مالکیت صنعتی یا داشتن مهارت‌های تخصصی از ورود رقبا به بازار جلوگیری کند. در مرحله دوم (مرحله رشد) موضوع تولید و توزیع انبوه مطرح می‌شود. برای کاهش هزینه‌های تولید در هر جا که امکان داشته باشد روش‌های خط مونتاژ، فرآیندهای پیوسته و فنون دیگر تولید انبوه به کار گرفته می‌شود و نسبت کار به سرمایه کاهش می‌یابد. در پایان این مرحله، حق مالکیت صنعتی، افزایش عرضه محصولات جایگزین و کسب محصولات جایگزین و کسب مهارت‌های تولید، ورود به صنعت را از نظر فنی تسهیل می‌کند و تقاضا کشش‌پذیرتر از قبل می‌شود چرا که مصرف‌کننده از میان عرضه‌های مختلف، انتخاب مطلوب را به عمل می‌آورد. در مرحله سوم (مرحله بلوغ) حجم فروش صنعت به حداکثر می‌رسد، فرآیند تولید بیش از گذشته سرمایه‌بر می‌شود و نسبت کارگران غیرماهر و نیمه ماهر در مقایسه با مراحل قبلی افزایش می‌یابد. در این مرحله ورود به صنعت به جای ایجاد سازمان‌های جدید از طریق ادغام و اکتساب صورت می‌گیرد. بنابراین به زعم ورنون سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی زمانی اتفاق می‌افتد که بلوغ محصول و رقابت به مرحله اوج خود برسد.

مدل بین‌المللی کردن اویسالا و فاصله روانی: این مدل قدرت تبیین نظریه چرخه محصول را که مبتنی بر شناخت محدود از آحاد شرکت‌های سرمایه‌گذاری بود، زیر سوال برد. به نظر دومحقق این مکتب، شرکت‌ها در نتیجه فقدان و یا اندک بودن شناخت نسبت به شرایط بازارهای محلی در مقایسه با رقبای محلی نوعی فقدان مزیت دارند. به زعم آن‌ها اگرچه شرکت‌ها می‌توانند دانش عینی را خریداری نمایند ولی دانش تجربی قابل خرید نبوده بلکه بایستی به طور مستقیم آن را تجربه کرد. به همین دلیل یکی از عناصر اصلی این مدل مساله «فاصله روانی» است و بر این امر تاکید دارد که اختلافات فرهنگی، زبان، سطح آموزش و توسعه اقتصادی میان کشور مادر شرکت و کشور میزبان تأثیری عمده در تصمیم شرکت‌ها به سرمایه‌گذاری در خارج دارد.

۲-۲-۱-۲ تغییرپذیری نرخ ارز:

آلبیر نخستین کسی بود که اقدام به بررسی تأثیر تغییرپذیری نرخ ارز بر جریان سرمایه‌گذاری خارجی پرداخت. او بر این استدلال بود که کشورهایی که از نرخ ضعیف پول برخوردارند با هدف افزایش قدرت خریدشان اقدام به جذب سرمایه خارجی می‌نمایند. کاسمن یکی از محققین این رویکرد با تحلیل داده‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ایالات متحده آمریکا در کشورهای انگلستان، فرانسه، آلمان، کانادا و ژاپن به کار می‌گیرد و به این نتیجه دست می‌یابد که افزایش تغییرپذیری نرخ ارز واقعی منجر به افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم می‌شود چرا که در شرایط وجود ریسک نرخ ارز، شرکت‌ها صادرات سرمایه را برای نفوذ بر بازارهای خارجی ترجیح می‌دهند.

۲-۲-۱-۲ رویکرد استراتژیک:

اهمیت نقش استراتژی در تبیین‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی برای نخستین بار از سوی نیکر بروکر در سال ۱۹۷۳ مورد تحلیل قرار گرفت و سپس توسط گراهام (۱۹۷۸ و ۱۹۹۸) توسعه یافت. ویژگی اساسی رویکرد استراتژیک، باور به این مساله است که سرمایه‌گذاری در فرآیندی پویا اتفاق می‌افتد و از همان مراحل اولیه جریان سرمایه به یک کشور باید منتظر واکنش‌هایی از سوی تولیدکنندگان داخلی کشور سرمایه‌پذیر بود. واکنش تولیدکنندگان داخلی به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ماهیتاً از دو حالت خارج نیست؛ دفاعی یا تهاجمی. واکنش دفاعی خودش را در قالب ادغام با تولیدکنندگان داخلی و یا اکتساب دارایی تولیدکنندگان داخلی دیگر برای تقویت قدرت بازار نشان می‌دهد. این در حالی است که پاسخ تهاجمی تولیدکنندگان داخلی به

سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند در قالب جنگ قیمت‌ها و یا ورود به بازار کشور شرکت خارجی رخ دهد. مصادق تجربی برای انگیزش استراتژیک، موج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اروپا در ایالات متحده آمریکا در دهه ۷۰ میلادی است که شرکت‌های اروپایی، سرمایه‌گذاری گسترده‌ای در آمریکا در پاسخ به ورود اولیه شرکت‌های ایالات متحده آمریکا به بازارهای اروپا انجام دادند.

شرکت‌هایی که به رفتارهای استراتژیک متوسل می‌شوند نه تنها مستقیماً سهم بالایی از بازار را به خود اختصاص می‌دهند، بلکه از طریق تهدید بالقوه، مانع از توسعه تازه واردان و شرکت‌های دیگر می‌شوند. اصطلاحاً به این عمل «مبادله تهدیدات» گفته می‌شود که با هدف کاستن از ریسک سرمایه‌گذاری از طرف رقبا صورت می‌گیرد. کاسون (۱۹۸۷) به بعد مهم دیگری از تعاملات استراتژیک یعنی اعتبار تهدیدات می‌پردازد. به زعم او حتی اگر تهدید به تخریب خود شرکت منجر شود باز معتبر است، چرا که به دلیل تعاملات مکرر میان شرکت‌ها در طول زمان، عدم توسل به تهدید موجب از دست رفتن اعتبار شرکت خواهد گردید. بنابراین، توسل به تهدید در شرایط اقدام به FDI، نه تنها موجب دستیابی به مزیت‌های خاص توسط شرکت و کاهش هزینه‌های معاملاتی آن خواهد شد، بلکه مانع از دستیابی دیگر رقبا به مزیت‌های بیشتر می‌شود ولو اینکه باعث کاهش سود می‌گردد.

۲-۱-۵ پارادایم التقاطی دانینگ:

دانینگ با مطالعه تاریخ تئوری پردازی راجع به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اقدام به ارائه رویکردی می‌نماید که طیف وسیعی از تئوری‌ها (از فرضیه نواقص بازار هایمر و کیوز تا تئوری درونی‌سازی باکلی و کاسون) را در خود جای می‌دهد و در واقع دانینگ برای تبیین سرمایه‌گذاری خارجی در صدد تلفیق تئوری‌های رقیب برمی‌آید تا پاسخی به «چرائی»، «میزان» و «مکان» بیابد. مفروضات اصلی پارادایم دانینگ عبارتند از؛ مزیت‌های مالکیتی، مزیت‌های ناشی از درونی‌سازی و مزیت‌های موقعیتی.

به زعم دانینگ شرایط سه گانه فوق جزء شرایط ضروری تحقق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تلقی می‌شوند ولی شرایط کافی نیستند. شرایط و مزیت‌های سه گانه پارادایم دانینگ را می‌توان در جدول زیر خلاصه کرد:

شرایط سه گانه پارادایم التقاطی (دانینگ، ۱۹۸۱)	
مزیت‌های مربوط به دارایی	
• اندازه شرکت	
• تکنولوژی و علائم تجاری	
• سیستم‌های مدیرتی و سازمانی	
• دسترسی به ظرفیت صرفه‌جویی	
• صرفه‌های عرضه مشترک	
• دستیابی خلاقانه به بازارها و دانش	
• فرصت‌های بین‌المللی از قبیل ریسک تنوع‌سازی	
مزیت‌های مربوط به مکان و موقعیت	
• توزیع منابع و بازارها	
• هزینه‌های مربوط به نیروی کار، مواد طبیعی و حمل و نقل میان کشورها	

• مداخلات حکومتی و سیاست‌ها • زیرساخت‌های تجاری و قانونی • زبان، فرهنگ و رسوم (فاصله روانی)
مزیت‌های مربوط به درونی‌سازی
• کاهش هزینه‌های مربوط به جستجو، مذاکره و نظارت • جلوگیری از هزینه‌های ناشی از اعمال حقوق مالکیت • تعهد به تبعیض قیمت‌ها • حمایت از محصول • خودداری از تعرفه‌ها

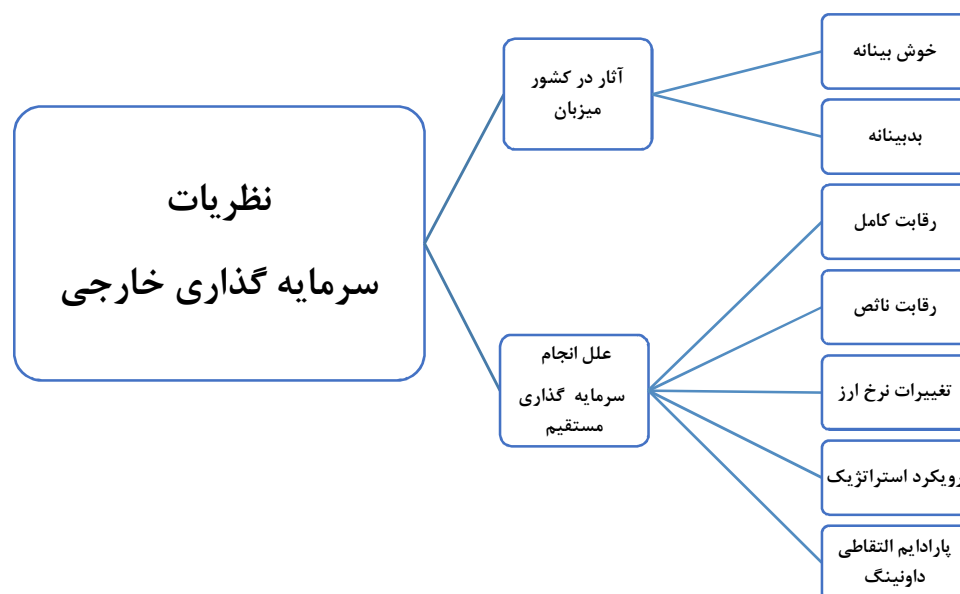
به زعم دانیگ هیچ یک از شرایط سه گانه مذکور به طور یکسان در همه کشورها موجود نیستند، بلکه هر یک از آنها تحت تاثیر خصوصیات ویژه هر کشوری تعیین می‌گردند. به همین خاطر وی شقوق متعدد پیوند میان هر یک از مزیت‌های سه گانه را با خصوصیات ویژه هر کشوری را بررسی کرده است.

خصوصیات کشوری و مزیت‌های سه گانه	
مزیت‌های مربوط به مالکیت	خصوصیات کشوری
• اندازه شرکت • تکنولوژی و علایم تجاری • نظام‌های مدیریتی و سازمانی • تمایز محصولات	• بازارهای بزرگ • خط مشی‌های لیبرال برای ادغام شرکت • حمایت دولت از ابداعات • نیروی کار ماهر • عرضه مدیران آموزش دیده • تسهیلات آموزشی • کشورهای با درآمد بالا • سطح تبلیغات و بازاریابی
مزیت‌های مربوط به مکان و موقعیت	خصوصیات کشوری
• هزینه‌های نیروی کار و مواد خام • هزینه‌های حمل و نقل میان کشورها • مداخلات حکومتی و سیاست‌ها • صرفه‌های مقیاس • فاصله فرهنگی	• کشور توسعه یافته یا در حال توسعه • فاصله بین کشورها • گرایش‌های حکومتی نسبت به FDI • اندازه بازارها • مشابهت‌های زبانی و فرهنگی میان کشورها
مزیت‌های مربوط به درونی‌سازی	خصوصیات کشوری
• هزینه‌های جستجو، مذاکره و مدیریت • اجتناب از هزینه‌های ناشی از اعمال حقوق مالکیت • حمایت از تولیدات	• سطوح بالایی از آموزش و بازارهای بزرگ‌تر نوعی خاص از آگاهی و دانشی را ایجاد می‌کند که به مزیت‌های بیشتر منجر می‌شود

سازمان توسعه و تجارت سازمان ملل متحد در گزارش سال ۱۹۹۸ راجع به سرمایه‌گذاری جهانی، از این مدل برای تحلیل عوامل تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی استفاده کرده است، ولی در آن تنها مزیت‌های مکانی مورد توجه قرار گرفته است.

به هر حال، رویکرد التقاطی نیز از انتقاد به دور نبوده است. از جمله آن که، طیفی وسیع از تئوری‌ها و مسیرها را برای تبیین سرمایه‌گذاری مستقیم در بر می‌گیرد که آن را به یک فرهنگ لغت از تئوری‌ها تبدیل کرده است. به هر حال هر پارادایمی که در صدد تبیین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در جهان امروزی است بایستی خود را با ایده‌های جدید اصلاح نماید و گرایش‌های معاصر سرمایه‌گذاری را منعکس نماید. از جمله این گرایش‌ها، اهمیت فزاینده دانش در اقتصاد جهانی، آزادسازی فزاینده بازارهای فرامرزی و افزایش سرمایه‌گذاری خارجی به شکل «ادغام‌ها و اکتساب‌ها» است.

شکل ۱-۲ شمایی کلی از آنچه تا به اینجا درباره نظریات مختلف در حوزه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی گفته شد را نشان می‌دهد.

شکل ۱-۲ نظریات موجود در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی

۲-۲ انواع سرمایه‌گذاری خارجی

روش‌های سرمایه‌گذاری خارجی، به طور کلی، در سه طبقه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی غیر سهمی و سرمایه‌گذاری غیر مستقیم خارجی یا سرمایه‌گذاری پرتفولیوی خارجی قابل تصور است. در زیر مجموعه این سه طبقه انواع روش‌ها از جمله بیع متقابل^{۱۳}، خرید متقابل^{۱۴}، مشارکت در محصول^{۱۵}، تامین مالی پروژه‌ای (روش‌های B.O.T)^{۱۶}، مشارکت

^{۱۳} Buy Back

^{۱۴} countr Purchase

^{۱۵} Product sharing contract

^{۱۶} Project financing

مدنی^{۱۷}، واگذاری حق ليسانس يا دانش فنی^{۱۸} و قراردادهای مدیریتی قابل تصور است (همان). اما به طور کلی سرمایه‌گذاری خارجی به دو قسمت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سرمایه‌گذاری غیر مستقیم خارجی تقسیم‌بندی می‌شود.

- **سرمایه‌گذاری غیر مستقیم خارجی (FPI):** منظور از این نوع سرمایه‌گذاری این است که اشخاص خارجی (حقیقی یا حقوقی) به صورت خرید اوراق بهادار موسسه یا شرکت مالی، بدون شرکت مستقیم به سرمایه‌گذاری بپردازند و سرمایه خود را در اختیار کشور میزبان قرار دهند. به عبارت دیگر، سرمایه‌گذاران با انتخاب سبد مالی بهینه از اوراق بهادار شرکت های کشور میزبان سرمایه‌گذاری کرده و انتظار بازده آن را دارند. این نوع سرمایه‌گذاری اصطلاحاً فرآر است، یعنی سرمایه‌گذار هر لحظه که بخواهد می‌تواند با فروش سهام یا اوراق بهادار، سرمایه خود را از کشور میزبان خارج کند که این خود باعث رکود و کسادى در کشور میزبان و ایجاد نابسامانی های اقتصادی می‌شود.
- **سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI):** در مورد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تعاریف متعددی وجود دارد. از دیدگاه آنکند عبارت است از سرمایه‌گذاری‌ای که مناسبات بلندمدت دارد و کنترل سود پیوسته‌ی شخصیت حقیقی یا حقوقی مقیم یک کشور خارجی را در شرکتی واقع در کشور میزبان عهده‌دار است. همچنین پالگریو^{۱۹} سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را به معنی تملک دارایی‌ها توسط سرمایه‌گذار در خارج از وطن خود می‌داند.

بر اساس تعریف صندوق بین‌المللی پول، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی سرمایه‌گذاری‌ای است که باهدف کسب منافع پایدار در کشوری به جز موطن فرد سرمایه‌گذار انجام می‌شود و هدف سرمایه‌گذار از این سرمایه‌گذاری آن است که در مدیریت بنگاه مربوطه نقش موثر داشته باشد (مهدی صفدری، ۱۳۸۹).

بانک جهانی نیز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را به معنی داشتن حداقل ۱۰ درصد سهام با حق رای در یک فعالیت سودآور در خارج از کشور سرمایه‌گذار خارجی می‌داند که می‌تواند به صورت سرمایه‌گذاری جدید، سرمایه‌گذاری مجدد از محل درآمدها و هرگونه قرارداد میان شرکت مادر و بنگاه خارجی مطابق با آنچه در تراز پرداخت آمده است، صورت گیرد (مهدوی عادل و دیگران، ۱۳۸۷).

سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را سرمایه‌گذاری می‌داند که با هدف ایجاد روابط اقتصادی مستمر، اعمال نفوذ موثر و مدیریت در موارد زیر صورت گیرد:

- ایجاد یک شرکت با مالکیت کامل
- مشارکت در شرکت جدید یا موجود

از نظر سازمان تجارت جهانی نیز سرمایه‌گذاری خارجی زمانی صورت می‌گیرد که سرمایه‌گذار یک کشور مبدا (کشور مادر) یک دارایی را در کشور دیگر (میزبان) با هدف مدیریت آن به دست می‌آورد (ذوالقدر، ۱۳۸).

^{۱۷}Build operate

^{۱۸}licensing

^{۱۹} Palgrave

در هر حال سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم انواع مختلفی دارد که بنا بر گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس از نظر سرمایه‌گذاری می‌تواند به سرمایه‌گذاری خارجی به سمت داخل (inflow) در مقابل سرمایه‌گذاری خارجی به سمت خارج (outflow) تقسیم شود. در مورد اول، سرمایه‌گذاری خارجی در منابع داخلی سرمایه‌گذاری می‌شود در مقابل مورد دوم که سرمایه داخلی در منابع خارجی سرمایه‌گذاری می‌شود.

به لحاظ اهداف، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به عمودی و افقی تقسیم‌بندی می‌کند. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجیا فقی زمانی رخ می‌دهد که یک شرکت چند ملیتی تولید محصول مشابهی را برای فعالیت در چندین کشور عهده‌دار می‌شود. در مقابل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی عمودی، زمانی رخ می‌دهد که یک شرکت چند ملیتی در یک بنگاه خارجی موقعیتی را بدست می‌آورد که محصول آن شرکت به عنوان نهاده و یا محصول نهایی شرکت چند ملیتی به شمار می‌رود. فعالیت‌های بنگاه معمولاً مقدم و یا در امتداد فعالیت‌های شرکت اصلی است. به لحاظ انگیزه نیز سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم نیز می‌تواند «جستجوی منابع»، «بازاریابی»، «در جهت کسب کارآیی» و «در راستای کسب دارایی‌های استراتژیک» باشد.

از نظر سازمان تجارت و توسعه سازمان ملل در صورتی که سرمایه‌گذار خارجی حداقل ۱۰ درصد سهم بنگاه را در اختیار داشته باشد، به طور قراردادی به آن سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اطلاق می‌شود، اما نکته‌ای که باید به آن توجه کرد این است که این نوع سرمایه‌گذاری لزوماً مبتنی بر انتقال دارایی مالی به کشور میزبان نیست و کل سرمایه‌گذاری می‌تواند با منابع مالی کشور میزبان تامین مالی گردد (داوودی و شاهمرادی، ۱۳۸۳). به منظور اینکه سرمایه‌گذاری مستقیم همراه با نفوذ در مدیریت بنگاه است و سرمایه‌گذار به دنبال منافع پایدار و اعمال قدرت است، بنابراین انتظار بر آن است که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از لحاظ دید سرمایه‌گذار نسبت به سایر انواع سرمایه‌گذاری‌ها از لحاظ دوره سرمایه‌گذاری طولانی‌تر باشد. در حقیقت مهم‌ترین نکته در تعاریف بالا نقش سرمایه‌گذار در مدیریت سرمایه خود و تلاش برای کسب سود و منافع ناشی از فعالیت‌های اقتصادی است که می‌تواند محرک چرخه اقتصادی کشور میزبان باشد (مهدی صفدری و همکاران، ۱۳۸۹).

۲-۳ عوامل تاثیر گذار بر سرمایه‌گذاری خارجی

سرمایه‌گذاری خارجی همانند ماهیت هر معامله‌ای هم برای فرد سرمایه‌گذار و کشور سرمایه‌پذیر منافع به همراه دارد. فرد سرمایه‌گذار به دنبال سود اقتصادی و یا دریافت تابعیت و اقامت است و در مقابل کشور سرمایه‌پذیر با جذب منابع سرمایه‌گذار درآمد مالیاتی کسب می‌کند، تکنولوژی‌های نوین را به داخل منتقل می‌کند و اشتغال را افزایش می‌دهد. به دلیل وجود این چنین مزایایی است که کشورهای مختلف سیاست‌هایی برای تشویق سرمایه‌گذاری خارجی به کار می‌گیرند.

عوامل بسیاری اعم از اقتصادی، سیاسی، جغرافیای و غیره می‌تواند در تصمیم سرمایه‌گذار برای سرمایه‌گذاری در کشوری ثانویه تاثیر گذار باشد که در ادامه این متن به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره خواهد شد و همچنین توضیحی از جایگاه ایران و خراسان رضوی در هر یک از عوامل تاثیرگذار ارائه خواهد شد.

۲-۳-۱ عوامل اقتصادی

۲-۳-۱-۱ نرخ بازگشت سرمایه

نرخ بازگشت سرمایه یکی از مهم‌ترین عوامل تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری در یک کشور به حساب می‌آید. معمولاً هر چه کشورها از نظر توسعه‌یافتگی پیشرفت می‌کنند، به دلیل اشباع ظرفیت‌های خالی، این نرخ کاهش می‌یابد. به همین دلیل کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه‌مانند ایران همیشه گزینه‌های جذابی برای سرمایه‌گذاران خارجی بوده‌اند.

۲-۳-۱-۲ نرخ تورم

مهم‌ترین اثری که تورم بر اقتصاد می‌گذارد ایجاد نااطمینانی است چرا که در یک اقتصاد با تورم بالا، تمامی کالاها با یک نرخ ثابت افزایش پیدا نمی‌کنند. این ناهمگنی در افزایش قیمت سبب می‌شود ریسک تصمیمات اقتصادی برای سرمایه‌گذار افزایش پیدا کند و سرمایه‌گذار توانایی تصمیم‌گیری در یک بازه بلندمدت نداشته باشد. از طرفی در کشورهایی مانند ایران به دلیل اینکه قیمت اجناس وارداتی و حتی تولیدی به قیمت ارز وابسته است، زمانی که به دلیل سیاست‌های نادرست دولت تورم افزایش پیدا می‌کند، دولت‌ها برای کنترل این تورم نرخ ارز را به صورت دستوری پایین نگه می‌دارند. در چنین شرایطی است که سرمایه‌گذار خارجی که برای خروج عواید ناشی از سرمایه‌گذاری اش نیازمند تبدیل پول داخلی به یک پول بین‌المللی است، متضرر خواهد شد.

تا کنون پایین آوردن تورم را می‌توان یکی از مهم‌ترین دستاوردهای اقتصادی دولت یازدهم و دوازدهم به حساب آورد اما با این وجود هنوز هم اقتصاد ایران دارای نرخ تورم بالایی است. طبق گزارش بانک جهانی، در حالی که میانگین تورم جهانی در سال ۲۰۱۶ برابر با ۱۰۷ درصد بوده است، اقتصاد ایران با تورم ۸۰۶ درصدی در رتبه ۲۱ از نظر کشورهای دارای بالاترین نرخ تورم قرار می‌گیرد. اما در صورتی که میانگین تورم ۱۰ ساله اقتصاد ایران را در نظر بگیریم، عملکرد ما در این حوزه بدتر خواهد شد و رتبه ایران به ۶۱امین کشور دارای تورم بالا صعود می‌یابد. بنابراین آمارها نشان می‌دهند کشور ایران از نظر نرخ تورم که به نوعی نشان دهنده بخشی از ریسک‌های اقتصادی است عملکرد بسیار نامناسبی از خود نشان داده و این عاملی منفی در جهت سرمایه‌گذاری به حساب می‌آید.

۲-۳-۱-۳ ثبات اقتصادی

از جایی که بخش زیادی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی خصوصاً سرمایه‌گذاری خارجی مستقیم در یک بازه نسبتاً بلندمدت به مرحله بهره‌برداری می‌رسد، پیش‌بینی از آینده برای سرمایه‌گذاران اهمیت زیادی دارد. در صورتی که اقتصاد کشوری از ثبات مناسبی برخوردار نباشد طبیعتاً این ریسک‌ها به نوعی هزینه سرمایه‌گذاری به حساب می‌آید و عاملی منفی در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی تلقی می‌شود.

۲-۳-۱-۴ درجه باز بودن اقتصاد

سرمایه‌گذاری که در یک کشور سرمایه‌گذاری می‌کند، محصول تولید شده را یا در بازار داخلی به فروش می‌رساند و یا به دیگر کشورها صادر می‌کند. چه هدف سرمایه‌گذار بازار داخل باشد و چه بازارهای سایر کشورها، میزان باز بودن اقتصاد در سرمایه‌گذاری آن‌ها اهمیت بسیار زیادی دارد. چرا که معمولاً نهاده‌های تولیدی بسیاری از کالاها تماماً در داخل یک کشور موجود

نیست و نیاز است بخشی از این نهاده‌ها از سایر کشورها وارد شود. اگر کشوری دارای اقتصاد بسته باشد و محدودیت‌های جدی بر روی واردات کالاها اعمال کند، برای سرمایه‌گذاری که نیازمند واردات برخی از نهاده‌های تولیدی هستند مانعی جدی به حساب می‌آید. این محدودیت می‌تواند در سمت صادرات نیز باشد. بسیاری از کشورها بنا به دلایل مختلف، صادرات برخی از کالاها را ممنوع می‌کنند و یا تعرفه‌های بالایی برای صادرات آن‌ها وضع می‌کنند. این محدودیت برای سرمایه‌گذاری که هدفشان بازارهای صادراتی است و نمی‌خواهند محصولشان را در داخل کشور سرمایه‌پذیر به فروش برسانند مانع مهمی برای سرمایه‌گذاری به حساب می‌آید.

یکی از معیارهایی که با آن میزان باز بودن یک اقتصاد را اندازه می‌گیرند، میزان نسبت جمع صادرات و واردات به کل تولید ناخالص داخلی است. طبق گزارش بانک جهانی در سال ۲۰۱۷، ایران در این شاخص رتبه خوبی بدست نمی‌آورد و در رتبه ۲۰ امین کشور به لحاظ کمترین میزان تجارت نسبت به تولید ناخالص داخلی قرار می‌گیرد.

۲-۳-۵ قیمت‌نهاده‌های تولید

یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین کننده قیمت کالاها، قیمت نهاده‌های تولید آن‌ها است. به خصوص برای سرمایه‌گذاری که قصد دارند کالای تولید شده در کشور سرمایه‌پذیر را صادر کنند، قیمت نهاده‌های تولید اهمیت بسیار بالاتری نسبت به سایر سرمایه‌گذاران خارجی دارد.

در اقتصاد ایران قیمت برخی از اصلی‌ترین نهاده‌های تولید شامل انرژی و نیروی کار از قیمت بسیار پایینی برخوردار است. اینکه این قیمت پایین چقدر به نفع اقتصاد است موضوعی است که در جای خود نیاز به بررسی دارد اما همین قیمت پایین نهاده‌های تولید، یکی از جذابیت‌های سرمایه‌گذاری در ایران به حساب می‌آید. شاخص شدت انرژی به خوبی پایین بودن قیمت انرژی در ایران را نشان می‌دهد. این شاخص نشان می‌دهد برای هر واحد کالا و خدمات چه مقدار انرژی مصرف می‌شود. موسسه ENERDATA در گزارشی در سال ۲۰۱۶ به بررسی این شاخص پرداخته‌است که در آن ایران در رتبه هفتم از نظر بالاترین میزان شدت انرژی در میان کشورهای مورد بررسی قرار گرفته‌است. از نظر نیروی کار هم ایران به جهت عرضه زیاد نیروی کار تحصیل کرده وضعیت مناسبی دارد. نیروی کار در ایران علاوه بر اینکه قیمت پایینی دارد که امروزه با توجه به تقویت ارزش دلار در برابر ریال پایین‌تر نیز آمده‌است، از بهره‌وری نسبتاً بالایی برخوردار است. طبق گزارش سازمان بهره‌وری آسیا (APO) در سال ۲۰۱۷، یک نیروی کار ایرانی معادل ۵۲ درصد نیروی کار آمریکایی بهره‌وری دارد که از این منظر بعد از کره و ترکیه بالاتر از کشورهایمانند مالزی، اندونزی و چین قرار می‌گیرد.

۲-۳-۶ وجود زیرساخت‌های تولید

وجود جاده مناسب، شبکه سوخت‌رسانی، شبکه حمل و نقل ریلی و هوایی، شبکه مخابراتی و شبکه توزیع برق و آب را می‌توان جزو مهم‌ترین زیرساخت‌های کارهای تولیدی و خدماتی به حساب آورد. در صورت ضعف یا فقدان در ارائه هریک از این زیر ساخت‌ها، یا تولید بسیاری از کالاها و خدمات در آن کشور امکان‌پذیر نخواهد بود و یا اینکه هزینه‌های تولید بسیاری بالا خواهد

رفت. بنابراین وجود و کیفیت زیرساخت‌های تولید در یک کشور خود می‌تواند عاملی تشویق‌کننده و یا تضعیف‌کننده برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی به حساب بیاید.

ایران از منظر زیرساخت‌های لازم برای تولید با توجه به کشورهای منطقه وضعیت مناسبی را داراست به طوری که در سال ۲۰۱۶ در شاخص خدمات لجستیکی برای تجارت (LPI) در میان ۱۶۰ کشور مورد بررسی رتبه ۹۶ را به خود اختصاص داده‌است و از نظر زیر ساخت‌های مورد، رتبه ۷۲ را کسب کرده‌است.

۲-۳-۲ عوامل سیاسی

به طور کلی عوامل سیاسی تاثیرگذار بر سرمایه‌گذاری خارجی را می‌تواند مفهومی به نام حقوق مالکیت سرمایه‌گذاران تعریف کرد. تضمین حقوق مالکیت سرمایه‌گذار را شاید بتوان در زمره مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر سرمایه‌گذاری خارجی در نظر گرفت. سرمایه‌گذار خارجی نیاز دارد تا در کشوری سرمایه‌گذاری کند که حقوق مالکیت وی تعریف شده و تضمین شده باشد. این حق مالکیت می‌تواند با وقوع یک حادثه تروریستی، سرکوب نظام حاکم، تحولات شدید سیاسی و یا حتی بدعهدی‌های دولت در توافقات خود با سرمایه‌گذار خارجی، خدشه دار شود.

بدون شک ایران را می‌توان امن‌ترین کشور منطقه در چند سال اخیر به حساب آورد و این یکی از عوامل تشویق سرمایه‌گذاران برای سرمایه‌گذاری در ایران به حساب می‌آید. اما امروزه بازگشت تحریم‌های امریکا به عنوان یک عامل سیاسی که بر روی اقتصاد ایران تاثیر گذار خواهد بود، یکی از نگرانی‌های بالقوه سرمایه‌گذاران خارجی به حساب می‌آید.

۳-۳-۲ سیاست‌های تشویقی و حمایتی

بسیاری از کشورهای در حال توسعه برای ایجاد جذابیت برای سرمایه‌گذاران خارجی سیاست‌های تشویقی و حمایتی برای این سرمایه‌گذاران در نظر می‌گیرند. بدیهی است که این سیاست‌ها می‌تواند در تصمیم این سرمایه‌گذاران تاثیر بسیاری داشته باشد. معافیت‌های مالیاتی، سیاست‌های حمایت از صادرات و اعطای اقامت یا تابعیت به سرمایه‌گذار خارجی از جمله مکانیزم‌هایی هستند کشورهای مختلف برای تشویق سرمایه‌گذاران خارجی به کار می‌بندند.

طبق ماده ۸ قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی (FIPPA) «سرمایه‌گذاری‌های خارجی مشمول این قانون از کلیه حقوق، حمایت‌ها و تسهیلاتی که برای سرمایه‌گذاری‌های داخلی موجود است به طور یکسان برخوردار می‌باشند». از جایی که در ایران سیاست‌های حمایتی زیادی برای تولیدکنندگان داخلی تصویب می‌شود، وجود چنین قانونی که تفاوتی میان تولیدکنندگان داخلی و خارجی برقرار نمی‌کند به نوعی خود یک سیاست تشویقی به حساب می‌آید. اما علاوه بر این نیز سیاستگذار سعی کرده‌است به صورت قانونی مشوق‌هایی برای سرمایه‌گذارهای خارجی در نظر بگیرد. اعطای اقامت سه ساله به سرمایه‌گذاران خارجی و اعطای معافیت‌های مالیاتی که در برخی از موارد به ۱۵ سال نیز می‌رسد، از جمله مهم‌ترین مشوق‌هایی است که سیاستگذار برای تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاران خارجی در نظر گرفته است.

۲-۳-۴ عوامل جغرافیایی

در بسیاری از کشورها، سرمایه‌گذاران خارجی دارای تابعیت از کشورهای همسایه کشور سرمایه‌پذیر هستند. طبیعی است چه برای مقاصد صادراتی و چه برای خود سرمایه‌گذاران که به صورت مداوم در حال رفت و آمد بین کشور مبدا و مقصد سرمایه هستند، قرابت جغرافیایی عاملی مهم به حساب می‌آید. از طرفی جغرافیا و موقعیت ژئوپلیتیک یک کشور به خودی خود می‌تواند یک مزیت برای سرمایه‌گذاری به حساب بیاید. به طور مثال دسترسی به آب‌های آزاد و قرار گرفتن در هاب حمل و نقل هوایی مزیت‌های بزرگی به خصوص برای سرمایه‌گذاری که مقاصد صادراتی دارند به حساب می‌آید.

همسایگی با کشورهای محصور به خشکی، دسترسی به آب‌های آزاد، پل ارتباطی میان اروپا و شرق آسیا به عنوان دو قطب اقتصادی، پل ارتباطی میان قفقاز و آسیای میانه به عنوان دو قطب جمعیتی، همسایگی با کشورهای تازه رها شده از جنگ به عنوان بازارهای بالقوه فروش محصولات، دسترسی به تنگه هرمز و قرار گرفتن در هاب پرواز منطقه تنها بخشی از ظرفیت جغرافیایی ایران به حساب می‌آید. وجود چنین ظرفیت بالقوه‌ای باعث می‌شود که سرمایه‌گذاران خارجی ایران را به عنوان یک بازار ۳۸۰ میلیونی در نظر بگیرند.

۲-۳-۵ عوامل فرهنگی و نهادی

از جایی که سرمایه‌گذاران خارجی به ناچار مدت زیادی را کشور سرمایه‌پذیر می‌گذرانند و حتی برخی به قصد دریافت اقامت یا تابعیت در کشور دیگر سرمایه‌گذاری می‌کنند، علاوه بر کسب منافع اقتصادی عوامل مربوط به شرایط زندگی در کشور ثانویه برای آن‌ها اهمیت بالایی پیدا می‌کند. در چنین شرایطی است که برای آن‌ها میزان اشتراکات فرهنگی و زبانی، شیوه برخورد مردم با تبعه‌های سایر کشورها و حقوق تبعه‌های خارجی از جمله عوامل موثر در سرمایه‌گذاری به حساب می‌آید.

همسایگی ایران با کشورهایی که درصد زیادی از جمعیت آن‌ها با ایرانیان دارای اشتراکات زبانی و یا مذهبی هستند، شرایط زندگی برای سرمایه‌گذاران در ایران را متناسب‌تر می‌کند. علی‌الخصوص برای استان خراسان رضوی که علاوه بر همسایگی با کشور فارسی زبان افغانستان، از نعمت وجود بارگاه هشتمین امام شیعیان نیز برخوردار است، این فرصت را فراهم می‌کند تا به دلیل وجود این اشتراکات، سرمایه‌گذاران خارجی این استان را به عنوان یکی از محل‌های سرمایه‌گذاری و زندگی برای خود بر گیرند.

۲-۴ پیشینه تحقیق

محمد مهدی اسکویی و مصطفی شکری (۱۳۹۷) سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را یکی از عوامل مهم و تاثیرگذار در رشد و توسعه اقتصادی هر کشور محسوب می‌دانند. آن‌ها با استفاده از رگرسیون فازی به بررسی عوامل موثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی کشور ایران طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۶۰ با تاکید بر نقش مالیات بر درآمد پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که متغیر مالیات بر درآمد با یک ضریب فازی منفی و ناچیز، تأثیر اندکی در جذب این نوع سرمایه‌گذاری در ایران دارد و از این رو متغیر مالیات بر درآمد از عوامل اصلی و تعیین کننده در جذب سرمایه‌گذاری خارجی کشور ایران محسوب نمی‌گردد. همچنین

عوامل اقتصادی مانند تولید ناخالص داخلی، باز بودن تجاری، سرمایه انسانی و متغیر جمعیت، اثری مثبت و نرخ تورم و نرخ ارز اثری منفی بر جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشور ایران دارند.

مرضیه سادات حسینی و حمید شاهبندزاده (۱۳۹۶) مقاله‌ای با عنوان «طراحی مدل ساختاری بر مبنای تحقیق در عملیات نرم جهت شناخت عوامل مدیریت جذب سرمایه گذاری خارجی؛ مورد مطالعه استان بوشهر» را منتشر کرده‌اند که در آن عوامل موثر در روند جذب سرمایه را نشان می‌دهد و نهایتاً ۱۱ شاخص اصلی و ۲۸ زیر شاخص به عنوان عوامل موثر در جذب استخراج شده‌است. از مهم ترین نتایج این تحقیق که با استفاده از روابط میان ابعاد و سازه‌های مدل از طریق معادلات ساختاری و بارهای عاملی مشخص و سپس مدل ساختاری تفسیری برای تبیین روابط آن‌ها طراحی گردیده است، این است که شاخص‌های اصلی در شش سطح قرار می‌گیرد که به معنای زیربنایی بودن این شاخص نسبت به دیگر شاخص‌ها در جذب سرمایه است.

میرناصر میرباقری هیر و میثم سلاخورزی (۱۳۹۵) موانع جذب سرمایه‌گذاری در حوزه شهری را مطالعه کرده‌اند که هدف آن را بررسی موانع جذب سرمایه‌گذاری در حوزه شهری در استان لرستان ذکر کرده‌اند. در این پژوهش، داده‌ها به وسیله پرسشنامه از یک نمونه ۱۸۹ نفری، متشکل از خبرگان اقتصادی و کارشناسان اقتصادی سازمان صنعت، معدن و تجارت استان لرستان در سال ۱۳۹۴ گردآوری شده‌اند و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون t تک گروهی و تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شده است که نتایج پژوهش نشان داده‌اند که وضعیت توسعه زیرساخت‌های سرمایه‌گذاری، وضعیت ریسک (عدم امنیت) سرمایه‌گذاری، نگرش سازمان‌ها و موسسات دولتی نسبت به سرمایه‌گذاری و وضعیت قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری بر جذب سرمایه‌گذاری در استان لرستان تاثیر دارند.

حسن دلیری (۱۳۹۵) در مقاله «بررسی اثر متقابل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سرمایه‌گذاری داخلی؛ مطالعه تطبیقی ایران و ۱۳۶ کشور دنیا» به بررسی ارتباط سرمایه‌گذاری خارجی و سرمایه‌گذاری داخلی می‌پردازد. از نظر دلیری از این رو بررسی ارتباط این دو متغیر می‌تواند بسیار مفید باشد، زیرا زمانی که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی وارد ادبیات اقتصادی دنیا شد، کشورها با ایجاد زیرساخت‌های انگیزشی مناسب به دنبال جذب هرچه بیشتر این جریان بودند، اما مبنای نظری نشان از آن دارد که در پاره‌ای از موارد سرمایه‌گذاری خارجی می‌تواند سبب اثرات منفی بر سرمایه داخلی شود. او در مطالعه خود با استفاده از داده‌های اقتصاد ۱۳۶ کشور در قالب چهار نمونه کشورهای پردرآمد، کم درآمد، عضو اوپک و کل کشورها در دوره زمانی ۲۰۱۳-۲۰۰۰ به بررسی ارتباط سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سرمایه‌گذاری داخلی با بهره‌برداری از مدل‌های خودرگرسیون برداری پانل دیتا پرداخته است. علاوه بر این، ارتباط فوق را برای ایران نیز به صورت مجزا در دوره زمانی ۲۰۱۴-۱۹۹۰ بررسی کرده است. نتایج مطالعه نشان از آن دارد که اثر سرمایه داخلی بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از لحاظ اندازه بزرگ بوده است و به جز در کشورهای عضو اوپک، سبب جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بیش‌تری می‌شود. حال آنکه اثر شوک سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر سرمایه داخلی تنها در نمونه‌های کشوری پردرآمد و کشورهای عضو اوپک مثبت بوده است.

واقف بهروزی و فروزلو و همکارانش در مقاله‌ای با عنوان «بررسی موانع و محدودیت‌های داخلی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران» و زیر عنوان «مطالعه میدانی ۳۰۰ طرح سرمایه‌گذاری خارجی تحت پوشش قانون سرمایه‌گذاری» در سال ۱۳۹۴، چالش اساسی

پیش‌روی تصمیم‌گیرندگان اقتصادی کشور را تلاش زیاد و عدم کسب نتیجه متناسب دانسته‌اند و در مطالعات خود به این نتیجه رسیده‌اند که محیط سرمایه‌گذاری در ایران با مشکلات فراوانی روبه‌رو است که برخی از این مشکلات، بنیادی و ریشه در فرهنگ یا ساختار سیاسی کشور دارند و برخی دیگر، به رویکرد اقتصادی دولت‌ها، عوامل برون‌مرزی و عملکرد کارگزاران اقتصادی مربوط می‌شود. از مهم‌ترین نتیجه‌هایی که این مطالعه بدان دست یافته است، این است که هر چند متغیرهای بین‌المللی و موانع و مشکلات خارجی، در عدم موفقیت کشور جهت جذب سرمایه‌های خارجی موثر بوده ولی تاثیر موانع و مشکلات مطرح شده داخلی به حدی زیاد بوده است که در صورت عدم وجود مشکلات خارجی، مشکلات داخلی همچنان راه رشد سرمایه‌گذاری خارجی را می‌بندند. تعبیر دیگری که از این نتیجه می‌شود این است که به عبارت دیگر، در حال حاضر دو نوع مانع پیش‌روی سرمایه‌گذاری خارجی در ایران وجود دارد که احتمال عبور از مانع اول (مانع خارجی) وجود دارد ولی عبور از مانع بعدی (مانع داخلی) بسیار سخت بوده و احتمال عبور از این مشکلات و در نتیجه موفقیت در سرمایه‌گذاری کمتر است.

علی سلیم و همکاران در مقاله «بررسی انگیزه‌های سرمایه‌گذاری خارجی در ایران، مطالعه میدانی شرکت‌های سرمایه‌گذار خارجی در ایران (۱۳۹۳)» متذکر شده‌اند که تحقیقات انجام شده در زمینه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی عموماً بر دو موضوع عوامل تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و تاثیرات سرمایه‌گذاری خارجی بر اقتصاد میزبان متمرکز بوده است و مقاله مذکور بر موضوع اول یعنی عوامل تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری خارجی در ایران معطوف است و این سوال را مدنظر قرار می‌دهد که انگیزه سرمایه‌گذاران خارجی از سرمایه‌گذاری در ایران چه بوده است؟ این پژوهش در بازه زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۲ انجام شده و جامعه آماری آن شرکت‌های در دسترس سرمایه‌گذار خارجی در ایران است. روش تحقیق آمیخته بوده و ابتدا عوامل موثر بر سرمایه‌گذاری خارجی در ایران از منظر ادبیات پژوهش و مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان شناسایی شده‌است. سپس جهت رتبه‌بندی عوامل تعیین‌کننده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران از تجزیه و تحلیل آماری و آزمون فریدمن استفاده شده است. بدین منظور پرسشنامه‌ای طراحی و پس از اعتبارسنجی، برای شرکت‌های در دسترس سرمایه‌گذار خارجی در ایران ارسال کرده‌است. نتیجه تجزیه و تحلیل آماری این مقاله نشان می‌دهد که عامل دسترسی به بازار با اختلاف رتبه قابل توجهی نسبت به سایر عوامل، در جایگاه نخست قرار دارد. بعد از آن سه عامل دسترسی به مواد اولیه، دسترسی به بازار منطقه از طریق ایران و دسترسی به نیروی کار متخصص مهمترین عوامل تاثیرگذار بر سرمایه‌گذاری خارجی در ایران می‌باشند. این نتایج تا حدودی منطبق با الگوی کشورهای جنوبی آمریکای لاتین است که سرمایه‌گذاران مستقیم خارجی در آن‌ها «در جستجوی منابع طبیعی» و «در جستجوی بازار» هستند. ورود سرمایه‌گذاری مستقیم با چنین انگیزه‌هایی منجر به ارتباطات ناکافی بینگاه‌های چندملیتی با اقتصاد محلی و عدم شکل‌گیری سربازهای تکنولوژی می‌شود.

غلامرضا معمارزاده طهران و الهه امینی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی موانع سرمایه‌گذاری خارجی در ایران» عوامل اقتصادی، عوامل حمایتی، عوامل ساختاری و عوامل قانونی و مقرراتی را از موانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران مورد بررسی قرار داده‌اند. در این پژوهش، روش تحقیق توصیفی بوده و جامعه آماری این پژوهش را کلیه مدیران و خبرگان سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران تشکیل می‌دادند. نمونه آماری با استفاده از رابطه کوکران ۶۰ نفر تعیین شده و نتایج این پژوهش موید این مطلب است که عوامل اقتصادی، حمایتی، ساختاری و عوامل قانونی و مقرراتی از جمله

عوامل موثر بر مانع جذب سرمایه‌گذاری در ایران هستند. همچنین نتایج تحقیق نشان داد که عوامل اقتصادی، عوامل حمایتی، عوامل ساختاری و عوامل قانون و مقررات به ترتیب در رتبه‌های اول تا چهارم مانع سرمایه‌گذاری قرار می‌گیرند.

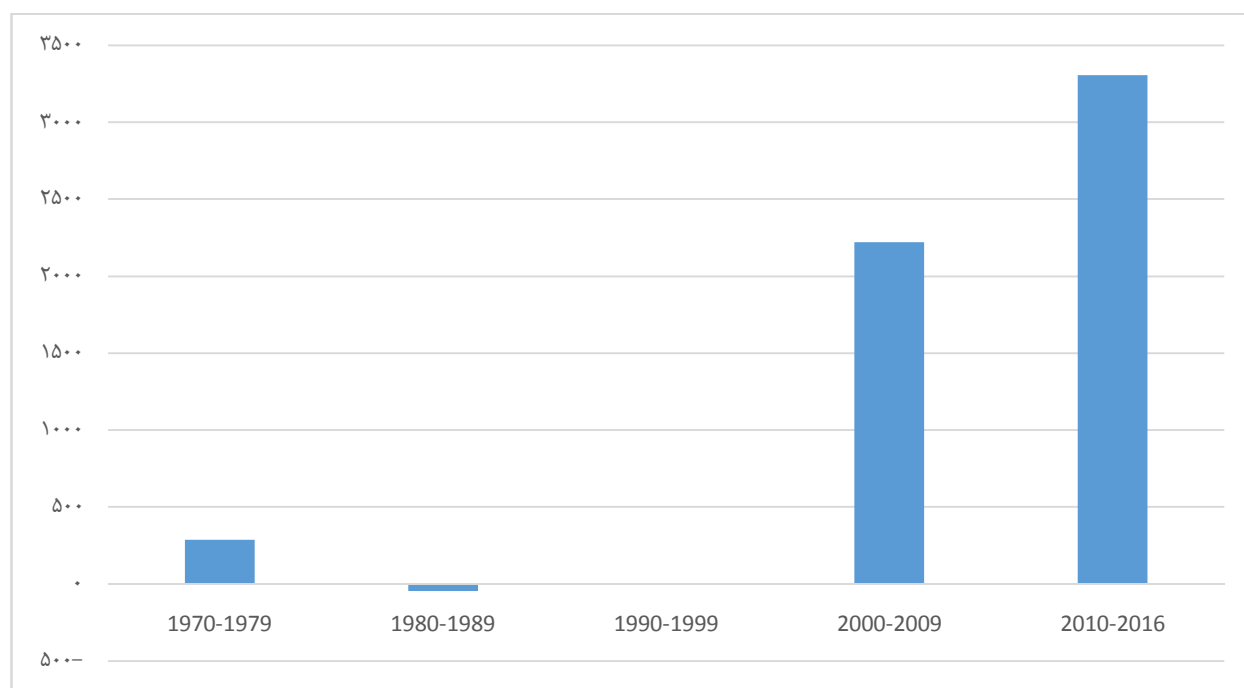
محمدرضا فرزین، یکتا اشرفی و فاطمه فهیمی‌فرد (۱۳۹۱) با توجه به مبانی نظری در راستای شناسایی اثر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی، از تلفیق روش‌های سیستم دینامیک و اقتصاد سنجی استفاده کرده‌اند و به بررسی عامل اقتصادی موثر بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، و اثرگذاری این عامل بر رشد پرداخته است. محمدرضا فرزین و همکارانش بدین منظور، الگویی طراحی و شبیه‌سازی کرده‌اند که عوامل موثر و اثرگذار بر رشد اقتصادی را با رویکرد ویژه بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با توجه به عوامل موثر بر آن، نرخ ارز و سرمایه‌گذاری داخلی شناسایی و شبیه‌سازی می‌نماید. داده‌های مورد استفاده سری زمانی سالانه ایران در سال ۱۳۸۶ است و بر اساس الگوی مورد بررسی، مقادیر تا افق ۱۴۰۴ پیش‌بینی شده‌اند. نتایج این پژوهش مؤید اثر مثبت و معنادار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی است.

فصل دوم:

۳. کنفرانسی مرتبه خارج در ایران

۱-۳ روند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران

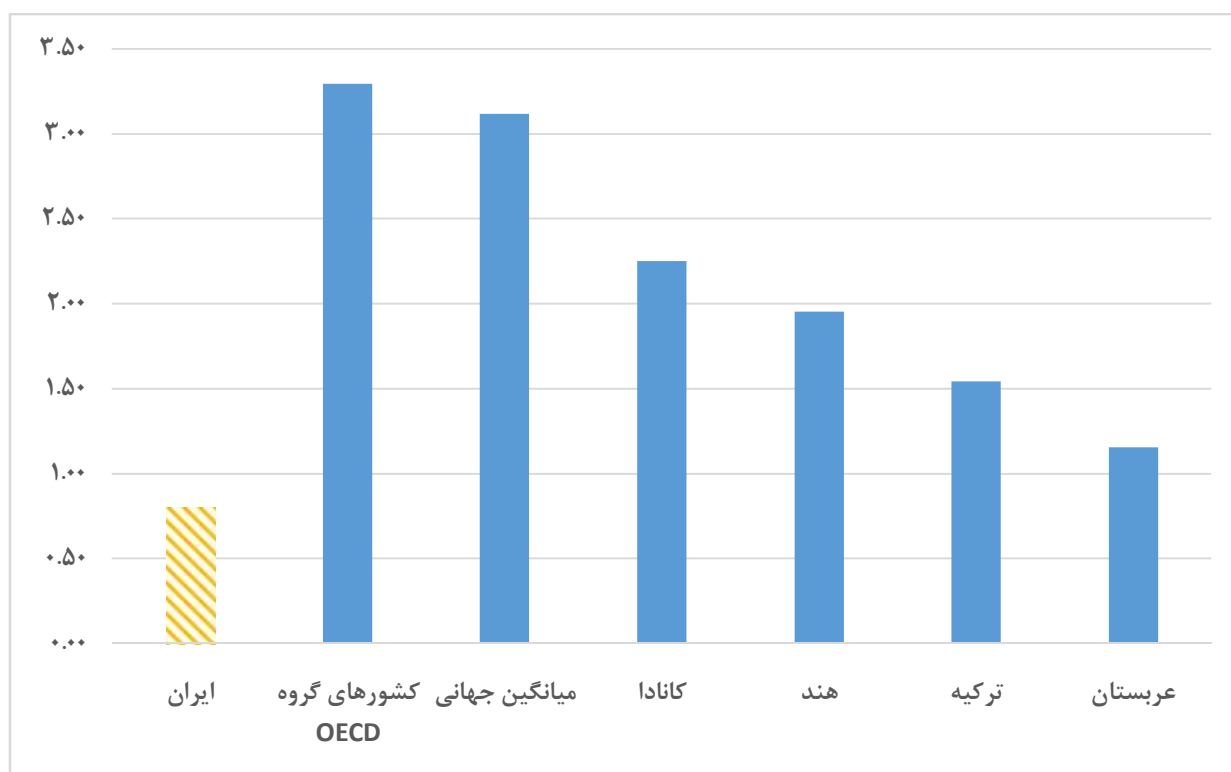
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران طی چند دهه گذشته متأثر از فضای سیاسی با فراز و فرودهایی مواجه بوده‌است. همانطور که در **Error! Unknown switch argument.** مشاهده می‌شود، در سال‌های قبل از انقلاب اندکی سرمایه‌گذار خارجی در ایران انجام می‌شده‌است که با وقوع انقلاب و جنگ، به دلیل شرایط سیاسی آن دوران همان میزان اندک هم به صفر متمایل شده‌است. پس از تمام شدن جنگ نیز تفاوت چشم‌گیری در میزان سرمایه‌گذاری خارجی اتفاق نمی‌افتد و دولت وقت گزینه استقراض خارجی را در عوض سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی انتخاب می‌کند. البته وجود قوانین محدود کننده برای سرمایه‌گذاران خارجی نیز در پایین بودن سرمایه‌گذاری در سال‌های ۱۹۹۹-۱۹۹۰ بی‌تاثیر نبوده‌است. مجلس جمهوری اسلامی در سال ۱۳۸۱ قانونی جدید در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی به تصویب می‌رساند که در نوع خود قانونی مترقی به حساب می‌آید و انجام سرمایه‌گذاری خارجی در ایران را راحت‌تر از گذشته می‌کند. با توجه به تصویب قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱ است که شاید بتوان گفت یکی از دلایل افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی پس از سال ۲۰۰۰ میلادی، اجرای این قانون بوده‌است.

شکل ۱-۳ میانگین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران (میلیون دلار)

به طور کلی حتی با وجود افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران در طی سال‌های گذشته، ایران از نظر میزان سرمایه‌گذاری خارجی جایگاه مناسبی نسبت به سایر کشورها علی‌الخصوص کشورهای رقیب خود در حوزه خاورمیانه ندارد. طبق گزارش بانک جهانی در سال ۲۰۱۶، ایران از نظر نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی از میان ۱۹۵ کشور مورد بررسی، جایگاه ۱۵۶ ام را به خود اختصاص داده‌است که با ظرفیت‌های اقتصاد ایران که در بخش بعدی بیشتر در باره آن توضیح داده خواهد شد، بسیار فاصله دارد. همانطور که در **Error! Unknown switch argument.**

Reference source not found. مشاهده می‌شود، میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی تنها ۰/۸ درصد از تولید ناخالص داخلی ایران را تشکیل می‌دهد که فاصله زیادی با میانگین جهانی و عملکرد برخی از کشورهای منطقه مانند عربستان و ترکیه دارد. لازم به ذکر است که آمار ذکر شده مربوط به سال ۲۰۱۶ است که به واسطه قرارداد برجام گشایش‌هایی در امر سرمایه‌گذاری خارجی محقق شد. بدیهی است که در صورت بررسی عملکرد اقتصاد ایران در امر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال‌های پیشین، عملکردی ضعیف‌تر نسبت به سال ۲۰۱۶ بدست خواهد آمد.

شکل ۳-۲ درصد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به تولید ناخالص داخلی (۲۰۱۶)

۲-۳ ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل سرمایه‌گذاری خارجی

همانطور که در بخش قبلی نیز ذکر شد اقتصاد ایران به لحاظ جذب سرمایه‌گذاری خارجی جایگاه مناسبی ندارد. به نظر می‌رسد این جایگاه با توجه به ظرفیت‌های عظیمی که ایران به لحاظ نیروی کار تحصیل کرده، موقعیت جغرافیایی، نرخ پایین نهادهای تولید، ذخایر بالای معدنی و غیره دارد، تناسبی ندارد و عوامل مختلفی سبب شده‌است تا میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با ظرفیت‌های بالقوه ایران فاصله زیادی داشته باشد.

گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی نیز فاصله میان عملکرد و ظرفیت‌های اقتصاد ایران در جذب سرمایه‌گذاری خارجی را تایید می‌کنند. سازمان تجارت و توسعه سازمان ملل (آنکتاد) با در نظر گرفتن معیارهایی، ظرفیت بالقوه کشورها در جذب سرمایه‌گذاری خارجی را محاسبه می‌کند. این معیارها که به هر کدام وزن جداگانه اطلاق می‌شود، عموماً به شاخص‌های محیط کسب و کار در امر سرمایه‌گذاری خارجی می‌پردازد و عبارتند از:

- تولید ناخالص داخلی، به عنوان معیاری از گستردگی تقاضا
- رشد اقتصادی در ۱۰ سال گذشته، به عنوان معیاری از تخمین رشد اقتصاد در آینده
- سهم صادرات در تولید ناخالص داخلی، به عنوان معیاری از میزان باز بودن و رقابت پذیری یک اقتصاد
- دسترسی شهروندان به تلفن ثابت و تلفن همراه، به عنوان معیاری از وجود زیرساخت‌های ارتباطی
- استفاده تجاری از انرژی، به عنوان معیاری از در دسترس بودن زیرساخت‌های انتقال انرژی
- سهم مخارج تحقیق و توسعه به نسبت تولید ناخالص داخلی
- سهم دانش‌آموزان مقطع متوسطه در جمعیت، به عنوان معیاری از نیروی کار ماهر
- ریسک اقتصادی با استفاده از ترکیب چند شاخص اقتصاد کلان
- سهم جهانی در صادرات منابع طبیعی، به عنوان معیاری از ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در منابع طبیعی
- سهم جهانی در واردات ماشین آلات و قطعات الکترونیکی
- سهم جهانی در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به عنوان معیاری از جذابیت و مناسب بودن فضای سرمایه‌گذاری خارجی

همانطور که در **Error! Unknown switch argument.** مشاهده می‌شود، اقتصاد ایران به لحاظ ظرفیت بالقوه رتبه ۵۳ در بین کشورهای مورد بررسی را به خود اختصاص داده‌است، اما به لحاظ عملکرد در رتبه ۱۱۵ ام قرار دارد و یکی از بالاترین اختلاف‌های منفی در این زمینه را بدست آورده‌است. در این میان مشاهده می‌شود که سایر کشورها مانند عربستان، ترکیه و پاکستان عملکرد به مراتب بهتری در این زمینه از خود نشان داده‌اند.

جدول ۳-۱ مقایسه میان ظرفیت‌های بالقوه و بالفعل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در ایران و چند کشور منتخب

نام کشور	ظرفیت بالقوه (رتبه)	سرمایه جذب شده (رتبه)	تفاوت رتبه ظرفیت بالقوه و سرمایه جذب شده
ایران	۵۳	۱۱۵	-۶۲
چین	۲۷	۸۶	-۵۹
روسیه	۸	۶۰	-۵۲
ترکیه	۸۰	۱۰۸	-۲۸
هند	۷۹	۹۷	-۱۸
عربستان	۲۹	۲۹	۰
اندونزی	۸۴	۷۹	۵
پاکستان	۱۲۱	۱۱۰	۱۱

در صورتی که ماتریسی از ظرفیت و عملکرد کشورها در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی همانند **Error! Unknown switch argument.** ترسیم کنیم، خواهیم دید که ایران در گروه کشورهای با ظرفیت بالقوه بالا و سرمایه جذب شده پایین قرار می‌گیرند. همانطور که در این جدول مشاهده می‌شود در میان کشورهای مورد بررسی تنها ایران در منطقه خاورمیانه است که به رغم ظرفیت بالقوه بالا، سرمایه خارجی پایینی جذب کرده است و کشورهای عربستان، قطر، تونس، امارت، اردن، اسرائیل و بحرین با وجود ظرفیت‌هایی بالایی که داشته‌اند، سرمایه خارجی بالایی نیز جذب کرده‌اند. در این میان نیز کشورهای لبنان، مصر، ارمنستان، گرجستان، قزاقستان و تاجیکستان با توجه به اینکه ظرفیت بالقوه پایینی داشته‌اند اما سرمایه بالایی در زمین سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب کرده‌اند.

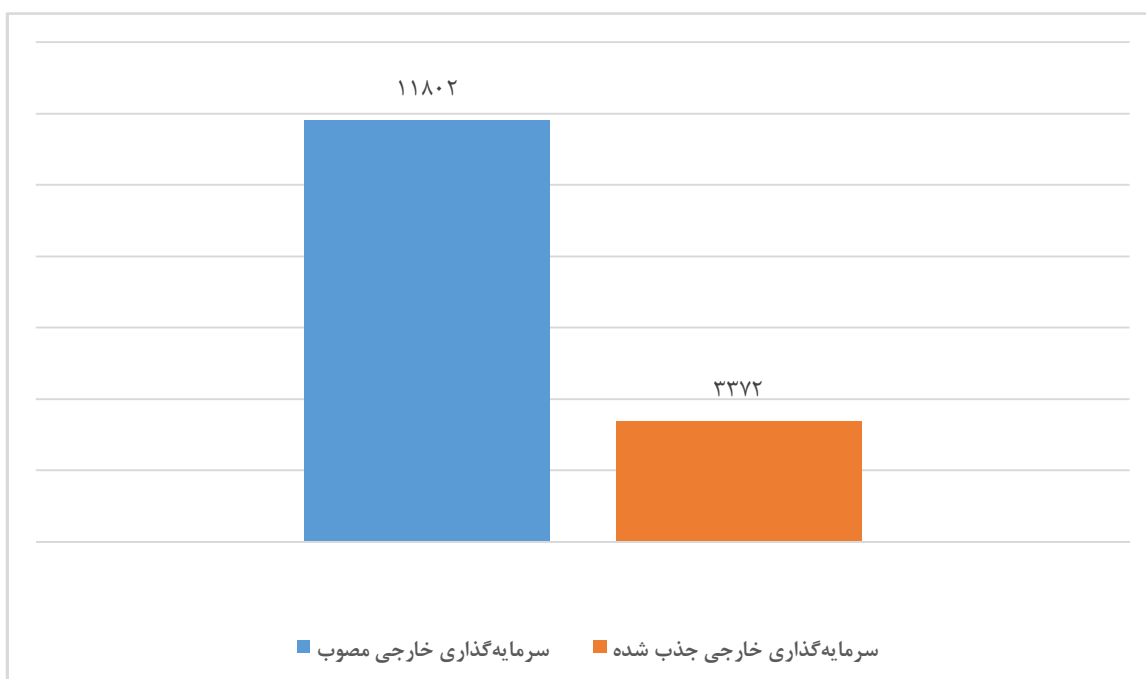
جدول ۳-۲ ماتریس عملکرد و ظرفیت کشورها در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی

سرمایه جذب شده بالا	سرمایه جذب شده پایین
استرالیا، باهاماس، بحرین، بلژیک، بلغارستان، کانادا، شیلی، کرواسی، قبرس، چک، استونی، فرانسه، هنگ کنگ، مجارستان، ایسلند، اسرائیل، اردن، قزاقستان، لیتوانی، لتونی، لیبی، مالتا، هلند، عمان، پاناما، لهستان، قطر، رومانی، عربستان سعودی، سنگاپور، اسواکی، سوئد، تایلند، ترینداد و توباگو، تونس، اکراین، امارات، انگلستان	الجزیره، آرژانتین، استرالیا، آذربایجان، بلاروس، برزیل، برونه، چین، دانمارک، جمهوری دمینیکن، فنلاند، آلمان، یونان، ایرلند، ایران، ایتالیا، ژاپن، کویت، لولکزامبورگ، مالزی، مکزیک، نیوزلند، نروژ، پرتغال، کره جنوبی، روسیه، اسلواکی، آفریقای جنوبی، اسپانیا، تایوان، امریکا، ونزوئلا
آلبانی، آنگولا، ارمنستان، کلمبیا، کاستاریکا، مصر، گامبیا، گرجستان، غنا، گینه، هندوراس، جامائیکا، قزاقستان، لبنان، ماداگاسکار، مانگولا، نامیبیا، نیکاراگوئه، نیجریه، مولداوی، سیرالئون، سودان، تاجیکستان، یوگوسلاوی، اوگاندا، تانزانیا، اروگوئه، ویتنام، زامبیا	بنگلادش، بنین، بولیوی، بوتسوانا، بورکینافاسو، کامرون، کنگو، اکوادور، الساودور، اتوپی، گابون، گواتمالا، هائیتی، هند، اندونزی، کنیا، مالاوی، مالی، مراکش، موزامبیک، میانمار، نپال، نیجر، پاکستان، گینه جدید، پاراگوئه، پرو، فیلیپین، رواندا، سنگال، سریلانکا، سوریه، توگو، ترکیه، ازبکستان، یمن، زیمبابوه

۳-۳ سرمایه‌گذاری خارجی مصوب و جذب شده

یکی از سوالات مهمی که در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارد، تفاوت میان میزان سرمایه‌گذاری خارجی مصوب و جذب شده است. منظور از سرمایه‌گذاری خارجی مصوب درخواست‌های سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد که به تصویب هیات سرمایه‌گذاری خارجی موضوع ماده ۶ قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی رسیده و مجوز سرمایه‌گذاری خارجی آن با امضای وزیر امور اقتصادی و دارایی صادر شده است. بنابراین به نظر می‌رسد بررسی شناسایی علل جذب نشدن سرمایه‌های خارجی مصوب، می‌تواند در جهت رفع این موانع کمک کند و باعث جذب بیشتر سرمایه‌های خارجی شود. همانطور که در **Error! Unknown switch argument.** مشاهده می‌شود، میزان سرمایه‌گذاری خارجی مصوب و جذب شده در فاصله بهمن سال ۹۴ تا بهمن سال ۹۵، بیش از ۸ میلیارد دلار اختلاف دارد. بخشی از این اختلاف ناشی از تاخیر در ورود آورده‌های

سرمایه‌گذاران نسبت به سال تصویب است، اما بررسی روند سرمایه‌گذاری خارجی در سال‌های گذشته نشان می‌دهد در اکثر سال‌ها سرمایه‌گذاری مصوب با سرمایه‌گذاری جذب شده تفاوت بالایی داشته است.

شکل ۳-۳ میزان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب شده و مصوب در سال ۲۰۱۶

فصل چهارم:

۴. برکنندگی خارجی در استان خراسان رضوی و

چند استان منتخب

۱-۴ سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی

۱-۴-۱ معرفی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی

پس از تصویب قانون اجرایی سیاست‌های کلی اصل ۴۴ در مردادماه ۱۳۸۷، این مرکز به عنوان نماینده سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران با هدف بهبود و تسهیل فرایند سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی راه‌اندازی گردید و با تصویب هیأت وزیران در سال ۱۳۸۹، حالت رسمی‌تر به خود گرفت. در سه سال ابتدایی فعالیت این نهاد، نمایندگان دستگاه‌های مختلف معرفی شده و به صورت موردی در جلسات بررسی پروژه‌ها حضور پیدا می‌کردند. با گذشت زمان و احساس نیاز به گسترش سرمایه‌گذاری جدید در استان، نمایندگان دستگاه‌های مختلف به صورت تام‌الاختیار و تمام وقت در مرکز خدمات حضور پیدا کردند. این مرکز در سال ۱۳۹۱ فعالیت خود را به صورت مستقل و با عنوان پنجره واحد سرمایه‌گذاری ادامه داد. کارکرد مرکز خدمات به عنوان واسطه‌ای میان سرمایه‌گذاران خارجی و دستگاه‌های سرمایه‌پذیر تعریف می‌شود.

اهداف و وظایف مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به شرح زیر است:

- ارائه خدمات در یک مکان ثابت با حضور نمایندگان تام‌الاختیار دستگاه‌های اجرایی؛
- پاسخگویی و مشاوره به متقاضیان سرمایه‌گذاری؛
- شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری؛
- انجام اقدامات تشویقی و حضور در بازارهای هدف برای جلب سرمایه‌گذاران،
- پیگیری و تلاش برای رفع مشکلات و موانع سرمایه‌گذاران،
- شناسایی فرآیندهای صدور مجوز و پاسخ استعلامات و تلاش در جهت الکترونیکی شدن و تسهیل و تسریع در آنها،
- رسیدگی به شکایات و اعتراضات سرمایه‌گذاران؛

ریاست مرکز خدمات سرمایه‌گذاری بر عهده استاندار است تا در میان دستگاه‌ها و نهادهای اجرایی استان جایگاه مناسب‌تری پیدا کند و رئیس سازمان امور اقتصادی و دارایی استان نیز به عنوان نایب‌رئیس مرکز منصوب می‌شود. در ساختار اداری مرکز، نمایندگانی از سایر دستگاه‌های اجرایی نظیر سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، سازمان صنعت، معدن و تجارت، اداره کل کار، تعاون و رفاه اجتماعی به منظور تسهیل ارتباطات اداری در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارند. علی‌رغم تلاش‌های مرکز خدمات در جهت کاهش مدت زمان اخذ مجوز سرمایه‌گذاری خارجی و استقرار نمایندگان تام‌الاختیار دستگاه‌های اجرایی، ناهماهنگی میان مرکز خدمات و دستگاه‌های تخصصی موضوع سرمایه‌گذاری خارجی فرایند اخذ مجوز سرمایه‌گذاری را زمان‌بر کرده و مشکلات عمده‌ای را برای سرمایه‌گذاران ایجاد کرده است.

در جدول زیر خلاصه‌ای از عملکرد مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی طی سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۹۲ نمایش داده شده است.

جدول ۴-۱ خدمات ارائه شده توسط مرکز خدمات سرمایه‌گذاری طی سالهای ۱۳۹۲-۱۳۹۴

خدمات ارائه شده	۱۳۹۲	۱۳۹۳	رشد (درصد)	۱۳۹۴	رشد (درصد)	متوسط روزانه ۹۴
تعداد مراجعات	۴۰۰	۲۰۰۷	۴۰۲٪	۴۸۵۶	۱۴۲٪	۱۶
مشاوره	۳۰۰	۱۳۰۰	۳۳۳٪	۲۰۰۵	۵۴٪	۷
ثبت شرکت	۶۶	۲۷۳	۳۱۴٪	۸۰۰	۱۹۳٪	۲.۵
مجوز ادارات	۸	۱۷	۱۱۳٪	۴۵	۱۶۵٪	۱ مورد هفتگی
پروانه کار و تشکیل پرونده	۱۰۰	۱۳۴	۳۴٪	۲۹۶	۱۲۱٪	۱
اقامت، تمدید و اید، گواهینامه و ...	۱۴۰	۶۰۰	۳۲۹٪	۱۵۰۰	۱۵۰٪	۵
ویزا	۱۵	۲۰	۳۳٪	۵۰	۱۵۰٪	۱ مورد هفتگی
بازدید داخلی و خارجی	۳۲	۴۵	۴۱٪	۶۱	۳۶٪	۱ مورد هفتگی
پاسخ تلفنی به ارباب رجوع	۳۰۱۲	۴۵۰۳	۵۰٪	۶۰۱۱	۳۳٪	۲۰
اطلاعات (فرم...)	۲۰۰	۸۲۰	۳۱۰٪	۲۱۰۵	۱۵۷٪	۷
فرم درخواست اخذ مجوز سرمایه‌گذاری	۱۴	۱۳	۷٪-	۱۴	۸٪	۱ مورد ماهانه
پیگیری مشکلات	۳۰	۶۵	۱۱۷٪	۱۳۰	۱۰۰٪	۷
برگزاری کارگاه آموزشی	۵	۶	۲۰٪	۷	۱۷٪	۲ مورد فصلی
فرصت‌های سرمایه‌گذاری	۴۰	۵۲	۳۰٪	۶۷	۲۹٪	۱ مورد هفتگی
تفویض اختیار به مرکز	۱	۳	۲۰۰٪	۰	۱۰۰٪-	-
سایت مرکز (به زبان‌های مختلف)	۲	۰	۱۰۰٪-	۰	۰٪	-
انواع کلیپ وبسته تبلیغاتی تهیه شده	۳	۵	۶۷٪	۹	۸۰٪	۹ مورد سالانه
تعداد کلیپ وبسته تبلیغاتی توزیع شده	۵۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰٪	۲۰۰۰	۱۰۰٪	۶
شرکت در نمایشگاه‌ها و همایش‌های سرمایه‌گذاری	۶	۴	۳۳٪-	۳	۲۵٪-	۳ مورد سالانه

مأخذ: گزارش اقتصادی استان خراسان رضوی - ۱۳۹۴

در استان خراسان رضوی جدی‌ترین شکل سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) است. در این روش سرمایه‌گذار ابتدا شرکت خود را به ثبت رسانده، سپس سرمایه خود را وارد کشور می‌کند و در پایان دوره سرمایه‌گذاری می‌تواند اصل و سود سرمایه‌گذاری خود را از کشور خارج کند. در مقابل، سرمایه‌گذاران خارجی مایل‌اند از روش‌های (EPC^{۲۰}) یا (EPCF^{۲۱}) استفاده

^{۲۰} Engineering, Procurement and Construction

^{۲۱} Engineering, Procurement, Construction and Financing

کنند. در این روش‌ها علاوه بر تضمین دولت، تضمین تامین مالی نیز از سوی بانک مرکزی داده می‌شود.^{۲۲} علاوه بر این، دولت نیز با تدوین قوانین خاص، سعی در ترغیب اتباع خارجی برای سرمایه‌گذاری در ایران را دارد. در زمینه مشوق‌های دولتی برای سرمایه‌گذاران، قانون تمرکز بیشتری روی معافیت‌های مالیاتی کرده است. اگرچه معافیت‌های مالیاتی نسبت به شاخص‌هایی مانند امنیت سرمایه‌گذاری، رقابت‌پذیری و ثبات اقتصادی جذابیت کمتری ایجاد می‌کند، با این حال در سعی شده است تا با اعطاء معافیت‌های مالیاتی بلندمدت، نواقص سایر بخش‌ها جبران شود. علاوه بر مشوق‌های مالیاتی، تضمین‌های دیگری نیز وجود دارد؛ به طور مثال تضمین خرید برق به صورت بلند مدت توسط دولت باعث شده است که بیشترین حجم سرمایه‌گذاری خارجی در چند سال اخیر در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر باشد.

در جدول زیر عملکرد استان خراسان رضوی در زمینه جذب سرمایه خارجی از سال ۱۳۹۲ تا پایان اردیبهشت ماه سال جاری نمایش داده شده است.

جدول ۴-۲ گزارش وضعیت سرمایه‌گذاری خارجی استان خراسان رضوی - تا پایان اردیبهشت ۹۷

سال						کل منابع مالی خارجی استان خراسان رضوی (میلیون دلار)		
سرمایه وارده						سرمایه گذاری مستقیم خارجی		
						بدون تعهد و تضمین دولت		با تضمین دولت
						سازمان سرمایه گذاری		
						مبلغ	تعداد	مبلغ وارده
						مبلغ مصوب	تعداد	
۱۳۹۲	۶۲	۴۲	۶۸	۲۰	۲۳	۱۵		
۱۳۹۳	۱۵۷	۱۲۰	۲۷۶	۳۷	۱۳	۱۳		
۱۳۹۴	۳۰۸	۲۶۳	۸۰۵	۴۵	۳۲	۱۵		
۱۳۹۵	۳۰۸	۲۳۹	۷۲۸	۶۹	۱۶۲	۲۱		
۱۳۹۶	۱۹۹.۹	۱۶۴.۴	۵۴۸	۳۵.۵	۵۸۶.۹	۳۵		
پایان اردیبهشت ۹۷	۲۸.۳	۲۱.۶	۷۲	۶.۷	۲۰.۵	۵		

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی

۴-۱-۲ فرآیند سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی

۴-۱-۲-۱ تشکیل شخصیت حقوقی

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در ابتدای ورود سرمایه‌گذاران به آنها خدمات مشاوره‌ای داده و فرایند اخذ مجوز سرمایه‌گذاری خارجی، پروانه اقامت و حداقل سرمایه‌گذاری لازم را به آنان توضیح می‌دهد. سرمایه‌گذاران باید طبق قانون شرکت خود را با نام ایرانی ثبت کنند یا اینکه سهام یک شرکت ایرانی را خریداری کنند. این قاعده مزیت‌هایی برای آنها دارد. اولاً سرمایه‌گذاران خارجی طبق قانون تجارت از حقوقی کاملاً برابر با سرمایه‌گذاران ایرانی برخوردار هستند، ثانیاً به واسطه نام حقوقی شرکت، هیچ مشکلی برای تملک دارایی در ایران ندارند (این فرایند حداقل سه هفته طول می‌کشد).

^{۲۲} در این دو روش دولت به عنوان کارفرما طراحی، تدارک و اجرا پروژه را به عهده سرمایه‌گذار خارجی می‌گذارد با این تفاوت که در روش EPCF تامین مالی پروژه نیز به عهده سرمایه‌گذار است.

۲-۲-۱-۴ دریافت مجوز سرمایه‌گذاری خارجی

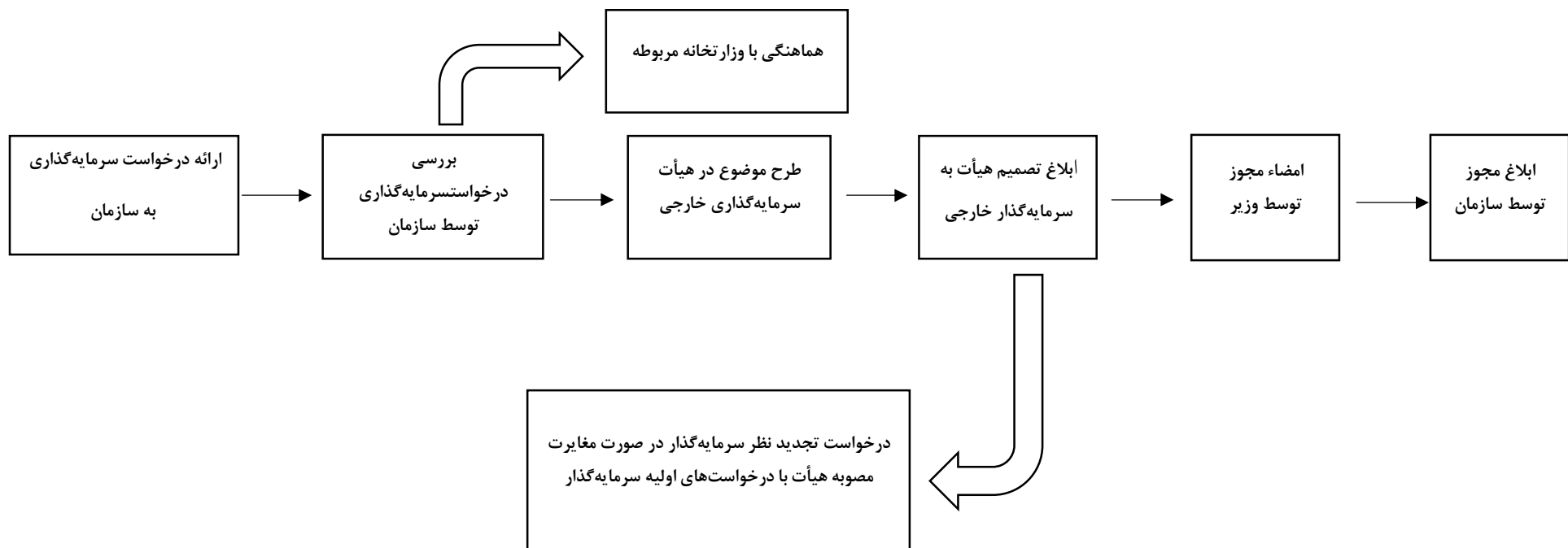
با استناد به مجوز ثبت شرکت و موافقت اصولی دستگاه‌های تخصصی مربوطه، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان از سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی کشور درخواست صدور مجوز سرمایه‌گذاری خارجی برای شرکت مذکور را می‌کند. پس از طرح درخواست سرمایه‌گذاری توسط مرکز خدمات، سازمان ضمن هماهنگی با وزارتخانه مربوطه درخواست را در هیئت سرمایه‌گذاری خارجی مطرح می‌کند تا نیازسنجی استان به طرح سرمایه‌گذاری ارائه شده صورت پذیرد. چنانچه نظر هیئت سرمایه‌گذاری خارجی نسبت به طرح ارائه شده مثبت باشد، مجوز سرمایه‌گذاری برای فرد متقاضی صادر می‌شود. این مجوز مستقیم از طرف وزیر امور اقتصاد و دارایی کشور صادر می‌شود و به منزله تضمین سیاسی دولت برای پوشش ریسک‌های مربوط به سرمایه‌گذاری در ایران است.

۳-۲-۱-۴ ارائه خدمات سرمایه‌گذاری

پس از دریافت مجوز سرمایه‌گذاری خارجی، فرد از خدمات مرکز نظیر مجوز فعالیت و اقامت موقت به مدت شش ماه بهره‌مند می‌شود. در این شش ماه فرد فرصت دارد تا سرمایه خود را وارد کشور کرده و فعالیت خود را شروع کند. پس از ثبت ورود سرمایه به کشور، مدت اقامت به سه سال افزایش پیدا می‌کند و به فرد و خانواده‌اش اجازه ورود و خروج مکرر به کشور داده می‌شود. در طول این مدت نظارت و بررسی صحت فعالیت‌های سرمایه‌گذاران توسط مرکز خدمات سرمایه‌گذاری صورت می‌گیرد و چنانچه طرح غیرفعال باشد پلیس مهاجرت را مطلع کرده تا مجوز اقامت فرد خاطی باطل شود.

۲-۴ مقایسه فرایند سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی با استان‌های منتخب

در این بخش به منظور ارزیابی دقیق‌تر فرایند، مسیر سرمایه‌گذاری خارجی در استان‌های آذربایجان شرقی، اصفهان و فارس با استان خراسان رضوی مقایسه می‌شود. بر اساس گزارش منتشر شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت، حجم کل سرمایه‌گذاری خارجی برای اجرای طرح‌های صنعتی، معدنی و تجاری (به استثناء حوزه گردشگری) از شهریورماه سال ۱۳۹۲ تا اسفندماه سال ۱۳۹۴ بالغ بر ۲.۶ میلیارد دلار بوده است. این سرمایه از ۲۷ کشور و در قالب ۱۰۷ طرح سرمایه‌گذاری وارد کشور شده است.

شکل ۴-۱ مراحل اخذ مجوز سرمایه‌گذاری خارجی در استان خراسان رضوی

همچنین بر اساس گزارش دبیرخانه شورای اطلاع‌رسانی دولت، در یک دوره زمانی یک‌ساله (۱۳۹۴/۱۰/۱ لغایت ۱۳۹۵/۱۰/۱)، استان آذربایجان شرقی بیشترین حجم سرمایه‌گذاری مصوب را پس از استان خراسان شمالی به خود اختصاص داده است.

استان	تعداد طرح جدید	حجم سرمایه مصوب (میلیون دلار)
خراسان شمالی	۵	۳,۳۶۷
آذربایجان شرقی	۷	۱,۵۰۱
سیستان و بلوچستان	۵	۱,۲۹۵
تهران	۱۲	۱,۰۶۶
اصفهان	۴	۹۵۴
آذربایجان غربی	۹	۸۸۸
البرز	۸	۳۹۴
خوزستان	۴	۳۸۴
قزوین	۵	۳۸۱
مرکزی	۳	۲۰۱
کرمان	۲	۱۸۰
خراسان رضوی	۱۶	۱۵۷
زنجان	۴	۱۴۴

جدول ۴-۳: آمار سرمایه‌گذاری خارجی مصوب از تاریخ ۱۳۹۴/۱۰/۱ لغایت ۱۳۹۵/۱۰/۱

مأخذ: دبیرخانه شورای اطلاع‌رسانی دولت

بر اساس مشاهدات جدول فوق، بیشترین طرح سرمایه‌گذاری مربوط به استان خراسان رضوی است. اما از لحاظ حجم سرمایه‌گذاری مصوب، فاصله بسیار زیادی بین استان خراسان رضوی و استان آذربایجان شرقی وجود دارد. این فاصله معنادار ناشی از سرمایه‌گذاری اتباع کشورهای هم‌مرز با استان خراسان رضوی است که بیشتر با هدف اخذ مجوز اقامت در ایران صورت می‌گیرد. استان اصفهان نیز به دلیل ویژگی‌های تاریخی و فرهنگی در حوزه گردشگری پیشرو است. با در نظر گرفتن این ویژگی مشترک، مقایسه فرایند سرمایه‌گذاری خارجی در این استان‌ها با استان خراسان رضوی، مفید خواهد بود.

به‌طور کلی فرایند اخذ مجوز برای سرمایه‌گذاری خارجی در استان‌های ذکر شده تفاوتی با استان خراسان رضوی ندارد؛ زیرا این فرایند توسط یک ساختار برنامه‌ریزی مرکزی طراحی شده است. در این فرایند عمده مجوزها برای ورود و انجام سرمایه‌گذاری از طریق سازمان‌های ملی صورت می‌گیرد و این دستگاه‌ها چارچوب عملیاتی مشخصی برای کلیه استان‌ها دارند. بنابراین، تفاوت در عملکرد استان‌ها در زمینه جذب سرمایه‌گذاری خارجی، مربوط به فرایندهای جزئی سرمایه‌گذاری در استان‌ها نیست؛ بلکه عوامل

دیگری نظیر ویژگی‌های استان، مزیت‌های اقتصادی بالقوه، عملکرد مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان مربوطه نقش بسزایی در تحقق موفقیت دارند.

۱-۲-۴ استان آذربایجان شرقی

این استان به عنوان یکی از شناخته‌شده ترین مناطق تولیدی و صنعتی کشور، طی سال‌های اخیر وضعیت اقتصادی بهتری را نسبت به سایر استان‌ها تجربه کرده و نرخ بیکاری آن کمتر از میانگین کشوری بوده است. این استان از مزیت‌های ویژه و منحصربه‌فردی برخوردار است. قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم چهارراه تجاری شرق، غرب و آسیای میانه؛ همجواری با کشورهای ارمنستان، جمهوری آذربایجان و جمهوری خودمختار نخجوان و همچنین نزدیکی به مرزهای ترکیه و شمال عراق موقعیت تجاری ویژه‌ای را برای این استان رقم زده است. همچنین برخورداری از منابع طبیعی غنی مانند معادن مس و سنگ تزئینی، صنایع سنگین و تولیدکننده ماشین‌آلات، چرم و کفش؛ آذربایجان شرقی را به یکی از استان‌های پیشرو در جذب سرمایه خارجی تبدیل کرده است. بر اساس گزارش‌های منتشر شده توسط اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان آذربایجان شرقی، روند جذب سرمایه خارجی در سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ در جدول شماره زیر نمایش داده شده است.

جدول ۴- سرمایه‌گذاری مصوب و تحقق یافته در استان آذربایجان شرقی طی سالهای ۱۳۹۳-۱۳۹۵

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد	سال ۱۳۹۵	درصد رشد
ارزش پروژه‌های مصوب (میلیون دلار)	۲۸	۲۱۲۲	۷۴۷۸	۶۶۳	-۶۸/۷۵
ارزش پروژه‌های وارده (میلیون دلار)	۸۰	۵۸	-۲۷/۵	۳۳۰۶۴	-۴۲
تعداد پروژه‌های سرمایه‌گذاری مصوب	۴	۴	۰	۸	۱۰۰
تعداد پروژه‌های سرمایه‌گذاری وارده	۶	۱۰	۶۰۶۶	۸	-۲۰
ترکیب بخشی سرمایه‌گذاری انجام شده	صنعت و معدن، عمران شهری	صنعت و معدن، عمران شهری و گردشگری	-	صنعت و معدن، نیروگاه	-

مأخذ: گزارش اقتصادی استان آذربایجان شرقی - ۱۳۹۵

همچنین تعداد هیأت‌های اقتصادی اعزام شده و پذیرش شده در سطح استان آذربایجان شرقی در جدول زیر نمایش داده شده است.

عنوان	تعداد	کشور
هیأت‌های اقتصادی پذیرش شده	۳۷	آذربایجان، آلمان، چین، ترکیه، اسلواکی، ایتالیا، ژاپن، روسیه، برزیل و ...
هیأت‌های اقتصادی اعزام شده	۴	آلمان، لهستان، جمهوری آذربایجان

جدول ۴-۵ پذیرش و اعزام هیأت‌های اقتصادی در سال ۱۳۹۵

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی - ۱۳۹۵

فرایند اخذ مجوز سرمایه‌گذاری خارجی در این استان تفاوت چندانی با استان خراسان رضوی ندارد. البته نکات جزئی وجود دارد که موجب بهبود سرعت و کیفیت فرایند می‌شود؛ برای مثال، پایگاه اینترنتی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی نسبت به خراسان رضوی سازمان‌یافته‌تر و کاراتر است.

ترسیم مراحل اخذ مجوز سرمایه‌گذاری به صورت شفاف، معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به همراه سازمان‌های تخصصی مربوطه و دسترسی به قوانین تخصصی حوزه سرمایه‌گذاری به همراه آیین‌نامه‌های آن، از مزیت‌های پایگاه اینترنتی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی است. متأسفانه در استان خراسان رضوی به این نکات توجه زیادی نشده است. برای یک سرمایه‌گذار خارجی که برای اولین بار به ایران آمده، آشنایی کامل با فرصت‌های موجود و ساز و کار اداری برای اخذ مجوز، اهمیت بسیار زیادی دارد. نقص اطلاعات و شفافیت پایین، برای فردی که برای اولین بار قصد سرمایه‌گذاری خارجی در ایران را دارد نوعی هزینه پنهان محسوب می‌شود.

خلاصه فعالیت پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۵ که شامل تمامی دستگاه‌ها در فرایند اخذ مجوز است، در جدول زیر نمایش داده شده است.

جدول ۴-۶ عملکرد پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی در سال ۱۳۹۵

اقدامات	درخواست‌ها	کل پرونده‌های صدور مجوز شده و مختومه	تعداد کل استعلام‌های انجام یافته	تعداد کل استعلام‌های تکمیل شده
امور زیربنایی و زیرساخت‌ها	۴۸	۳۳	۳۳۱	۳۰۸
خدمات و بازرگانی	۱۶	۹	۱۴۶۶	۱۳۵۹
صنعت، معدن و تجارت	۱۶۶۶	۹۷۱	۱	۱
عمران و توسعه	۰	۰	۲۸	۲۶

شهری				
کشاورزی و صنایع تبدیلی	۷۶۱	۷۲۱	۱۱۲۷	۱۰۱۹
میراث فرهنگی و گردشگری	۱۲	۱۰	۴	۴
جمع کل	۲۵۰۳	۱۷۷۴	۲۹۵۷	۲۷۱۷

مأخذ: مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان آذربایجان شرقی - ۱۳۹۵

۱-۱-۲-۴ چالش‌های سرمایه‌گذاری خارجی در استان آذربایجان شرقی

- واحدهای اقتصادی که در شهرک‌های صنعتی مشغول به فعالیت‌اند با مشکل تامین برق مواجه هستند. شرکت‌های برق منطقه‌ای خطوط انتقال نیرو را تا ابتدای شهرک‌های صنعتی ایجاد می‌کنند، اما برای انتقال برق به درب واحدهای تولیدی اعلام می‌کنند که بودجه کافی در اختیار ندارند. بنابراین واحدهای اقتصادی خود هزینه انتقال خطوط انتقال برق تا درب واحد را می‌پردازند؛ این موضوع موجب افزایش بهای تمام شده خدمات آنها می‌شود.
- فرایند تخصیص اراضی برای احداث نیروگاه‌ها بسیار کند پیش می‌رود. از طرفی دیگر در این فرایند، تخصیص اراضی ملی جهت عملیاتی نمودن پروژه‌ها (احداث نیروگاه خورشیدی) بر اساس ارزش منطقه‌ای صورت می‌گیرد که در جذب سرمایه خارجی اثر منفی دارد.
- تأمین و تخصیص گاز برای احداث نیروگاه‌های سیکل ترکیبی و نیروگاه‌های مولد کوچک مقیاس با مشکل مواجه است.
- پس از دریافت مجوز سرمایه‌گذاری خارجی از سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، تسعیر ارز به ریال توسط بانک‌ها جهت ورود سرمایه افراد به داخل کشور، با نرخ‌های متفاوتی انجام می‌شود. این مسئله موجب متضرر شدن سرمایه‌گذاران خارجی می‌شود.
- دستگاه‌های عمومی و دولتی که متقاضی استفاده از فاینانس هستند، توانایی برای پرداخت ۱۵٪ سهم متقاضی ندارند.

۲-۲-۴ استان اصفهان

این استان در سال‌های اخیر به واسطه برخورداری از جاذبه‌های گردشگری و مزیت‌های صنعتی، همواره یکی از ۱۰ استان برتر ایران در زمینه جذب سرمایه خارجی بوده است. فرایند اخذ مجوز برای ورود و انجام سرمایه‌گذاری عمدتاً توسط سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران صورت گرفته و تفاوتی با دیگر استان‌ها ندارد. در سال‌های اخیر وضعیت استان خراسان رضوی در مقایسه با این استان در زمینه جذب سرمایه‌گذار خارجی بهتر بوده است. بنابر اعلام گزارشات و اخبار، عملکرد استان اصفهان در زمینه جذب سرمایه‌های خارجی فاصله بسیاری با توان بالقوه این استان به عنوان یکی از قدیمی‌ترین و تاریخی‌ترین اقلیم‌های ایران دارد. پایگاه اینترنتی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان اصفهان پاسخ مناسبی به نیاز سرمایه‌گذاران نمی‌دهد؛ برای مثال دسته‌بندی قوانین و آیین‌نامه‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری و معرفی طرح‌های سرمایه‌گذاری به همراه اطلاعات جانبی با کیفیت مناسبی مانند استان آذربایجان شرقی انجام نمی‌گیرد.

بر اساس جدیدترین آمار که مربوط به انتهای سال ۱۳۹۵ است، حجم کل سرمایه‌گذاری خارجی در استان برابر با ۲/۷۸۷/۷۷۲/۰۰۰ دلار است. این رقم مربوط به ۴۸ فقره سرمایه‌گذاری خارجی (۴۱ فقره جاری و ۷ فقره ابطال شده) است. بر اساس روش سرمایه‌گذاری، ۴۳ فقره بر اساس روش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)، ۳ فقره بیع متقابل (BUY BACK)، و ۲ فقره ساخت، بهره‌برداری و واگذاری (BOT) است. سهم بخش صنعت از این طرح‌ها ۳۵ عدد، سهم خدمات ۵ عدد و سهم بخش‌های دیگر ۱ عدد بوده است.

بر اساس آمار رسمی وزارت اقتصاد، سرمایه‌گذاری خارجی محقق شده استان اصفهان در سال ۱۳۹۳ برابر ۳/۱۳۹/۹۰۰ دلار بوده که با سرمایه جذب شده توسط استان خراسان رضوی در مدت مشابه فاصله زیادی دارد. خلاصه عملکرد استان اصفهان در زمینه جذب سرمایه خارجی در جدول زیر نمایش داده شده است.

جدول ۴-۷ سرمایه‌گذاری مصوب و تحقق یافته در استان اصفهان طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۳^{۲۳}

عنوان	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	درصد رشد	سال ۱۳۹۵	درصد رشد
ارزش پروژه‌های مصوب (میلیون دلار)	-	-	-	۹۶۴/۳۹۷	-
ارزش پروژه‌های وارده (میلیون دلار)	۳/۱۳۹۹	۶/۲۴۸	۹۸/۹۸	*۱۱/۵۵	۸۴/۸۵
تعداد پروژه‌های سرمایه‌گذاری مصوب	-	-	-	۸	-
تعداد پروژه‌های سرمایه‌گذاری وارده	-	۳	-	۳	۰
ترکیب بخشی سرمایه‌گذاری انجام شده	-	صنعت و معدن،	-	صنعت، نیروگاه و خدمات	-

مأخذ: گزارش اقتصادی استان اصفهان - ۱۳۹۵

^{۲۳} آمار سرمایه‌گذاری تحقق یافته برخی از پروژه‌ها در دسترس نیست. این رقم کمتر از حد برآورد شده است

همچنین خلاصه عملکرد مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان اصفهان در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ در جدول زیر نمایش داده شده است.

جدول ۴-۸ خلاصه فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان اصفهان طی سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۹۵

عنوان فعالیت	سال ۱۳۹۳	سال ۱۳۹۴	سال ۱۳۹۵
تماس‌های پیگیری	۸	۱۶	۵۲
جلسات حضوری و منظم هفتگی	۴۳	۵۰	۵۰
جلسات با هیأت‌های خارجی	۱۲	۱۶	۶۲
امور اتباع	۳	۳	۴
شرکت در همایش‌ها و نمایشگاه‌ها	۵	۳	۱۰
بازدیدها	۱۰	۱۷	۱۱

مأخذ: گزارش اقتصادی استان اصفهان ۱۳۹۳-۱۳۹۵

۴-۲-۱ چالش‌های سرمایه‌گذاری خارجی در استان اصفهان

- به نظر می‌رسد که عمده مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی در استان اصفهان مربوط به عملکرد مرکز خدمات سرمایه‌گذاری می‌شود؛ به طوری‌که در برنامه‌های راهبردی استان (سال ۱۳۹۵) در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی، به وضوح بر پررنگ کردن نقش مرکز خدمات سرمایه‌گذاری در فرایند جذب سرمایه خارجی تاکید شده است.
- ارتباط موثر با سرمایه‌گذاران و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری به خوبی انجام نمی‌شود؛ به طوری‌که پایگاه اینترنتی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان اصفهان ابتدایی و ناکارآمد است. قوانین و مقررات مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی به طور دسته‌بندی شده و مرتب در دسترس نیست. در سطح کلان نیز استان اصفهان تلاش چندانی برای معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری به سایر کشورها از طریق رایزنی اقتصادی یا اعزام هیأت‌های اقتصادی نکرده است.
- احکام مالیاتی در استان اصفهان نسبت به سایر استان‌ها بسیار سختگیرانه اجرا می‌شود؛ به طوری‌که این مسئله یکی از عوامل خروج سرمایه از این استان بوده است.
- مشکل دیگری که بر سر راه سرمایه‌گذاران خارجی، ضعف نظام مالی و بانکی در استان اصفهان است. به دلیل نبود بانک بومی در استان اصفهان، بسیاری از تسهیلات اختصاص یافته به این استان، توسط بانک‌ها به خارج از استان منتقل می‌شوند. همانطور که اشاره شد تامین مالی یا فاینانس مشکلی است که سرمایه‌گذاران خارجی در اکثر استان‌ها کم و بیش با آن مواجه هستند.

فصل پنجم:

۵. یابی تحقیق

همانطور که در فصل اول ذکر شد، هدف این پژوهش، آسیب‌شناسی و بررسی اثربخشی مسیر طی شده توسط سرمایه‌گذاران خارجی (متقاضی ورود سرمایه به استان خراسان رضوی) بوده است. تیم پژوهش به منظور بررسی اثربخشی فرآیند جذب سرمایه‌گذاری خارجی از تجربه زیست این فعالان اقتصادی با استفاده از ابزار مصاحبه عمیق بهره برد. برای اعتبارسنجی مصاحبه‌ها و بررسی صحت نظر سرمایه‌گذاران خارجی، به موازات مصاحبه‌های مذکور، از نظرات کارشناسان دستگاه‌های مختلف مرتبط با موضوع، استفاده شد.

می‌توان مراحل حضور سرمایه‌گذاران خارجی در کشور را به سه مرحله مجزا تقسیم‌بندی کرد:

- **پیش از سرمایه‌گذاری:** مرحله‌ای سرمایه‌گذاران هنوز برای ورود سرمایه خود به کشور تصمیم قطعی نگرفته‌اند و هزینه-فایده می‌کند. در این مرحله سازوکارهایی که انگیزه‌های سرمایه‌گذاران را پیش از ورود به کشور و استان تحت تاثیر قرار می‌دهد، بررسی می‌شود. از جمله مسائل و مشکلاتی که در این مرحله مورد توجه است و در ادامه به تفصیل بررسی خواهد شد با این سرفصل است: عدم شناخت سرمایه‌گذاران از فرصت‌های سرمایه‌گذاری کشور، فقدان حضور آژانس‌های سرمایه‌گذاری، متخصص نبودن سرمایه‌گذاران و نبود مکانیزم جمع‌آوری سرمایه‌های خرد.
- **در حین انجام سرمایه‌گذاری:** پس از اطمینان نسبت به انجام سرمایه‌گذاری در ایران، سرمایه‌گذاران برای ورود سرمایه خود به داخل کشور اقدام می‌کنند. بخش اعظمی از فرایند جذب سرمایه‌گذاری خارجی در این مرحله صورت می‌گیرد. لذا شناخت کامل مسائل و مشکلات سرمایه‌گذاران در این مرحله و تلاش در جهت برطرف کردن آنها از اهمیت بالایی برخوردار است. برخی از مسائل مختص به این مرحله عبارتند از:
 - کم‌رنگ بودن نقش وکلاء، عدم یکپارچگی میان دستگاه‌ها؛
 - برخورد سلیقه‌ای در اعطای مجوز، تسهیل نابجای دریافت برخی از مجوزها؛
 - عدم ترجمه برخی از اسناد رسمی، فقدان مترجم متخصص؛
 - عدم حضور نمایندگان نیروی انتظامی و اداره گذرنامه؛
 - عدم تخصص واسطه‌ها؛
 - محدودیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری؛
 - نقص سایت ایران مجوز؛
 - مشکلات اداری؛
 - کند بودن پاسخ به استعلامات است.
- **پس از انجام سرمایه‌گذاری:** مرحله سوم زمانی است که سرمایه‌گذاران سرمایه خود را وارد کشور کرده و فعالیت اقتصادی مورد نظر خود را آغاز نموده‌اند، اما در ادامه فعالیت با مشکلاتی مواجه می‌شوند که عمدتاً مربوط به تمدید برخی از مجوزها و مسائل شخصی این افراد است. این مسائل و مشکلات در موارد زیر خلاصه می‌شوند:
 - تکرار برخی روندهای اداری مختص این مرحله از سرمایه‌گذاری؛
 - مشکلات مربوط به تمدید اقامت؛

➤ تمدید گواهی‌نامه و برخی مجوزهای کسب و کار؛

➤ برخورد های زننده و دور از ادب با تبعه خارجی؛

➤ مشکلات مربوط به کد فراگیر.

مشکلات و مسائل فوق عموماً در محدوده استان بروز پیدا می‌کنند و مسئولین استانی با برنامه‌ریزی و پیگیری توانایی حل این معضلات را دارند. اما برخی از مشکلات در این مرحله مربوط به وضعیت کلان اقتصادی کشور بوده و فراتر از توان مسئولین استانی است. این مشکلات شامل نوسانات نرخ ارز، تاخیر در پرداخت تعهدات دولتی به برخی از سرمایه‌گذاران، بیمه تامین اجتماعی و برخی موارد دیگر است. این معضلات اگرچه در محدوده عملکرد مسئولین استانی نیست، اما بسته به موضوع سرمایه‌گذاری می‌تواند عاملی مهم در دفع یا جذب سرمایه‌گذاری باشد.

هدف این فصل، شناسایی و تبیین مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی با توجه به فرآیندهای ورود سرمایه به استان است. همانطور که در قسمت روش پژوهش ذکر شد، برای رسیدن به این هدف، با انجام حدود ۴۰ نفر ساعت مصاحبه و رسیدن به حد اشباع نظری، ابتدا مقوله‌های جزئی از متن مصاحبه با افراد استخراج شد و پس از برگزاری نشست‌های مشترک تیم پژوهشگران، این مفاهیم به حدود ۲۵ مفهوم اصلی که حاوی تمامی مفاهیم بیان‌شده باشند، تقلیل یافتند. برای صحت از جامع بودن مفاهیم اصلی، پرسشنامه‌ای اینترنتی طراحی شد و به تمامی سرمایه‌گذارانی که اطلاعات تماس آن‌ها نزد مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی موجود بود، اطلاع‌رسانی گردید. در یکی از سوالات این پرسشنامه از مخاطب خواسته شد تا اگر مشکل یا مشکلاتی خارج از این ۲۵ مفهوم کلیدی مدنظر دارند که به آن پرداخته نشده‌است را بیان کنند. اما هیچ کدام از پرسش‌شوندگان مشکلاتی را که نتوان در این مفاهیم کلیدی قرار داد را ذکر نکردند. این موضوع سبب شد تا تیم پژوهش از رسیدن به اشباع نظری مصاحبه‌های حضوری اطمینان بیشتری پیدا کند. در ادامه‌متن، این مفاهیم مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرند.

۱-۵ مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی پیش از انجام سرمایه‌گذاری

هدف از این بخش شناخت ابهامات و مشکلاتی است که پیش از ورود سرمایه برای سرمایه‌گذاران به وجود می‌آید. اهمیت شناخت مشکلات در این مرحله بسیار مهم است زیرا انگیزه افراد برای انتخاب ایران به عنوان محل سرمایه‌گذاری را کاهش داده و از طرفی دیگر روی تصمیم افرادی که در آینده قصد سرمایه‌گذاری در ایران را دارند تاثیر منفی می‌گذارد.

البته تمام مسائل موجود سرمایه‌گذاران در این مرحله را نمی‌توان به عنوان مشکل قلمداد کرد؛ زیرا آنها با اهداف و انگیزه‌های گوناگون اقدام به سرمایه‌گذاری در ایران می‌کنند و ممکن است شناسایی مسائل از منظر سرمایه‌گذاران باعث فهم کاذب از مشکلات شود. بنابراین شناسایی مسائل در این مرحله بایستی معطوف به منافع اکثریت سرمایه‌گذاران و منافع ملی باشد. برای مثال ورود سرمایه‌گذاران خارجی به صنعت زعفران که یک صنعت استراتژیک برای استان خراسان رضوی است، نه تنها سودی ندارد، بلکه امکان ضایع کردن مزیت استان در این صنعت را نیز به وجود می‌آورد.

با تاکید بر نکات فوق، در ادامه به صورت مختصر برخی از مشکلاتی را که سرمایه‌گذاران در ابتدای ورود به کشور و استان با آن مواجه می‌شوند اشاره شده و اهمیت آنها در میان مسائل سرمایه‌گذاران تبیین می‌گردد.

۱-۱-۵ عدم شناخت سرمایه‌گذاران از فرصت‌های سرمایه‌گذاری کشور

واضح است که تامین مالی پروژه، یکی از مهم‌ترین چالش‌های سرمایه‌گذاری در کشور است. پیش از تامین مالی پروژه، لازم است که سرمایه‌گذار اطلاعات مناسبی نسبت به کل پروژه اعم از درآمدها و هزینه‌های آن داشته باشد تا نسبت به ورود یا عدم ورود به پروژه تصمیم‌گیری کند. در حال حاضر اطلاعات جامع و مناسبی از فرصت‌های سرمایه‌گذاری در استان خراسان رضوی برای سرمایه‌گذاران خارجی وجود ندارد و به دلیل ضعف شناسایی، افق فرصت‌های سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی استان محدود شده است. عدم وجود بسته سرمایه‌گذاری که توسط نهادهای رسمی مورد تایید باشد یکی از این مشکلات است که توسط سرمایه‌گذار پاکستانی به آن اشاره شده است: «...اصل سرمایه‌گذاری برای افراد خیلی شفاف نیست. مثلاً یکی از دوستانم ۲ میلیارد تومان داشت ولی الان نمی‌داند کجا سرمایه‌گذاری کند و سردرگم است. خودش نیز نمی‌تواند به افراد اعتماد کند. کسی نیز به عهده نمی‌گیرد و پیشنهاد مشخصی وجود ندارد. افراد با ۳۰۰ هزار دلار یا پروژه‌ای را پیدا نمی‌کنند و یا خیلی بزرگ است که با سرمایه‌گذاران خرد نمی‌شود پیگیری شود...»^{۲۴}. علاوه بر توضیحات ابتدایی، نکته حائز اهمیت این است که بسته سرمایه‌گذاری خارجی مطلوب باید بر اساس سطوح درآمدی مختلف طراحی شود تا سرمایه‌گذاران مختلف را پوشش دهد. «...مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به دلیل بودجه محدودی که دارد نمی‌تواند به عنوان یک آژانس تشویق سرمایه‌گذاری اقدام کند، بلکه بیشتر به صورت انفعالی عمل می‌کند. با این وجود با ارتباط با رایزن‌های سرمایه‌گذاری سفارت‌خانه‌ها سعی کرده‌ایم این خلاء را پر کنیم...»^{۲۵}. همانگونه که در نقل قول فوق مشخص است جهت رفع این مشکل راهکاری ارائه شده است اما میزان اثربخشی آن مشخص نیست: «...سفارت ایران در پاکستان خیلی آشنایی اندکی دارد. و حتی کنسول‌گری پاکستان نیز قوی نیست سفارت ایران در پاکستان باید خیلی مسلط باشند در حالی که اصلاً اطلاعات ندارند. در کشورهای دیگر مثلاً یک دوست من در ایتالیا که بود، آن سفارت‌خانه خیلی قوی بود و کاملاً اطلاعات به روزی داشت از موضوعات تجاری، سرمایه‌گذاری و غیره. یک بروشور در سفارت نیست که از مزیت‌های سرمایه‌گذاری ایران گفته باشد. به نظر من سازمان سرمایه‌گذاری باید ارتباطات خیلی کوچکتر و مصداقی‌تر داشته باشد با سفارت‌خانه‌ها. برای همین هم معمولاً اکثر سرمایه‌گذاران بیشتر بخاطر زیارت می‌آیند...»^{۲۶}. راهکارهای دیگری برای حل این مشکلات ارائه شده است؛ بدین صورت که سازمان‌های متقاضی جذب سرمایه اولویت‌های سرمایه‌گذاری خود را به صورت عمومی اعلام می‌کنند و یا برخی از پروژه‌های خود را مشخص می‌کنند تا سرمایه‌گذار تصمیم بگیرد، اما این راهکارها نیز مثر و مثر واقع نشده‌اند: «...برای سرمایه‌گذاری خارجی اولویت‌ها مان رو مشخص می‌کنیم ولی مختصات محل زمین و یا آب و اینکه چقدر در حریم قانونی است را ما فقط ضوابط آن را می‌گوئیم. حتی برخی از پروژه‌های مشخص هم داریم ولی این پروژه‌ها را خودم به صورت شخصی انجام داده‌ام. مثلاً برخی از پروژه‌ها تضمین خرید محصول وجود دارد ولی برای برخی محصولات این‌طور نیست. یعنی برای برخی از محصولات تضمین خرید ندارد و کلاً برای همه محصولات تضمین خرید ندارد یا بحث‌های صادراتی مثلاً. هرچند که تا الان پروژه‌هایی که از اولویت‌های سازمان مربوطه ما است هنوز به ثمر نرسیده است...»^{۲۷}.

۲-۱-۵ فقدان حضور آژانس‌های سرمایه‌گذاری

همانگونه که در بخش اول ذکر شد، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی با مشکل بودجه مواجه است: «...برخی از افراد و شرکت‌های خصوصی که به عنوان نماینده سرمایه‌گذاران فرآیندهای اداری در ایران را انجام می‌دهند از تخصص کافی برخوردار نیستند

^{۲۴} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

^{۲۵} مصاحبه‌شونده شماره ۲۱

^{۲۶} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

^{۲۷} مصاحبه‌شونده شماره ۲۶

و این سرمایه‌گذاران را با مشکل مواجه می‌کند. اگر قدرت نظارت بر این شرکت‌ها را به مرکز خدمات واگذار کنند خیلی مثبت خواهد بود. مرکز هم می‌تواند نیرو جذب کند و هم می‌تواند برخی از شرکت‌های معتمد را تعیین و معرفی کند...^{۲۸}».

علاوه بر نقش کم‌رنگ مرکز خدمات، نبود سازوکار مشخص جهت ارزیابی طرح و جذب سرمایه نیز، بر مشکلات سرمایه‌گذاران افزوده است. البته هر سازمان با توجه به توان و ظرفیت خود سعی در پوشش این نواقص داشته است: «...تهیه FS یا امکان‌سنجی طرح‌ها، سازمان‌ها به صورت ساختاری انجام نشده است ولی برخی از محورها را وارد شده‌ایم که دو محور است. یکی اینکه بخش خصوصی را وارد کردیم تا با مشارکت معاونت صنایع کوچک صمت ارتباط می‌گیریم. یک تعدادی نیز از طریق منطقه ویژه اقتصادی سرخس آوردیم که تهیه شده است و ارائه شده است. و طرح‌های پیش‌رانی نیز با توجه به مزیت‌های نسبی هر منطقه بوده است اما با توجه به کمبود فاز مطالعات صفر، اندک است و تنها امکانات زیرساختی آن را برشمارده‌اند...^{۲۹}» و یا «...برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای روش‌های تامین مالی خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی با استفاده از تشکلهای سازمان ... تا مثلاً طرف ایرانی بداند طرحش چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد تا مورد تایید طرف خارجی باشد...^{۳۰}» و نیز «...برای سرمایه‌گذاری خارجی اولویت‌ها مان رو مشخص می‌کنیم ولی مختصات محل زمین و یا آب و اینکه چقدر در حریم قانونی است را ما فقط ضوابط آن را می‌گوئیم. حتی برخی از پروژه‌های مشخص هم داریم ولی این پروژه‌ها را خودم به صورت شخصی داده‌ام. عدم تضمین خرید برخی محصولات است مثلاً. یعنی برای برخی از محصولات تضمین خرید ندارد و کلاً رو همه محصولات تضمین خرید ندارد یا بحث‌های صادراتی مثلاً. تا الان پروژه‌های از اولویت‌های جهاد به ثمر نرسیده است...^{۳۱}». این نواقص زمینه‌ساز بروز مشکلات دیگری نیز شده‌اند؛ از جمله: «...یک مرحله قبل از ترجمه این است که این سرمایه‌گذاران گیر افرادی می‌افتند که مورد اعتماد نیستند و مراحل خود را به صورت سود مجورانه انجام می‌دهند و مورد تایید مرکز خدمات سرمایه‌گذاران نیستند...^{۳۲}». و «...این افراد بلد نیستند و می‌افتند بدست املای‌های اطراف حرم و ممکن است زمین‌هایی را بفروشند به این‌ها که ضوابط معماری ما را نداشته باشد و در مرحله پرونده بهره‌برداری به مشکل می‌خورد و باید یا تغییر کاربری بدهد و از این بدتر اینکه تعرفه‌ای انرژی آن آزاد حساب می‌شود و باعث از بین رفتن حاشیه سود این افراد بشود...^{۳۳}» و یا اینکه: «...خانم وکیل با زدن بند سر یک سرمایه‌گذار را کلاه گذاشتند و گفتند با خرید یک خانه برای شما اقامت می‌گیرند. یکسال را گرفت ولی سال بعد ایران آنان را انداخت بیرون چون گیر یک آدم کلاه‌بردار افتاده بود. یک نفر ۹ میلیارد تومان به نام پسرخاله‌اش سرمایه‌گذاری کرده است و پسرخاله بیشتر از ۹ میلیارد تومان بدهکار شده است که الان من پیگیری کردم دیدم قابل حل نیست...^{۳۴}». یکی از راه‌حل‌های این مشکل، ایجاد شرکت‌هایی خصوصی در سطح استان است که با مشاوره تخصصی در زمینه سرمایه‌گذاری، نگرانی سرمایه‌گذاران از مشاوره غلط و کلاه‌برداری را کاهش دهند. در سایر کشورها، شرکت‌هایی با عملکرد مشابه وجود دارند و نظارت بر عملکرد آنها توسط نهادهای رسمی و قانونی صورت می‌گیرد: «...در بسیاری از کشورها شرکت‌های سرمایه‌گذاری خصوصی به عنوان آژانس‌های جذب سرمایه عمل می‌کنند و درصدی از کل پروژه را از سرمایه پذیر دریافت می‌کنند...^{۳۵}».

^{۲۸} مصاحبه‌شونده شماره ۲۱

^{۲۹} مصاحبه‌شونده شماره ۲۵

^{۳۰} مصاحبه‌شونده شماره ۲۵

^{۳۱} مصاحبه‌شونده شماره ۲۶

^{۳۲} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

^{۳۳} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۳۴} مصاحبه‌شونده شماره ۱۵

^{۳۵} مصاحبه‌شونده شماره ۲۱

۳-۱-۵ عدم تخصص سرمایه‌گذاران

اکثر افرادی که قصد سرمایه‌گذاری در استان خراسان رضوی را دارند، با نیت‌های دیگری نظیر اقامت و زندگی در ایران این تصمیم را اتخاذ کرده‌اند و کسب سود از فعالیت اقتصادی را به عنوان هدف فرعی‌شان در نظر می‌گیرند. این مسئله، مهمترین وجه اشتراک استان خراسان رضوی با سایر استان‌ها است و به اندازه‌ای فراگیر بوده که ذکر چند مثال برای تبیین آن کفایت می‌کند: «...عمده سرمایه‌گذار عربی نیز با انگیزه‌های تمدنی، فرهنگی و ... می‌آیند ایران. سرمایه‌گذارهای کوچک با ذهنیت مذهبی می‌آیند و بیشتر با همین انگیزه‌های اینچنینی می‌آیند و دلشان می‌خواهند ارتباط داشته باشند. بعضی‌ها می‌خواهند کلا جمع کنند بیایند اینجا و برخی کلا مایلند که با یک سرمایه‌گذاری اندکی بیایند اینجا و فقط یک رفت و آمد و عبور و مرور و فقط یک اقامت یکساله می‌خواهند. یعنی این سرمایه‌گذار کوچک خودش تنها نیست بلکه عموماً در شرکت‌های چندملیتی کار می‌کنند و می‌شود لاین‌هایی ایجاد کرد برای ارتباطات بین المللی ایران. الان ترکیه رقیب ایران است که مثلاً برخی دوستان من عراقی بودند که ابتدا می‌خواستند بیایند ایران ولی رفتند ترکیه. چون ترکیه الان تبلیغات می‌کند و ایران هیچ کاری نمی‌کند و این کسانی هم که می‌آیند عموماً انگیزه‌های دینی و تمدنی دارند واقعاً...»^{۳۶} و یا «...هر کسی از کشورهای شیعه هستند دوست دارند حداقل یکی دو روز در هفته یا ماه مشهد باشند. و معمولاً هم دوست دارند هم در هتل درویش و طلایی و غیره باشد. چرا که روزی صد دلار هم نمی‌شود بهترین این‌ها...» و نیز: «...علت انتخاب ایران و استان خراسان برای سرمایه‌گذاری این بود که بچه‌های من اینجا را دوست دارند. ما فارسی صحبت می‌کنیم و ما اینجا راحتیم و با روحیات ما سازگار است. برای این یک فرد دیگر سرمایه‌گذاری توجیه ندارد...»^{۳۷} اهمیت اشتراکات فرهنگی و مذهبی در حلدی است که بسیاری از سرمایه‌گذاران، درمقایسه ایران با سایر کشورها برای سرمایه‌گذاری، ابتدا مسئله اقامت برایشان مطرح می‌شود: «...اولین مشکل سرمایه‌گذاری خارجی در ایران مساله اقامت است. در ترکیه با ۲۰ هزار دلار خرید ملک یا هم‌اکنون با اجاره اقامت می‌دهد. بورس کشورهای عربی برای سرمایه‌گذاری دبی بوده است و اکنون ترکیه است. الان در ترکیه با ۳ سال اقامت شناسنامه می‌دهند. یا در عراق با همسر عراقی اقامت می‌دهند. کشورهای اروپایی با دو سال اقامت شناسنامه می‌دهند. یعنی فرد سرمایه‌گذار در عراق نشسته است و اقامت ترکیه را دارد و بعد از سه سال بدون حضور در ترکیه شناسنامه آنجا را می‌گیرد...»^{۳۸}.

۴-۱-۵ نبود مکانیزم تجمیع سرمایه‌های خرد

«...حداقل سطح سرمایه‌گذاری در ایران ۳۰۰ هزار دلار است، اگرچه در حوزه گردشگری رقمی نیست؛ اما این کف می‌تواند کاهش یابد به دلیل برخی از علایق فرهنگی و اجتماعی و... چرا که فایده‌های جدی‌ای دارد و می‌توان روی آن فکر کرد. مثلاً در ترکیه می‌توان با ۶۰ هزار دلار از خدمات سرمایه‌گذاری خارجی بهره‌مند شد...»^{۳۹} و نیز «...با ۳۰۰ هزار دلار نمی‌شود در ایران کار سرمایه‌گذاری جدی انجام داد. یعنی فرد نمی‌تواند به تنهایی کاری انجام دهد. از طرف دیگر نیز امکان شراکت وجود ندارد، علی‌رغم میل باطنی برای انجام کار. لذا لازم است که مرکز خدمات پروژه‌های کوچک و بزرگی را اجرا کند و از هرکس متناسب با توانش سهم سرمایه بگیرد و سود آن را تقسیم کند. چرا که خارجی‌ها به خودشان و به شرکت‌های خصوصی خیلی اعتماد ندارند و باید تایید یا نظارت یک نهاد نظارتی نیز وجود داشته باشد بر عملکرد آن. چون وقتی فرد ببیند همه در این پروژه سهام‌دار هستند پس ممکن است زودتر وارد پروژه شود. و این باعث می‌شود سرمایه‌دار اندک اندک به ایران متمایل شود و حتی بیشتر کند سرمایه خود را...»^{۴۰} «...که اگر ما سطح حداقل سرمایه‌گذاری را به ۱۰۰ هزار دلار کاهش دهیم بین هشت تا ده هزار نفر امکان حضور در این طرح را دارند که این رقم قابل توجهی است در ازای اعطای

^{۳۶} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

^{۳۷} مصاحبه‌شونده شماره ۱۶

^{۳۸} مصاحبه‌شونده شماره ۱۵

^{۳۹} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۴۰} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

اقامت یکساله...^{۴۱}) این مسئله در حالی است که «...در قانون هیچ سقف و کفی برای سرمایه‌گذاری تعیین نشده است. ماده ۲ قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی می‌گوید سرمایه‌گذاری باید منجر به ارزش افزوده شود، منجر به افزایش صادرات شود، منجر به بهبود تکنولوژی شود و منجر به بهبود مدیریت شود. در صورتی که طرحی تکنولوژی جدیدی را به خدمت نگیرد و اتفاق جدیدی صورت ندهد کفی به اندازه ۳۰۰ هزار دلار از طرف هیئت سرمایه‌گذاری برای اندازه سرمایه‌گذاری خارجی در نظر گرفته می‌شود. اداره کار هم طبق یک بخشنامه داخلی برای کسانی که می‌خواهند پروانه کار دریافت کنند و کارشان را از طریق مرکز خدمات پیگیری نمی‌کنند، اندازه ورود سرمایه را ۳۰۰ هزار دلار تعیین کرده است...»^{۴۲}.

۲-۵ مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی در حین انجام سرمایه‌گذاری

پس از تصمیم سرمایه‌گذار خارجی برای سرمایه‌گذاری در ایران، انتقال این وجه، بهره‌مندی از مزایای سرمایه‌گذاری و تصویب سرمایه‌گذاری، منوط به دریافت مجوزهایی در داخل کشور است. مهم‌ترین مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی در این بخش قرار می‌گیرد. با توجه به اینکه بیشتر اقداماتی که سرمایه‌گذاران در این مرحله انجام می‌دهند مربوط به امور اداری و دریافت مجوز است، عمده مشکلات این افراد نیز در همین حوزه قرار می‌گیرد. در ادامه برخی از مهم‌ترین مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی که در حین انجام سرمایه‌گذاری اتفاق می‌افتد ذکر خواهد می‌شود.

۱-۲-۵ کم‌رنگ بودن نقش وکلا

«...در ایران خیلی وکالت را به رسمیت نمی‌شناسند. اما به خود فرد توضیحات بهتری می‌دهند برعکس جاهای دیگر. مثلاً کمیسیون فنی اشتغال، اداره گذرنامه و غیره وکیل را نمی‌پذیرند...»^{۴۳}. این مشکل به صورت خاص برای سرمایه‌گذارانی که در حین رفت و آمد به کشور اصلی‌شان هستند، حادتر نیز می‌شود. گاهی سازمان مربوطه وکیل سرمایه‌گذار را نمی‌پذیرد و گاهی با وجود پذیرش وکیل، امور اداری و بروکراسی در صورت حضور سرمایه‌گذار نسبت به حضور وکیل با سرعت بیشتری انجام می‌شود.

۲-۲-۵ عدم یکپارچگی میان دستگاه‌ها

به دلیل عدم همانگی میان دستگاه‌های مربوط به امر سرمایه‌گذاری خارجی، اطلاعات مشابه و یکسان چندین بار از متقاضی سرمایه‌گذاری درخواست می‌شود. برخی از سرمایه‌گذاران که فعالیت اقتصادی در کشورهای پیشرفته را تجربه کرده‌اند می‌گویند: «...در کشوری مثل هلند وقتی شما شماره گذرنامه خود را وارد می‌کنید و اطلاعات اولیه را در اختیارشان قرار می‌دهید دیگر سایر دستگاه‌ها از این اطلاعات با خبر می‌شوند و نیازی به ورود مجدد اطلاعات شما نیست...»^{۴۴}. این مشکل زمانی آزار دهنده‌تر می‌شود که برخی از اطلاعات کاملاً ثابت مانند مذهب مجدداً مورد سوال قرار می‌گیرند؛ یعنی در فرآیند ثبت اطلاعات سالیانه، فرض بر تغییر اطلاعات است. البته برخی از کارشناسان دلایلی برای این عدم تکرار ذکر می‌کنند: «...شماره گذرنامه و اسامی برخی از افغانه تغییر کرده است. برای همین هم دریافت برخی مدارک به صورت سالانه توجیه دارد. ولی می‌شد گفت که برخی از مدارک را شاید لازم نباشد هر سال گرفته شود...»^{۴۵}.

^{۴۱} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۴۲} مصاحبه‌شونده شماره ۲۱

^{۴۳} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

^{۴۴} مصاحبه‌شونده شماره ۱۷

^{۴۵} مصاحبه‌شونده شماره ۲۷

۵-۲-۳ برخورد سلیقه‌ای در اعطای مجوز

«...خود فرآیند اخذ مجوز برای بهره برداری یک فرآیند زمان‌بری است که باید با حدود ۱۸ تا ارگان هماهنگی و اخذ استعلام بشود. و خود این فرآیند اخذ استعلام نیز فرآیند بسیار زمان‌بر است و از طرف دیگر نیز برخورد سلیقه‌ای می‌شود که برای همه افراد همگن نیست این برخورد...»^{۴۶}، در مواردی که قانون مشخصی برای اعطای مجوزها وجود ندارد، نظرات سلیقه‌ای افراد جای خودش را به قواعد می‌دهد و با تغییر مسئولان، اعطای مجوزها نیز دچار تغییر می‌شود.

۵-۲-۴ تسهیل نابجای دریافت برخی از مجوزها

به طور کلی لازم است که فرایند اعطای مجوزها تسهیل شود، اما در برخی از حوزه‌ها که نیاز به تخصص بالایی دارد، تسهیل نابجا و اعطای مجوز بدون صلاحیت مشکلاتی را ایجاد می‌کند. برای مثال، تشکیل صف در ادارات است باعث می‌شود فرآیندهای اداری افرادی که صلاحیت دارند، زمان‌بر شود. در همین زمینه یکی از سرمایه‌گذاران که در زمینه انرژی‌های بادی سرمایه‌گذاری کرده مشکلاتش را اینطور ذکر می‌کند: «...سازمان انرژی‌های نو و بهره‌وری انرژی که یک سال هست با هم ادغام شده‌اند، این سازمان مسئول یکسری کارهای اداری است برای قبول کردن سرمایه‌گذار، قرارداد بستن و پرداخت‌ها به شرکت‌های سرمایه‌گذاری. یک زمانی قبل از سال ۹۱، برای دریافت اینکه مجوز احداث از این شرکت دریافت کنید باید مشاور می‌گرفتید و ثابت می‌کردید طرح شما یک طرح سوده‌است که سانا بر آن اساس برای شما مجوز صادر می‌کرد. مدیرعامل جدید سازمان اعلام کرد که نیازی به چنین کاری نیست و کسی که درخواست مجوز می‌دهد سود و زیانش پای خودش است. می‌خواستند تعداد کسانی که وارد حوزه می‌شوند را زیاد کنند. اما اتفاقی که افتاد این بود که کسی که زمینی داشت، آشنایی داشت بسیار راحت ثبت نام می‌کرد. این موضوع یک بازار کاملاً غیرواقعی ایجاد کرد برای کسانی که مجوز دریافت می‌کردند و انتظار داشتند با قیمت بالا به یک شرکت به فروش برسانند. به خاطر این مشکلات ما پیشنهاد کردیم که به هرکسی مجوز ندهید. هزینه‌ای ایجاد نکنید و بگید این مجوز ۱۰۰ میلیون پولش باشد و حداقل هرکسی درخواست نمی‌دهد. این کار مشکلی که برای ما ایجاد می‌کرد این بود که سانا می‌گفت صد نفر جلوی شما در نوبت هستند. لود کاری سانا بالا می‌رفت و سانا نمی‌توانست تشخیص دهد که کدام سرمایه‌گذار واقعی است و بعد از ۵ سال کارش تنها شده است باطل کردن مجوز. بعد از لغو مجوز هم باید تا سه سال قراردادی که با منابع طبیعی دارند لغو شود تا بتوان در آن حوزه جغرافیایی فعالیت کرد. همکاران ما که در انگلیس بودند می‌گفتند آنجا یک میلیارد تومان هزینه دریافت مجوز هست و یک میلیارد تومان هم هزینه تمدید مجوز است. برای همین هر کسی وارد بازار نمی‌شد و آن کسی هم وارد می‌شد سرمایه‌گذار واقعی بود. الان سانا بعد از پیشنهادهایی که از سمت ما و شرکت‌های مشابه ما گرفته بود آمده است و ۳ تا ۵ میلیون تومان برای اعطای مجوز دریافت می‌کند که باز هم عددی نیست، وقتی سرمایه‌گذاری شما حدود ۲۰۰ میلیارد تومان است. به نظر من باید عددی باشد که بازدارنده باشد و شرکتی مثل سانا بشود پیش‌تبان شرکت‌های واقعی. سرمایه‌گذارانی که تجربه و روزه این کار را دارند...»^{۴۷}.

۵-۲-۵ عدم ترجمه برخی از اسناد رسمی

برای گروهی از سرمایه‌گذاران خارجی که نمایندگان شرکت‌های خود در کشور مبدا هستند، ترجمه اسناد به صورت رسمی اهمیت بالایی دارد. اینطور به نظر می‌رسد که برخی از اسناد مانند قولنامه که یکی از اسناد مورد پذیرش در ایران است، توسط مراجع رسمی ترجمه نمی‌شوند. یعنی «...قولنامه‌ها را ما می‌گوییم رسمی است اما وقتی می‌بریم قوه قضاییه ترجمه اش را تایید نمی‌کند ... و شما با کلی عدم قطعیت تنها در مرحله شناخت مالک مواجه هستید...»^{۴۸}.

^{۴۶} مصاحبه‌شونده شماره ۲۴

^{۴۷} مصاحبه‌شونده شماره ۱۷

^{۴۸} مصاحبه‌شونده شماره ۱۷

۵-۲-۶ فقدان مترجم متخصص

با توجه به اینکه بسیاری از سرمایه‌گذاران خارجی در استان خراسان رضوی را اتباع افغانستان تشکیل می‌دهند، توجهی به حضور مترجم علی‌الخصوص مترجم متخصص برای سرمایه‌گذاران سایر کشورها مانند سرمایه‌گذاران پاکستانی و عراقی نشده است. در همین زمینه یکی از سرمایه‌گذاران پاکستانی که مسلط به زبان فارسی است می‌گوید: «...عمده دوستان من که از هند و پاکستان و یا حتی عراق که به ایران می‌آیند همراه خود مترجمانی را می‌آورند که تخصص در سرمایه‌گذاری خارجی ندارند و فعال اقتصادی بدلیل این امر بی‌اعتمادی در میان سرمایه‌گذاران وجود دارد. مترجم مورد اعتماد و متخصص خیلی از مشکلات را کاهش می‌دهد...»^{۴۹}.

۵-۲-۷ عدم حضور نمایندگان نیروی انتظامی و اداره گذرنامه

یکی از اهداف احداث مرکز خدمات سرمایه‌گذاری این بوده است که نمایندگان سازمان‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی در کنار یکدیگر جمع شوند تا سرمایه‌گذار خارجی مجبور به مراجعه انفرادی به هر سازمان نباشد. «...یکی از نماینده‌های خیلی مهم نماینده اداره گذرنامه و نیروی انتظامی است در صورتی که بنا به دلایلی نماینده‌ای را نمی‌فرستند به مرکز خدمات. مثلاً بانک‌ها به دلیل اینکه آورده مالی دارد برایشان این کار را می‌کنند ولی پلیس و اداره گذرنامه این کار را انجام نمی‌دهد و می‌گوید ما نیرو و امکانات نداریم...»^{۵۰}. در چنین شرایطی، عدم حضور این نمایندگان در مرکز خدمات باعث مراجعه انفرادی سرمایه‌گذاران به اداره پلیس و گذرنامه می‌شود و به فرایند اخذ مجوز را برایشان سخت‌تر می‌کند.

۵-۲-۸ عدم تخصص واسطه‌ها

به دلیل خلاهایی که در زمینه اخذ مجوزهای سرمایه‌گذاری خارجی وجود دارد، برخی از سرمایه‌گذاران به واسطه‌هایی مراجعه می‌کنند که متخصص نیستند و یا قصد سوءاستفاده و کلاهبرداری دارند. به طور مثال «...می‌افتند بدست املاکی‌های اطراف حرم و ممکن است زمین‌هایی را بفروشند به این‌ها که ضوابط معماری ایران را نداشته باشد و در مرحله پرونده بهره‌برداری به مشکل می‌خورند و باید یا تغییر کاربری بدهند و از همه بدتر اینکه تعرفه‌ای انرژی آن‌ها آزاد حساب می‌شود و باعث از بین رفتن حاشیه سود این افراد می‌شود»^{۵۱} و یا مواردی بوده‌است که «خانم و کیلی با زدن سند سر یک سرمایه‌گذار را کلاه گذاشتند و گفتند با خرید یک خانه برای شما اقامت می‌گیرند. یکسال را گرفت ولی بعد ایران آنان را انداخت بیرون، چون گیریک آدم کلاه‌بردار افتاده بود...»^{۵۲}. همچنین مواردی وجود دارد که «...برخی از افراد و شرکت‌های خصوصی که به عنوان نماینده سرمایه‌گذاران فرآیندهای اداری در ایران را انجام می‌دهند از تخصص کافی برخوردار نیستند و این سرمایه‌گذاران را با مشکل مواجه می‌کند. اگر قدرت نظارت بر این شرکت‌ها را به مرکز خدمات واگذار کنند خیلی مثبت خواهد بود. هم می‌تواند مرکز نیرو جذب کند و هم می‌تواند برخی از شرکت‌های معتمد را تعیین و معرفی کند...»^{۵۳}.

^{۴۹} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

^{۵۰} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۵۱} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۵۲} مصاحبه‌شونده شماره ۱۵

^{۵۳} مصاحبه‌شونده شماره ۲۱

۹-۲-۵ محدودیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری

«...مرکز خدمات سرمایه‌گذاری برای این بوجود آمد که سرمایه‌گذاری خارجی نیازی به هیچ دستگاهی نباشد ولی در واقع اینطور نیست و چنین کارکردی ندارد. که یعنی قرار بود که مرکز خدمات سرمایه‌گذاری ساختار اجرائی پنجره واحد باشد...»^{۵۴}. همچنین از نظر لجستیکی مرکز خدمات با محدودیت‌هایی مواجه است و برخی از کارشناسان معتقدند «...مکان‌یابی مرکز خدمات و ساختمان مرکز خدمات خیلی مناسب سرمایه‌گذار خارجی نیست و باید متناسب با شأنیت این کار مکانی در نظر گرفته شود. در اینجا خدمات باید کاملاً VIP باشد. سرمایه‌گذاری است که پیر و معلول است و در اینجا آسانسور ندارد. حتی بخش خصوصی نیز حاضر است با مکانیزم‌هایی وارد این امر بشود...»^{۵۵}.

۱۰-۲-۵ نقص سایت ایران مجوز

یکی از مواردی که سرمایه‌گذاران خارجی درگیر فرآیندهای پیچیده اداری می‌شوند، تغییر کاربری زمین است. «...یعنی گرفتن از ۲۰ تا ۳۰ دستگاه برای گرفتن مجوز خیلی مشکل است. دبیرخانه‌ای هم تشکیل شده است برای تسهیل مجوزهای کسب و کار و سایتی هم وجود دارد ذیل وزارت اقتصاد به نام ایران مجوز. هرچند که خیلی نتیجه نداده است...»^{۵۶}.

۱۱-۲-۵ مشکلات اداری و کندی پاسخ به استعلامات

«...بحث تشویقی و ترغیبی برای سرمایه‌گذار که با ارائه مشوق‌ها و بسته‌های سرمایه‌گذاری است. مهم‌ترین آیتم تشویق، زمان است که شاید در خوش‌بینانه‌ترین حالت حدود یک ماه طول بکشد فرآیند ثبت شرکت و پیگیری آن. ولی در کشورهای دیگر خیلی کمتر است و اساساً خیلی از افراد سرمایه‌گذار در همان ابتدا به ساکن عطاء سرمایه‌گذاری را به لغایش می‌بخشند. یعنی این فرآیند قدری طولانی است...»^{۵۷}، «...آنچه فرآیند مجوز گرفتن را طولانی می‌کند گرفتن استعلام هفتگانه است، در همان ابتدا که از هفت ارگان مختلف باید پاسخ خود را بیاورند. ولی بستگی دارد علاوه بر این نیز اضافه شود، اما حداقل ۷ سازمان هست برای همه طرح‌ها. یعنی مثلاً اگر فرد به مرحله تغییر کاربری بگیرد علاوه بر این‌ها باید به استعلام‌های اداره راه و شهرسازی نیز پیگیری بکند...»^{۵۸}. این فرآیندها باعث شده است تا «...بیشتر طرح‌هایی که مشکل خورده‌اند مشکلاتی نبوده اند که منشأ قانونی داشته باشند، مشکلات بیشتر مشکلات اداری است. مشکلات فرآیندی دستگاه‌ها یا بخشنامه‌ای است. برخی اوقات هم سرمایه‌گذار مشورت نمی‌گیرد و به مشکل می‌خورد...»^{۵۹}.

از طرفی «...علی‌رغم سیستم الکترونیک هیچ نامه‌ای سیستمی جواب داده نمی‌شود تا زمانی که ارباب رجوع پیگیر شود و هیچ بازخواستی نمی‌شود از کارمند. این مربوط به دستگاه‌هایی است که فقط اعلام نظر بکنند...»^{۶۰} «...در سایر کشورها نامه‌ای که داده می‌شود بعد از سه روز جواب داده می‌شود. چه بروید و چه نروید پاسخ داده می‌شود. اما در اداره‌های ایران نامه‌ای که می‌رود اگر خودت با هاش نیروی نامه تا هزارها سال جواب داده نمی‌شود...»^{۶۱}.

^{۵۴} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۵۵} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۵۶} مصاحبه‌شونده شماره ۲۳

^{۵۷} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۵۸} مصاحبه‌شونده شماره ۲۶

^{۵۹} مصاحبه‌شونده شماره ۲۱

^{۶۰} مصاحبه‌شونده شماره ۲۳

^{۶۱} مصاحبه‌شونده شماره ۱۷

۳-۵ مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی پس از انجام و بهره‌برداری از سرمایه‌گذاری

۱-۳-۵ تکرار روندهای اداری

تکرار سالیانه روندهای اداری گذشته مشکلی است که اکثر سرمایه‌گذاران خارجی با آن مواجه هستند: «...در کشوری مثل هلند وقتی شما شماره گذرنامه خود را وارد می‌کنید و اطلاعات اولیه را در اختیارشان قرار می‌دهید دیگر سایر دستگاه‌ها از این اطلاعات با خبر می‌شوند و نیازی به ورود مجدد اطلاعات شما نیست...»^{۶۲} و نیز: «...شماره گذرنامه و اسامی برخی از افغانه تغییر کرده است. برای همین هم دریافت برخی مدارک به صورت سالانه توجیه دارد. ولی می‌شد گفت که برخی از مدارک را شاید لازم نباشد هر سال گرفته شود...»^{۶۳} و «...برای ارائه نظر در مورد طرح‌ها سه سطح از جلسه لازم است. سطح کمیته فنی که بیشتر کارشناسی است، سطح کارگروه‌ها که بیشتر مدیریتی است و سطح شورای برنامه‌ریزی که مدیران استانی است. نکته این است که برخی از این کارگروه‌ها و کمیته‌ها دستگاه‌های مشترکی دارند ولی آدم‌هایی که می‌روند یک نفر نیست از هر دستگاه‌ها و این باعث می‌شود که در هر سطحی مواردی مجدداً تکرار شود. می‌شود این افراد یکسان‌سازی شود و یا برخی از این جلسات باهمدیگر لینک شود...»^{۶۴} این معضل برای کسانی که سرمایه خود را وارد کشور کرده و مشغول به فعالیت شده‌اند صرفاً حالتی فرسایشی دارد؛ اما ممکن است برای سرمایه‌گذارانی که در مرحله تصمیم‌گیری و انتخاب هستند با عنوان عاملی بازدارنده شناخته شود: «...برای تمدید پروانه کسب یکساله است در ایران ولی در کشورهای دیگر و عربی معمولاً دو ساله است و مثل ایران اینطور نیست که از اول همه این کارها را انجام دهد. یعنی از جهت انجام کار هم فقط یکبار است و تمدید می‌شود. برای افراد قدیمی شاید این امر مهم نباشد چون به هر حال سرمایه خود را آورده است ولی برای افراد جدید که سرمایه زیادی نیز دارند یک عامل بازدارنده است و باید این تشکیل پرونده برای کارت بازرگانی، گواهی‌نامه، پروانه کسب و... هر ساله از میان برود. و صرفاً هر سال در حد لزوم بررسی انجام گیرد مثل تمدید عوارض، مقاصد حساب داری و...»^{۶۵} علاوه بر موارد فوق، این چرخه تکراری صرفاً به مباحث اداری، مالیاتی و مجوزها محدود نمی‌شود؛ بلکه فراتر از آن در مسائل مذهبی-هویت‌ی نیز اینگونه است: «...کسانی که در سازمان‌ها و نیروی انتظامی هستند باید روشن شوند. بنده نمی‌گویم از اعتقادات مذهبی افراد سوال نکنند بلکه یکبار بپرسند. من اگر روزی که آمده‌ام شیعه بوده‌ام که سنی نشدم، اگر سنی بودم که شیعه نشدم، اگر مسلمان بودم که مسیحی نشدم! شمایی که ۷ سال پیش این را از من پرسیده‌اید دیگر سالی سه بار از من نپرسید. درست که برای من مهم نیست اما اگر من سنی بودم به من بر می‌خورد. من با اهل تسنن کار کرده‌ام، آن‌ها خیلی حساسند. اگر یک اهل تسنن بخواهد بهترین هتل دنیا را در تهران بسازد قاعدتاً به او جواز کسب نمی‌دهند...»^{۶۶}

۲-۳-۵ تمدید اقامت، گواهی‌نامه و مجوز

یکی دیگر از مسائل موجود برای سرمایه‌گذاران، نااطمینانی و اضطراب کاذب جهت تمدید اقامت است: «...بعد از یک سال که فرد سرمایه‌گذار مثلاً افغانستانی می‌خواهد این مجوز اقامت را تمدید کند باز اذیت می‌شود. یا مثلاً بچه‌دار که می‌شود اقامت بچه آن را صادر نمی‌کنند یا با فرآیندهای طولانی اداری مجوز را می‌دهند. و جالب است که فقط هم خودش را قبول می‌کنند و نه وکیل را در خیلی از موارد...» و «...ما چند سالی که در اینجا کار می‌کردیم جواز کسب نداشتیم. چند وقت پیش که یک تبعه ترک شکایت کرد و با پیگیری‌های کنسول ترکیه و وزارت خارجه ایران، الان گفته

^{۶۲} مصاحبه‌شونده شماره ۱۶

^{۶۳} مصاحبه‌شونده شماره ۲۷

^{۶۴} مصاحبه‌شونده شماره ۲۳

^{۶۵} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

^{۶۶} مصاحبه‌شونده شماره ۱۶

شده است که به اتباع سایر کشورها جواز کسب می دهند. اما همین الان هم که دستور آمده است که جواز بدهند دارند بهانه هایی می آورند که آن سرش ناپیدا است...^{۶۷} و نیز «...قبلا تمهیدهای اقامت یک هفته ای انجام می شد اما الان یک ماه و بیشتر طول می کشد...»^{۶۸}.

برخی موارد نیز مربوط به ماهیت قوانین ورود و خروج است؛ به طوری که بستگان سرمایه گذار خارجی برای ورود و خروج از کشور با مشکل مواجه می شوند و یکی از این مشکلات مسئله روند اداری آن است: «...اقامت خود من متعده است ولی برادران من هر بار باید خروجی بگیرند. و همان یک هفته طول می کشد و این مشکل ساز است...»^{۶۹} «...عموماً در مرحله اول پروانه کار مشکلی وجود ندارد و بزرگترین مشکل این است که در مراحل تمدید برخی افراد احساس خوبی ندارند. مثلاً در کشورهای دیگر فقط عوارض و پول را واریز می کنند بعد از تشکیل پرونده و عملاً برای تمدید فرآیند دیگری ندارد. ولی در ایران گواهی نامه، کارت بازرگانی و... تجدید می شود نه تمدید و هر بار باید خود فرد پیگیری کند تا دوباره بگیرد و از ابتدا باید فرآیند را ادامه دهد. مثلاً مقاصد حساب دارایی که چیز لازمی است ولی غیر از این عملاً بقیه چیزها را قبلاً داده ایم. و کسانی که تحت پوشش سازمان سرمایه گذاری نیستند بعضاً اتفاق می افتد که نپذیرند تمدید آن را ولی جو و فضای آن وجود دارد که نپذیرد و همیشه دلهره وجود دارد برای تمدید کارت بازرگانی و غیره...»^{۷۰}.

علاوه بر موارد فوق مواردی وجود دارد که دلخوری و نارضایتی بزرگی را ایجاد کرده است و آن گرفتن گواهی نامه است: «...خیلی از این افراد گواهی نامه بین المللی دارند ولی ایران این گواهی نامه بین المللی را قبول نمی کند با اینکه خود ایران هم گواهی بین المللی صادر می کند و می گوید باید دوباره از خودمان گواهی نامه بگیرد. باز هم سرمایه گذار می رود دنبال گواهی نامه اما بازه زمانی آن یک ساله است و نه ده ساله که در عرف بین المللی است. حتی به اندازه میزان اقامت آن ها نیز نیست این مدت گواهی نامه...»^{۷۱}. و «...من ۲۵ سال است در ایران گواهی نامه ندارم. بخاطر اینکه دو مرتبه رفتم دنبال گواهی نامه که آنقدر شرایط سختی داشت من بیخیال شدم و گفتم نمی خواهم...»^{۷۲}. یا اینکه «...ما گواهی نامه داشتیم و بعد از یک مدتی می خواستیم تمدید کنیم که گفتند دیگر به خانم های اتباع گواهی نامه نمی دهند...»^{۷۳}.

۳-۳-۵ برخورد های زننده با تبعه خارجی

یکی موارد خیلی شایع، برخوردهای دور از ادب و زننده مسئولین سازمانی و اجرایی استان است. این مساله برای بسیاری از مهاجرین و سرمایه گذارانی که از عراق یا افغانستان یا پاکستان آمده اند قابل تحمل نیست؛ زیرا با این وجود که مسائل غیر فرهنگی در میان خود مردم ایران نیز شایع است اما در سطح سازمانی و حکومتی نباید چنین باشد و اگر این رفتارها در سطح سازمان های رسمی نیز وجود داشته باشد، اثرات مخربی بر بینش سرمایه گذار خارجی می گذارند: «...برای کسی که سرمایه گذاری می کند اولین چیزی که ملاک است این است تضمینی داشته باشد که با این فرد هماهنگ یک شهروند ایرانی برخورد شود. ماده ۳۵ چیزی بود که ما را به سمت سرمایه گذاری کشاند اما در عمل اجرا نمی شود و فرق است بین تبعه های سایر کشورها با تبعه های ایرانی. علی الخصوص نیروی انتظامی...»^{۷۴} «...برای گواهی نامه پایه ۲

^{۶۷} مصاحبه شونده شماره ۱۶

^{۶۸} مصاحبه شونده شماره ۱۸

^{۶۹} مصاحبه شونده شماره ۱۵

^{۷۰} مصاحبه شونده شماره ۱۴

^{۷۱} مصاحبه شونده شماره ۲۲

^{۷۲} مصاحبه شونده شماره ۱۴

^{۷۳} مصاحبه شونده شماره ۱۸

^{۷۴} مصاحبه شونده شماره ۱۶

تست اعتیاد می‌گیرند و تست‌های عجیب غریب. که این امر واقعا موثر است برای عوض کردن ذهنیت آن‌ها. حالا شاید خودش بماند ولی اگر دوست و آشنای او در کشور دیگر هم بخواهد بیاید بگوید نیا. همان کشور خودت بمان و سرمایه‌ات را همانجا استفاده کن یا ببر به کشور دیگر...^{۷۵} و «...طرف به خاطر اینکه کار خودش را بزرگ جلوه دهد برخی مواقع جلوی کار سرمایه‌گذار را می‌گیرد...» و «...بچه‌هایی که آمده‌اند دکتری بگیرند در ایران، یا دانشجو هستند بخاطر برخورد بد اداره گذرنامه کلا بیخیال ایران شدند و از ایران بدشان آمد. یعنی کاملاً بازخورد منفی ایجاد شد. کسانی که برای خودشان شخصیتی داشتند و دانشجو بودند ولی بدلیل برخورد بد منزجر شدند...»^{۷۶} در میان انتقادات سرمایه‌گذاران از وضعیت سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرای کشور، برخی نیز از محاسن آنها گفته‌اند: «...آنچه که قابل تحسین است این که فساد در ایران من خیلی کم برخورد داشته‌ام ولی در کشورهای دیگر این امر بیشتر است. شاید یکی از دلایلی که وکلاء آنجا بیشتر احترام دارند و در اینجا بیشتر خود شخص این است که ممکن است وکلاء امکان زد و بند داشته باشند با افراد. در سیستم اداری ایران خیلی مساله فساد اندک است و من ندیدم...»^{۷۷}.

۴-۳-۵ کاربرد اندک کد فراگیر

در واقع، ریشه اصلی بسیاری از مسائل مربوط به ارائه مدارک در کد فراگیری است که به هر سرمایه‌گذار و تبعه خارجی می‌دهند. به عنوان مثال: «...من در یک سال گذشته دسته چک داشتم در بانک سامان. ولی الان یکسال است که کلا برای اتباع خارجی کدی را لحاظ نکرده است و عملاً کل کار ما به مشکل خورده است چرا که این سیستم چک کد اتباع خارجی برای آن تعریف نشده است»^{۷۸} و «کد فراگیر را فقط ثبت شرکت‌ها و دارایی امکان رهگیری دارند به دلیل اطلاعات مهم آن...»^{۷۹} و «...در کشوری مثل هلند وقتی شما شماره گذرنامه خود را وارد می‌کنید و اطلاعات اولیه را در اختیارشان قرار می‌دهید دیگر سایر دستگاه‌ها از این اطلاعات با خبر می‌شوند و نیازی به ورود مجدد اطلاعات شما نیست...».

۴-۵ مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی مرتبط با سیاست‌های کلان اقتصادی

برخی از مشکلات مربوط به سیاست‌های کلان اقتصادی است و ظاهراً ارتباطی با تصمیم‌گیرندگان در سطح استان ندارد؛ اما به نظر می‌رسد که استان خراسان رضوی می‌تواند با اتخاذ تصمیم‌هایی، در جهت کاهش اثرات منفی برخی از مشکلات اقدام کند. در ادامه برخی از مهم‌ترین مشکلاتی که مربوط به سیاست‌های کلان اقتصادی بوده و سرمایه‌گذاران به آن‌ها اشاره کردند آورده شده است.

۱-۴-۵ نوسانات نرخ ارز

«...مرکز سرمایه‌گذاری ریسک‌های سیاسی سرمایه‌گذاری را به عهده می‌گیرد ولی ریسک‌های اقتصادی مشخصی را کسی بر عهده نمی‌گیرد...»^{۸۰}. در چنین شرایطی، تغییرات نرخ ارز که یکی از این ریسک‌های مهم است برای سرمایه‌گذاران مشکلات فراوانی ایجاد می‌کند. تغییرات نرخ ارز از دو طریق باعث کاهش سرمایه‌گذاری خارجی می‌شود. اولاً از جایی که این تغییرات معین شده نیست، «...تغییرات نرخ ارز باعث می‌شود که فرد در انتخاب تصمیم دچار تشویش شود...»^{۸۱} و سرمایه‌گذاران خارجی نمی‌توانند برای تصمیم‌گیری‌های اقتصادی تصویر

^{۷۵} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۷۶} مصاحبه‌شونده شماره ۱۵

^{۷۷} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

^{۷۸} مصاحبه‌شونده شماره ۱۳

^{۷۹} مصاحبه‌شونده شماره ۲۴

^{۸۰} مصاحبه‌شونده شماره ۲۲

^{۸۱} مصاحبه‌شونده شماره ۱۴

درستی از آینده داشته باشند. ثانیاً وقتی سرمایه‌گذاران خارجی می‌خواهند پول خود را از کشور خارج کنند، تغییرات نرخ ارز که معمولاً به صورت کاهش ارزش پول داخلی اتفاق می‌افتد، باعث می‌شود ارزش برگشت سرمایه به شدت کاهش یابد و انگیزه‌های سرمایه‌گذاران کم‌رنگ شود. یکی از سرمایه‌گذاران که در حوزه تولید انرژی‌های تجدید پذیر سرمایه‌گذاری کرده است و دولت مبلغی را ریالی به عنوان خرید تضمینی مشخص کرده می‌گوید: «...قیمت برق را به ریال دریافت می‌کنیم اما سرمایه را به یورو برمیگردانیم. با این تغییرات نه تنها قیمت پرداختی برای برق سر به سر نیست بلکه پروژه دیگر سوده ده هم نیست...»^{۸۲}.

از طرفی در شرایط کنونی که نرخ ارز رسمی با نرخ ارز دولتی تفاوت فاحشی دارد مشکلات عدیده‌ای برای انتقال رسمی پول سرمایه‌گذاران به وجود آورده است. یکی از سرمایه‌گذاران که در حوزه گردشگری سرمایه‌گذاری کرده است می‌گوید: «...اختلاف میان ارز رسمی و ارز آزاد نیز نصف پول ما را از بین می‌برد. این مشکل را با مرکز خدمات سرمایه‌گذاری هم داریم که انتقال ارز را به صورت رسمی می‌خواهد ولی امکان مالی آن خیلی ضرر دارد. مشکل ما هر سال برای انتقال ۳۰۰ هزار دلار است که مرکز خدمات از صراف‌ها رسید می‌خواهد ولی صراف‌ها به دلیل مساله مالیاتی که دارند اساساً این نامه رسمی و فاکتور را نمی‌دهد. اگر هم بدهد ۹ درصد مالیات را می‌گیرد و برای همین هم ما نمی‌توانیم به صورت رسمی (ارز) وارد کنیم...»^{۸۳}. این تفاوت حتی باعث شده است که سرمایه‌گذاران دیگر به فکر توسعه کسب و کارشان نباشند، یکی از سرمایه‌گذاران نیز به این نکته اشاره می‌کند: «...ما تصمیم داشتیم در آینده یواش یواش کارمان را توسعه بدهیم، جای مان کوچک است و یک زمین ۳۰ هزار متری می‌خواستیم خریداری کنیم که همین مسایل دلار پیش آمد. بانک سامان می‌گفت که اگر شما بخواهید دلار واریز کنید ۴۲۰۰ تومن به شما می‌دهیم که گفتیم تفاوت خیلی زیادی با بازار دارد که حدود دویلیارد تومن برای ما اختلاف قیمت دارد و اگر همین طور ادامه پیدا که ما کارگاه را هم کلاً تعطیل می‌کنیم تا ببینیم چه می‌شود. از روزی که این طور شده است نیمه تعطیل است...»^{۸۴}.

۵-۴-۲ عدم پرداخت تعهدات دولتی

گاهی اوقات سرمایه‌گذاران بر مبنای تعهدات دولت در ایران سرمایه‌گذاری می‌کنند اما بعد از بهره‌برداری می‌بینند که دولت یا به تعهدات خودش عمل نمی‌کند یا پرداخت‌های خودش را با تاخیر انجام می‌دهد. این مورد برای شرکت‌های خارجی که در کشورهای توسعه یافته هستند عامل بازدارند بسیار مهمی برای سرمایه‌گذاری است. در همین زمینه سرمایه‌گذاری که در حوزه انرژی بادی سرمایه‌گذاری کرده است می‌گوید: «...وقتی سرمایه‌گذار در اینجا سرمایه‌گذاری می‌کند آمده است تا درآمدی کسب کند و سودی داشته باشد. اما شما تضمین پرداخت ندارید. ما همین الان نیروگاه یک مگاواتی دامغانی که احداث کردیم با پول خود شرکت، آمدیم تست بکنیم که اگر نیروگاه بزرگ‌تری زدیم آیا ایران پول ما را می‌دهد و می‌توانیم پول بانک‌های اروپایی را برگردانیم یا نه؟ مثلاً من ۲۰۰ میلیارد تومن وام بگیرم و علی‌رغم قسط‌هایی که باید بدهم یک دفعه دولت اعلام کند من پول ندارم، الان نمی‌دهم ماه دیگر می‌دهم. همچنین چیزی در دنیا اصلاً وجود ندارد حتی در کشورها عقب مانده تر از ایران. اگر شما در قرار می‌نویسد که بر اساس تولید چقدر پرداخت می‌کنید همان موقع باید سر موعد ماهیانه است پرداخت شود. شرکت ما می‌خواست یک نیروگاه سه مگاوات دیگر هم احداث بکند اما این کار را دیگر انجام نداد...»^{۸۵}.

^{۸۲} مصاحبه‌شونده شماره ۱۷

^{۸۳} مصاحبه‌شونده شماره ۱۳

^{۸۴} مصاحبه‌شونده شماره ۱۸

^{۸۵} مصاحبه‌شونده شماره ۱۷

۲-۴-۵ بیمه تامین اجتماعی

در ایران بیمه تامین اجتماعی برای کارگران مانند بسیاری از کشورهای دیگر نیز اجباری است. اما در ایران سازمانی که از بیمه کردن منتفع می شود و سازمان ناظر هر دو یکسان هستند که این مشکلاتی ایجاد می کنند. در همین رابطه یکی از سرمایه گذاران با توجه به تجربه ای که در دیگر کشورها داشته است این مشکل را اینطور بیان می کند که: «...تامین اجتماعی در کشورهای دیگر عمدتاً خدماتی هستند ولی در ایران عمدتاً اجباری است و من دفعه اول که شنیدم بازرس بیمه تعجب کردم و من آن موقع احساس کردم تعهد دارم می دهم به پلیس. در پاکستان برای این قضیه اداره کار نظارت می کند بر کارفرما که آیا کارگر خود را بیمه کرده است یا نه. و اداره کار متولی این موضوع است که طبق قانون باید اداره کار نظارت می کند بر بیمه شوندگان. و شرکت های بیمه خدماتشان را ارائه می دهند و کارگر و کارفرما انتخاب می کنند...»^{۸۶}

فصلنامه م:

عمیله‌هاوات
۴۴

همانطور که پیش‌تر ذکر شد، در این تحقیق از طریق مصاحبه با سرمایه‌گذاران خارجی و کارشناسان حوزه جذب سرمایه‌گذاری، با استفاده از روش کدگذاری، مقوله‌های اصلی و فرعی این مشکلات در سه دوره زمانی پیش از سرمایه‌گذاری، حین سرمایه‌گذاری و بعد از سرمایه‌گذاری استخراج شد. سپس این مقولات با مشورت کارشناسان در ۲۵ مفهوم کلیدی، کدگذاری ثانویه شد. در فصل گذشته این کدها به صورت فرآیندی دسته‌بندی شدند تا به صورت عملی برداشت درستی از مشکلات موجود در مراحل مختلف سرمایه‌گذاری خارجی دریافت شود. در این فصل، برای ارائه پیشنهادات سیاستی و مدل مفهومی، مشکلات به دست آمده از مصاحبه‌ها با استفاده از مدل اشتراوس و کوربین^{۸۷} به زمینه‌ای، ساختاری و علی تقسیم بندی خواهد شد. هدف این نوع تقسیم‌بندی به دست آوردن مشکلاتی است که راه حل آنها درون استانی بوده و قابلیت بررسی، برنامه‌ریزی و سیاستگذاری توسط مدیریت استان را دارد. این راه‌حل‌ها می‌تواند بخشی از مشکلات سرمایه‌گذاران مذکور را حل کرده و تا حدی پوششی بر مشکلات ساختاری یا زمینه‌ای باشد.

منظور از مشکلات ساختاری، مشکلات محدود کننده در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی است که حل آن در اختیارات مسئولین استانی نیست و بایستی برخی از شرایط ساختاری مانند قوانین تغییر یابند. مشکلات زمینه‌ای هم به آن دسته از مسائلی اطلاق می‌شوند که به خودی خود مانع جذب سرمایه‌گذاری نیستند اما می‌توانند زمینه‌ساز مشکلات سرمایه‌گذاری باشند. منظور از مشکلات اصلی نیز مسائلی هستند که در صورت حل آنها بسیاری از مشکلات در مسیر جذب سرمایه‌گذاری خارجی از جمله مشکلات زمینه‌ای نیز حل می‌شود.

مفهوم کلیدی	سطح نسبت داده شده	توضیحات
۱ فاصله مرکز خدمات با جایگاه اصلی خود برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی و ضعف نظام انگیزشی مناسب در سازمان	اصلی	مشکلات اصلی، مشکلاتی هستند که در صورت حل آنها، بسیاری از مشکلات دیگر از جمله مشکلات زمینه نیز حل خواهند شد.
۲ فقدان دیپلماسی اقتصادی مناسب در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی به ویژه در کشورهای همسایه		
۳ عدم یکپارچگی میان دستگاه‌های استانی		
۴ عدم شناخت سرمایه‌گذاران از ظرفیت‌های استان		
۵ عدم شناخت ظرفیت‌های سرمایه‌گذاران خارجی		
۶ عدم تخصص واسطه‌ها		
۷ عدم حضور نمایندگان نیروی انتظامی و اداره گذرنامه در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری		
۸ کند بودن پاسخ به استعلامات		
۹ تکرار روندهای اداری		
۱۰ برخورد سلیقه‌ای در اعطای مجوز		
۱۱ مشکلات مربوط به تمدید اقامت و گواهینامه		
۱۲ کم رنگ بودن نقش و کلا		

۱۳	فقدان مترجم متخصص		
۱۴	نوسانات نرخ ارز و هزینه بالای انتقال آن	ساختاری	مشکلات ساختاری مشکلاتی هستند که حل آنها در حیطه اختیارات مسئولین استانی نیست و با تغییر ساختارها مانند تغییر قوانین بایستی حل شوند.
۱۵	عدم پرداخت تعهدات دولتی		
۱۶	مشکلات مربوط به بیمه تامین اجتماعی		
۱۷	عدم ترجمه برخی از اسناد رسمی		
۱۸	کاربرد اندک کد فراگیر		
۱۹	نقص سایت ایران مجوز		
۲۰	تسهیل نا به جای دریافت مجوز در برخی از حوزه‌ها		
۲۱	نبود مکانیزم تجمیع کننده سرمایه‌های خرد	زمینه‌ای	مشکلات زمینه‌ای به دسته از مشکلات اطلاق می‌شود که به خودی خود مانع نیستند اما می‌توانند زمینه سازی برای به وجود آمدن سایر مشکلات باشند.
۲۲	محدودیت‌های لجستیکی مرکز خدمات		
۲۳	برخورد نامناسب با اتباع خارجی برخی از کشورهای همسایه		
۲۴	وابستگی مرکز خدمات به افراد نافذ در دستگاه‌ها به جای حاکم بودن سیستم پویا		

همانطور که در فصل گذشته آمده است، در استان خراسان رضوی انگیزه بیشتر سرمایه‌گذاران خارجی که اکثراً از کشورهای همسایه استان هستند، دریافت اقامت است. به همین دلیل هم این استان به لحاظ حجم کمی سرمایه جایگاه مناسبی نسبت به سایر استان‌ها ندارد اما به لحاظ تعداد پروژه‌های سرمایه‌گذاری در مقام‌های بالا قرار می‌گیرد؛ چرا که افراد با در دست داشتن سرمایه‌های خرد در استان سرمایه‌گذاری می‌کنند تا مجوز اقامت دریافت کنند.

از طرف دیگر، از جایی که کشورهای مبدا سرمایه‌گذاری عمدتاً به لحاظ توسعه‌یافتگی پایین‌تر از ایران قرار دارند، از مصاحبه‌های اخذ شده می‌توان این برداشت را کرد که نگاه مسئولین و حتی مردم استان به این اتباع، یک نگاه عمودی^{۸۸} بوده و برای آنها آزار دهنده است. حتی می‌توان گفت این نگاه به مراحل سرمایه‌گذاری نیز تسری پیدا کرده است. با توجه به اینکه وضعیت فساد و طی کردن مراحل اداری در کشور ایران (برورکراسی داری) مناسب‌تر از کشورهای مبدا بوده، احساس می‌شود مدیریت استان ضمن نهادسازی مناسب برای کاهش فرآیند سرمایه‌گذاری به کارآمد کردن نهاد مذکور به طراحی مکانیزم‌های مناسب برای بالا بردن رضایت سرمایه‌گذاران کمتر توجه داشته است.

اما باید توجه داشت که این نوع نگاه به سرمایه‌گذاران خارجی، پیامدهای منفی برای تداوم سرمایه‌گذاری در استان دارد تا جایی که می‌تواند در آینده از حجم سرمایه‌گذاری در استان کاسته شود:

^{۸۸} نگاه عمودی در مقابل نگاه افقی تعریف می‌شود. منظور از نگاه عمومی دید بالا به پایین بروکرات‌ها به سرمایه‌گذار خارجی و احساس عدم نیازی است که به سرمایه‌گذار خارجی دارند. در مقابل در نگاه افقی افراد خود را هم سطح سرمایه‌گذار می‌دانند و از جایی که احساس نیاز به سرمایه‌گذار دارند، تمامی تلاش خود را برای حل مشکلات ایشان به کار می‌گیرند.

اولاً اینکه سرمایه‌گذاران خارجی به دلیل تجربه‌هایی که از سرمایه‌گذاری در سایر کشورها داشته‌اند مداوماً فرآیندهای سرمایه‌گذاری در ایران را با سایر کشورها مقایسه کرده و رفتار آتی خود را بر اساس ذهنیت شکل‌گرفته نسبت به دو کشور تنظیم می‌کنند. این موضوع می‌تواند ضد تبلیغ برای سایر سرمایه‌گذاران باشد که بارها در مصاحبه‌ی مذکور، نشانه‌هایی از آن دیده شده است.

ثانیاً علیرغم وجود ظرفیت‌های پربازده سرمایه‌گذاری خارجی در استان، مشکلات موجود در فرآیندهای بیرونی و درونی جذب سرمایه‌گذاری، عامل دافعه‌ای برای جذب سرمایه‌گذاران سایر کشورها به ویژه کشورهای توسعه یافته باشد. در چنین شرایطی است که باید با تغییر نگاه از بالا به پایین به سرمایه‌گذاران، بیش از پیش در جهت رفع این مشکلات تلاش کرد.

۱-۶ مدل مفهومی حل موانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی

پس از گفتگو با سرمایه‌گذاران خارجی در استان خراسان و برگزاری جلسات متعدد با کارشناسان این حوزه، این برداشت حاصل شد که بسیاری از مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی اعم از مشکلات پیش از سرمایه‌گذاری مانند عدم شناخت از ظرفیت‌های استان، نبود مکانیزم سرمایه‌های خرد و عدم شناخت مسئولین از ظرفیت‌های سرمایه‌گذاران، مشکلات در حین انجام سرمایه‌گذاری مانند نبود مترجم متخصص، کم‌رنگ بودن نقش وکلا، محدودیت‌های مرکز خدمات، و حتی مشکلات پس از سرمایه‌گذاری مانند تمدید اقامت؛ مانند بسیاری از کشورها با استفاده از واسطه‌های متخصص که معروف به آژانس‌های سرمایه‌گذاری هستند قابل حل خواهد بود.

۱-۱-۶ هزینه‌های مشهود و غیر مشهود سرمایه‌گذاران خارجی

بر اساس یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها و بررسی فرآیند ورود سرمایه‌های خارجی استنباط می‌شود در ایران، سرمایه‌گذار خارجی فرآیند هزینه‌برتری را نسبت به سایر کشورهای منطقه و پیشرفته طی می‌کند. یک سرمایه‌گذار خارجی بایستی ظرفیت‌های استان را شناسایی کند، برای سرمایه‌گذاری طرح توجیهی بنویسد، مواد قانونی برای اجرای طرح را در نظر بگیرد، با فرآیندهای اداری جذب سرمایه‌گذاری در استان آشنا شود، روندهای قانونی دریافت مجوز از سازمان تخصصی مربوطه را شناسایی کند، ریسک‌های اقتصادی و سیاسی ایران را در نظر بگیرد، راه کارهایی برای بروز اختلافات حقوقی پیدا کند و نهایتاً تصمیم بگیرد که سرمایه خود را وارد استان خراسان رضوی می‌کند یا خیر. با وجود چنین احتیاط‌هایی باز هم سرمایه‌گذار مطمئن نخواهد بود که تمام جوانب امر را درست شناسایی کرده باشد. در چنین شرایطی که به دلیل عدم آشنایی سرمایه‌گذار با فرآیندهای تخصصی و عمومی سرمایه‌گذاری خارجی در کشور مقصد و نبود تضمین‌های کافی، ریسک‌های سرمایه‌گذاری افزایش می‌یابد و از حجم و تعداد آن می‌کاهد.

این مشکل توسط مدیریت کلان کشور شناسایی شده و برای حل آن، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی در استان‌ها تأسیس شده است که تا حدودی این مشکلات را مرتفع کند و با شفاف کردن فرآیندها برای سرمایه‌گذاران خارجی از ریسک‌های ذکر شده بکاهد. اما یافته‌های این پژوهش بیانگر اینست که اولاً این مرکز با توجه به جایگاهی که برای آن در نظر گرفته شده است اختیارات کافی را ندارد، ثانیاً مکانیزم انگیزشی مؤثری برای مدیریت و کارشناسان آن تعریف نشده‌است، به طوری که در صورت

عملکرد خوب آن مرکز در بهبود دادن فرآیندها و افزایش جذب سرمایه‌گذاران خارجی، مکانیزم‌های تشویقی مناسب و اثربخشی وجود ندارد.

در صورتی که این مراحل توسط یک واسطه آشنا تحت عنوان آژانس سرمایه‌گذاری خارجی مسلط به دیپلماسی اقتصادی و فرآیندهای قانونی کشور مقصد و ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری و مورد اعتماد بین‌المللی انجام شود، قطعاً این ریسک‌ها برای سرمایه‌گذار خارجی به شدت کاهش می‌یابد. حتی در صورت ایجاد انگیزه‌های لازم، این آژانس‌های سرمایه‌گذاری نقش فعالی ایفا خواهند کرد و با تبلیغ ظرفیت‌های استان، به جذب سرمایه‌گذاری خارجی نیز اقدام می‌کنند. در حال حاضر این واسطه‌ها وجود دارند اما نقش فعالی ایفا نمی‌کنند و حتی بعضی از سرمایه‌گذاران با مراجعه به واسطه‌های غیرمتخصص، ضررهای هنگفتی متحمل می‌شوند.

شاید بتوان گفت مهم‌ترین دلیلی که تاکنون این آژانس‌ها در جذب سرمایه‌گذاری خارجی نقش فعالی ایفا نکرده‌اند، نداشتن اعتبار کافی است. این اعتبار اولاً نیازمند تاییدیه از یک سازمان دولتی است که در صورت متضرر شدن سرمایه‌گذاران در جهت جبران خسارات اقدام کند و ثانیاً با نظارت مستمر بر اقدامات این آژانس‌ها، کیفیت خدمات ارائه شده به سرمایه‌گذاران خارجی را کنترل کند.

به نظر می‌رسد سازمان خدمات سرمایه‌گذاری می‌تواند با دریافت اختیارات بیشتر نقش سازمان ارائه دهنده مجوز و ناظر بر فعالیت آژانس‌های سرمایه‌گذاری را ایفا کند. از جایی که هم اکنون نیز این سازمان با محدودیت‌های مالی و لجستیکی رو به روست، بایستی مکانیزم‌های تامین مالی لازم برای این مرکز تدارک دیده شود تا با به کارگیری نیروهای کافی و متخصص، نقش نظارتی خود را به خوبی انجام دهد. حتماً بایستی به این نکته توجه کرد که به دلیل دولتی بودن مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، این مرکز به هیچ وجه نباید نقش متصدی در این حوزه داشته باشد، بلکه تنها باید نقشی نظارتی ایفا کند و با تامین مالی مناسب، این نقش را با کیفیت بالا انجام دهد.

درست است که مجوزی که یک نهاد دولتی به آژانس‌های فعال در حوزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی اعطا می‌کند تا حدودی اعتبار این آژانس‌ها را نشان می‌دهد، اما سابقه این آژانس‌ها در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی است که در کنار یک مجوز معتبر، اعتبار اصلی این شرکت‌ها را شکل می‌دهد. از جایی که دریافت این اعتبار در **کوتاه مدت** برای یک شرکت خصوصی به سادگی امکان‌پذیر نیست، توصیه می‌شود با همکاری نهادهای دانشگاهی، وزارت اقتصاد و استانداری خراسان رضوی، مرکزی برای ارائه خدمات مشاوره‌ای به سرمایه‌گذاران خارجی احداث شود. این اقدام از دو جهت مفید به نظر می‌رسد. اولاً اینکه اسم دانشگاه به خودی خود در نظر سرمایه‌گذاران دارای اعتبار کافی است. ثانیاً نیروی‌هایی به کار گرفته می‌شوند که تخصص لازم را دارا هستند. در همین حین باید یک دوره گذار پیش‌بینی شود تا در عین فعالیت مراکز دانشگاهی در این حوزه، شرکت‌های خصوصی نیز تقویت شوند. میدان دادن به شرکت‌های دانش بنیان و سپس شرکت‌های کاملاً خصوصی می‌تواند از مؤلفه‌های این دوره گذار باشد.

اقدامات

- اعطای اختیارات بیشتر به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری
- فراهم آوردن زمینه‌های شکل‌گیری آژانس‌های سرمایه‌گذاری
- اعطای نقش نظارتی به مرکز خدمات برای نظارت بر آژانس‌های سرمایه‌گذاری
- ایجاد یک نظام انگیزشی و درآمدی پایدار برای این مرکز در جهت نظارت قدرتمند بر آژانس‌های سرمایه‌گذاری
- هدایت و حمایت از آژانس‌ها و واسطه‌های دارای صلاحیت در حوزه جذب سرمایه‌گذاری خارجی
- حذف حداکثری واسطه‌های غیر متخصص

پیامدها

- فراهم شدن زمینه‌های جذب سرمایه‌های بیشتر در عین تصدی‌گری حداقلی و تولی‌گری حداکثری سازمان‌های دولتی
- تخصصی شدن سرمایه‌گذاری
- شناساندن ظرفیت‌های استان به سرمایه‌گذاران
- حل شدن مشکلات زمینه‌ای مانند نبود مترجم متخصص، کم‌رنگ بودن نقش وکلا و ...
- کاهش هزینه‌های مبادلاتی

- نبود مکانیزم تجمیع‌کننده سرمایه‌های خرد
- محدودیت‌های لجستیک مرکز خدمات
- برخورد نامناسب با اتباع خارجی برخی از کشورهای همسایه
- وابستگی مرکز خدمات به افراد نافذ در دستگاه‌ها به جای حاکم بودن سیستم پویا

عوامل زمینه‌ای

اراده حاکمیتی برای واگذاری اختیارات بیشتر به مرکز خدمات سرمایه‌گذاری و ایجاد نظام انگیزشی در جهت شکل‌گیری آژانس‌های سرمایه‌گذاری بخش

عوامل ساختاری

- نوسانات نرخ ارز و هزینه بالای انتقال آن
- عدم پرداخت تعهدات دولتی
- مشکلات مربوط به بیمه تامین اجتماعی
- عدم ترجمه برخی از اسناد رسمی
- کاربرد اندک کد فراگیر
- نقص سایت ایران مجوز
- تسهیل‌نا به جای دریافت مجوز در برخی از حوزه‌ها

عوامل

- فاصله مرکز خدمات با جایگاه اصلی خود برای جذب سرمایه‌گذاران خارجی و ضعف نظام انگیزشی مناسب در سازمان
- فقدان دیپلماسی اقتصادی مناسب در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی به ویژه در کشورهای همسایه
- عدم یکپارچگی میان دستگاه‌های استانی
- عدم شناخت سرمایه‌گذاران از ظرفیت‌های استان
- عدم شناخت ظرفیت‌های سرمایه‌گذاران خارجی
- عدم تخصص واسطه‌ها
- عدم حضور نمایندگان نیروی انتظامی و اداره گذرنامه در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری
- کند بودن پاسخ به استعلامات
- تکرار روندهای اداری
- برخورد سلیقه‌ای در اعطای مجوز
- مشکلات مربوط به تمدید اقامت و گواهینامه
- کم رنگ بودن نقش وکلا
- فقدان مترجم متخصص
- عدم شفافیت برخی از قوانین و اطلاعات مورد نیاز برای سرمایه‌گذاران خارجی

۲-۶ پیشنهادات برای حل مشکلات سرمایه گذاران

در این پژوهش تلاش شد بر اساس یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های کیفی تا حد اشباع نظری، مدل مفهومی فوق استخراج گردد. در این قسمت، دو سناریوی کلی در معرض دید کارفرما قرار می‌گیرد. در سناریوی اول راه‌حل‌های بدست آمده در چارچوب مدل مفهومی ارائه می‌شود و در سناریوی دوم فرض می‌شود که کارفرما خواهان حل مشکلات سرمایه‌گذاران بدون اجرای مدل مفهومی است.

۱-۲-۶ پیشنهادات در چارچوب مدل مفهومی

اهتمام به حل مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی بر اساس اجرای مدل مفهومی مذکور که حاصل آن، تقویت اراده حاکمیتی و تشکیل آژانس‌های سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی است. مدیریت استان می‌تواند از طریق مسیرهای ذیل برای تشکیل این آژانس‌ها اقدامات لازم را انجام دهد:

- ۱- تعیین ویژگی‌های تخصصی و عمومی آژانس‌ها از طریق تدوین و ابلاغ آئین نامه‌ها
- ۲- تعیین ساز و کار تعامل بین آژانس‌ها و مرکز خدمات سرمایه‌گذاری
- ۳- تعیین نحوه‌ی رتبه‌بندی کیفی جهت ارزیابی خدمات کمی و کیفی آژانس‌ها
- ۴- پیش‌بینی ساز و کار تأمین مالی مرکز خدمات جهت انجام بهینه فعالیت‌های مربوطه
- ۵- تعیین مکانیزم‌های نظارتی بر فرآیندها
- ۶- تعیین ساز و کارهای حل اختلاف بین سرمایه‌گذاران و آژانس
- ۷- تعیین کارگاه‌های آموزشی برای متقاضیان تشکیل آژانس

۲-۲-۶ پیشنهادات ویژه جهت حل برخی از موانع اصلی

پیشنهادات ویژه جهت حل برخی از موانع اصلی که توسط مدیریت استان قابل حل بوده و می‌تواند هزینه‌های سرمایه‌گذاران خارجی را کاهش دهد به شرح زیر است:

- ۱- تکمیل شدن پنجره واحد بین سازمان‌های عمومی و تخصصی مرتبط با فرآیند سرمایه‌گذاری خارجی در جهت رفع مشکل عدم یکپارچگی سازمانی، تکرار روند اداری،
- ۲- اعطای اختیارات تام به نمایندگان مستقر در مرکز خدمات
- ۳- متغیر بودن بخشی از حقوق کارمندان مرکز خدمات سرمایه‌گذاری و تعیین ضرایب خاص برای تلاش بیشتر در جهت بهبود خدمات به سرمایه‌گذاران خارجی
- ۴- توسعه ارتباطات هدفمند با سفارتخانه‌های کشورهای همسایه در جهت دیپلماسی اقتصادی و شناساندن فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان خراسان رضوی
- ۵- تلاش برای بهره‌گیری از پروژه آمایش استان در جهت اطلاع‌رسانی نیازهای سرمایه‌گذاران خارجی
- ۶- تلاش برای خودافشایی واسطه‌های سرمایه‌گذاری خارجی و ساماندهی آنها با هدف آموزش و جهت دادن درست سرمایه‌گذاران
- ۷- بهره‌گیری از روش‌های تشویقی و انگیزه ساز جهت روانسازی سرمایه‌گذاری خارجی توسط نهادهایی همچون نیروی انتظامی

- ۸- در نظر گرفتن روشی برای کاهش زمان پاسخگویی به استعلامات سرمایه گذاران خارجی در سامانه پنجره واحد
- ۹- کارآمد کردن نظام پاسخگویی به شکایات سرمایه گذاران خارجی
- ۱۰- تلاش برای طولانی شدن مدت اعتبار گواهینامه های سرمایه گذاران خارجی
- ۱۱- ابلاغ دستورالعمل استاندارد جهت به رسمیت شناختن وکلای سرمایه گذاران خارجی در کلیه دستگاههای مرتبط
- ۱۲- بهره گیری از ظرفیت های دانشجویان بین الملل دانشگاه های استان در جهت رفع مشکل فقدان مترجم متخصص
- ۱۳- تعبیه مکانیسم تشویقی در جهت تکریم سرمایه گذاران خارجی در هر سطحی

۷ مراجع

استادی، حسین؛ رفعت، بتول؛ رئیسی، عباسعلی؛ "نقش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) در رشد اقتصادی ایران (۱۳۵۷_۱۳۸۷) و بررسی اثر متقابل آنها" فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی: دوره ۳، شماره ۹_ (بهار ۱۳۹۲)، صفحات ۱۴۷-۱۷۲

بهروزی مفروزلو واقف؛ سلطانی علیرضا؛ میرزایی مسعود (۱۳۹۴). "بررسی موانع و محدودیت های داخلی سرمایه گذاری خارجی در ایران؛ (مطالعه میدانی ۳۰۰ طرح سرمایه گذاری خارجی تحت پوشش قانون سرمایه گذاری)". پژوهش ها و سیاست های اقتصادی: تابستان ۱۳۹۴، دوره ۲۳، شماره ۷۴، از صفحه ۱۹۳ تا صفحه ۲۳۳

پیشنهادهای و نظرات مرکز خدمات سرمایه گذاری استان خراسان رضوی در خصوص جمع، حذف یا اصلاح انجمن ها و تشکل های بخش خصوصی. مطالعات تحقیق

پیشنهادهای و نظرات مرکز خدمات سرمایه گذاری در خصوص جمع، حذف یا اصلاح قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی تهیه شده توسط مرکز خدمات سرمایه گذاری استان خراسان رضوی. مطالعات تحقیق

دلیری، حسن (۱۳۹۶). "بررسی اثر متقابل سرمایه گذاری مستقیم خارجی و سرمایه گذاری داخلی (مطالعه تطبیقی ایران و ۱۳۶ کشور دنیا)". پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی: بهار ۱۳۹۶، دوره ۷، شماره ۲۶، صفحه ۸۱-۹۶

ذوالقدر، مالک (۱۳۸۸). "مبانی نظری سرمایه گذاری خارجی"، فصلنامه سیاست: مقاله ۵، دوره ۳۹، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۸

صفدری مهدی؛ الوندی زاده اسدالله؛ شعبی حامد (۱۳۸۹). "بررسی تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی (تحلیل مقایسه ای کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته)". فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد و الگوسازی: مقاله ۶، دوره ۱، شماره ۳، پاییز ۱۳۸۹، صفحه ۱۰۳_۱۲۰

علیشیری بهروز؛ شراگیم شمس عراقی (۱۳۹۲). "تامین منابع مالی و سرمایه گذاری خارجی: مبانی، الزامات، اقدامات و دستاوردها". فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی، دوره ۱، شماره ۲

فرزین، محمدرضا؛ اشرفی، یکتا؛ فهیمی فر، فاطمه (۱۳۹۱). "بررسی اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی: تلفیق روش های سیستم دینامیک و اقتصادسنجی". مجله تحقیقات اقتصادی: دوره ۵۲، شماره ۳ - شماره پیاپی ۱۲۰، پاییز ۱۳۹۶، صفحه ۶۶۳_۶۸۸

گزارش مرکز پژوهش های مجلس: عزیزخانی فاطمه؛ مهری پرگو وجیهه (۱۳۹۲). "سرمایه گذاری خارجی در ایران و برخی از کشورها"

مهدوی عادل محمدحسین؛ نوروزی روح اله؛ مطهری محب اله (۱۳۸۸). "نقش سرمایه گذاری خارجی بر صادرات غیر نفتی در اقتصاد ایران". دانش و توسعه: تابستان ۱۳۸۸، دوره ۱۶، شماره ۲۷؛ از صفحه ۱۶۱ تا صفحه ۱۸۱

UNCTAD, Geneva. "World investment report: Towards a new generation of investment policies." *United Nations. New York and Geneva* (2012).

UNCTAD, Geneva. "World investment report: Towards a new generation of investment policies." *United Nations. New York and Geneva* (2016).

UNCTAD, Geneva. "World investment report: Towards a new generation of investment policies." *United Nations. New York and Geneva* (2019).

۸۰۰ پورت

شماره مصاحبه شونده: ۲۲		
زمان	کلیدواژه	متن
۷:۳۷	تشویق قبل از طرح سرمایه‌گذاری بوسیله کارآمدی زمانی و آنلاین سازی برخی مراحل	بحث تشویقی و ترغیبی برای سرمایه‌گذار که با ارائه مشوق‌ها و بسته‌های سرمایه‌گذاری است. مهم‌ترین آیت تشویق، زمان است که شاید در خوش‌بینانه‌ترین حالت حدود یک ماه طول بکشد فرآیند ثبت شرکت و پیگیری آن. ولی در کشورهای دیگر خیلی کمتر است و اساساً خیلی از افراد سرمایه‌گذار در همان ابتدا به ساکن عطاء سرمایه‌گذاری را به لقایش می‌بخشند. یعنی این فرآیند قدری طولانی است
۱۱:۰۰	پتانسیل بالای گردشگری در مشهد	ضوابط می‌گوید حداقل ۳۰۰ هزار دلار باید سرمایه‌گذاری شود برای اقامت. در حوزه گردشگری این عدد رقمی نیست. اما خیلی‌ها علی‌رغم اینکه هزینه‌های بالایی است بدلیل پتانسیل بالا گردشگری در مشهد در حوزه اسکان و اقامت
۱۲:۴۰	ناکارآمدی فرآیند اخذ مجوز و امکان برخورد سلیقه‌ای	خود فرآیند اخذ مجوز برای بهره‌برداری یک فرآیند زمانبری است که باید با حدود ۱۸ تا ارگان هماهنگی و اخذ استعلام بشود. و خود این فرآیند اخذ استعلام نیز فرآیند بسیار زمانبر است و از طرف دیگر نیز برخورد سلیقه‌ای می‌شود که برای همه افراد همگن نیست این برخورد.
۱۸:۰۴	ضوابط مدیر یا بهره‌بردار اقامتی	یکی از شرایط مدیر یا بهره‌بردار مساله اقامت بوده است. یعنی وقتی ما مجوز را می‌دهیم برای واحدهای اقامتی طرف (افغانستان) می‌رود به اماکن که در اماکن بدلیل اینکه افراد کد ملی ندارند اداره اماکن مجوز نمی‌دهد. این امر در سایر حوزه‌ها نیز وجود دارد. مشکلی را که ایجاد می‌کند این است که مدیریت را به اسم یک ایرانی بزند.
۲۳:۴۶	فعال سازی سفارتخانه‌ها	سفارتخانه‌های برخی کارها را انجام دهند؛ مانند معرفی برخی سرمایه‌گذاران و معرفی برخی فرصت‌ها به سرمایه‌گذاران که می‌تواند در همان ابتدا این امور را انجام دهند با حضور خود شخص که بعد از آن وکیل سرمایه‌گذار کار را انجام دهد در ایران. یعنی طرف سرمایه‌گذار خارجی در سفارتخانه صلاحیت‌سنجی اولیه بشود و بعد وکیلش کارهایش را در ایران انجام دهد مثلاً.
۲۵:۰۰	امکان کاهش حداقل سرمایه‌گذاری خارجی	حداقل سطح سرمایه‌گذاری در ایران ۳۰۰ هزار دلار است، اگرچه در حوزه گردشگری رقمی نیست؛ اما این کف می‌تواند کاهش یابد به دلیل برخی از علایق فرهنگی و اجتماعی و.... چرا که فایده‌های جدی‌ای دارد و می‌توان روی آن فکر کرد. مثلاً در ترکیه می‌توان با ۶۰ هزار دلار از خدمات سرمایه‌گذاری خارجی بهره‌مند شد
۲۷:۳۷	تقریب افراد متقاضی سرمایه‌گذاری با حداقل ۱۰۰ هزار دلار	که اگر ما سطح حداقل سرمایه‌گذاری را به ۱۰۰ هزار دلار کاهش دهیم بین هشت تا ده هزار نفر امکان حضور در این طرح را دارند که این رقم قابل توجهی است در ازای اعطای اقامت یکساله.
	ورود افراد متمکن خارجی به کشور با زدن بند موقت	مساله این است که این افرادی که کمتر از ۳۰۰ هزار دلار توانایی سرمایه‌گذاری دارند به هر حال وارد کشور هم می‌شوند. چون هم تمکن مالی دارند و هم احیاناً رابطه‌ای مشخص که می‌توانند اقامت‌های کوتاه مدتی در ایران بگیرند و این کار باعث می‌شود که این رفت و آمدها کانالیزه شود.

۳۴:۴۷	مشوق‌های سرمایه‌گذاری خارجی جامع	مشوق‌های سرمایه‌گذاری خارجی اندک است. من می‌دانم یک سری معافیت مالیاتی وجود دارد (مثلا قبلا ۱۰ سال پنجاه درصد معافیت مالیاتی داشت و الان ۵ سال صددرصد معافیت مالیاتی دارد) یا مثلا معافیت‌های انرژی و... ولی امکان افزایش دارد. یعنی باید فکر کنیم که چه مشوق‌هایی در حوزه‌های مالیاتی، بیمه‌ای یا انرژی و... بدهیم. یا مثلا الان همه واحدهای اقامتی دپو شده‌اند دور حرم
۴۵:۵۰	اهمیت تاکید بر علقه دینی و فرهنگی با سرمایه‌گذاران	سرمایه‌گذاری روی افرادی که فایننسر هستند یعنی برای ایشان مساله سود خیلی اهمیت دارد، چون به لحاظ کیفیت در رقابت با هلند مثلا یا ترکیه، ما عقب هستیم خیلی امکان ندارد. ولی از این جهت که افرادی در مشهد هستند که تعلق فرهنگی و دینی دارند خب این‌ها می‌مانند. زیرا فرد علقه فرهنگی و دینی دارد.
۴۶:۰۸	مسائل تمدید اقامتی در خدمات سرمایه‌گذاری	بعد از یک سال که فرد سرمایه‌گذار مثلا افغانستانی می‌خواهد این مجوز اقامت را تمدید کند باز اذیت می‌شود. یا مثلا بچه‌دار که می‌شود اقامت بچه آن را صادر نمی‌کنند یا با فرآیندهای طولانی اداری مجوز را می‌دهند. و جالب است که فقط هم خود ش را قبول می‌کنند و نه وکیل را در خیلی از موارد
۴۷:۲۲	گواهی‌نامه	یا مساله گواهی‌نامه که خیلی از این افراد گواهی‌نامه بین‌المللی دارند ولی ایران این گواهی‌نامه بین‌المللی را قبول نمی‌کند یا اینکه خود ایران هم گواهی بین‌المللی صادر می‌کند و می‌گوید باید دوباره از خودمان گواهی‌نامه بگیرید. باز هم سرمایه‌گذار می‌رود دنبال گواهی‌نامه اما بازه زمانی آن یک ساله است و نه ده‌ساله که در عرف بین‌المللی است. حتی به اندازه میزان اقامت آن‌ها نیز نیست این مدت گواهی‌نامه.
۴۷:۴۰	برخوردهای غیر فرهنگی و مشکل‌دار برخی مسئولین برای اقامت با مهاجرین سرمایه‌گذار	برای گواهی‌نامه پایه ۲ تست اعتیاد می‌گیرند و تست‌های عجیب غریب. که این امر واقعا موثر است برای عوض کردن ذهنیت آن‌ها. حالا شاید خودش بماند ولی اگر دوست و آشنای او در کشور دیگر هم بخواهد بیاید بگوید نیا. همان کشور خودت بمان و سرمایه‌ات را همانجا استفاده کن یا ببر به کشور دیگر
۴۳:۲۰	ریسک‌های اقتصادی مثل تغییرات ناگهانی نرخ ارز	که با توجه به نرخ ارز عملا محاسبه سود و زیان بسیار سخت است؛ چرا که این تغییرات نرخ ارز روی سود و زیان واقعی شرکت‌های خارجی موثر است. یعنی مرکز سرمایه‌گذاری ریسک‌های سیاسی این سرمایه‌گذاری را به عهده می‌گیرد ولی ریسک‌های اقتصادی مشخصی را کسی بر عهده نمی‌گیرد
	مزیت‌های ایران	ما کشور ارزانی هستیم و این برای سرمایه‌گذار جذاب است. نیروی کار نیروی کار ارزانی است و خیلی از کشورهای نیم نگاهی به سرمایه‌گذاری در ایران دارند. در آمد سرانه ایران نیز درآمد سرانه خوبی دارند و خیلی از کشورها نیم نگاهی به ایران دارند.
۵۳:۴۰	ماهیت مرکز سرمایه‌گذاری	مرکز خدمات سرمایه‌گذاری برای این بوجود آمد که سرمایه‌گذاری خارجی نیازه هیچ دستگاهی نباشد ولی در واقع اینطور نیست و چنین کارکردی ندارد. که یعنی قرار بود که مرکز خدمات سرمایه‌گذاری ساختار اجرایی پنجره واحد باشد. یعنی کل مراحل اجرای سرمایه‌گذاری در همین مرحله باید انجام شود.
۱:۰۱:۳۷	اخلاق کارگزاران	طرف به خاطر اینکه کار خودش را بزرگ جلوه دهد برخی مواقع جلوی کار سرمایه‌گذار را می‌گیرد

۵۹:۰۹	عدم اطلاع سرمایه‌گذاران از ضوابط سرمایه‌گذاری، زمین و ... و گیر افتادن بدست دلان	این افراد بلد نیستند و می‌افتند بدست املاکی‌های اطراف حرم و ممکن است زمین‌هایی را بفروشند به این‌ها که ضوابط معماری ما را نداشته باشد و در مرحله پرونده بهره‌برداری به مشکل می‌خورد و باید یا تغییر کاربری بدهد و از این بدتر اینکه تعرفه‌ای انرژی آن آزاد حساب می‌شود و باعث از بین رفتن حاشیه سود این افراد بشود.
۱۰:۲:۳۵	عدم حضور نماینده اداره گذرنامه و نیروی انتظامی	یکی از نماینده‌های خیلی مهم نماینده اداره گذرنامه و نیروی انتظامی است در صورتی که بنا به دلایلی نماینده‌ای را نمی‌فرستند به مرکز خدمات. مثلاً بانک‌ها به دلیل اینکه آورده مالی دارد برایشان این کار را می‌کنند ولی پلیس و اداره گذرنامه این کار را انجام نمی‌دهد و می‌گوید ما نیرو و امکانات نداریم.
۱۰:۳:۰۸	ویژگی‌های فرمی، جغرافیایی و لجستیکی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری	مکان‌یابی مرکز خدمات و ساختمان مرکز خدمات خیلی مناسب سرمایه‌گذار خارجی نیست و باید متناسب با شایسته این کار مکانی در نظر گرفته شود. در اینجا خدمات باید کاملاً vip باشد. ما سرمایه‌گذار داریم پیر و معلول است و ما در اینجا آسانسور ندارد. حتی بخش خصوصی نیز حاضر است با مکانیزم‌هایی وارد این امر بشود. یا برای برخی امور جاریه نیز ممکن است به مشکل بخوریم مانند هزینه مترجم و...
۱۰:۱۰:۰۸	نبود سازوکار اشتراک در سرمایه‌گذاری	اصولاً برادران افغان و حتی عرب ما مایل به مشارکت با ایرانی‌ها و حتی خودشان نیز نیستند. و این امکان مرتبط شدن سرمایه بزرگ را متغی می‌کند.

شماره مصاحبه شونده: ۱۴		
زمان	کلیدواژه	متن
۱۴:۱۲	مترجم متخصص	عمده دوستان من که از هند و پاکستان و یا حتی عراق که به ایران می‌آیند همراه خود مترجمانی را می‌آورند که تخصص در سرمایه‌گذاری خارجی ندارند و فعال اقتصادی بدلیل این امر بی‌اعتمادی در میان سرمایه‌گذاران وجود دارد. مترجم مورد اعتماد و متخصص خیلی از مشکلات را کاهش می‌دهد.
۱۶:۰۰	عدم اطلاع سرمایه‌گذاران از مرکز خدمات سرمایه‌گذاری	یک مرحله قبل از ترجمه این است که این سرمایه‌گذاران گیر افرادی می‌افتند که مورد اعتماد نیستند و مراحل خود را به صورت سود مجورانه انجام می‌دهند و مورد تایید مرکز خدمات سرمایه‌گذاران نیستند.
۱۷:۳۰	مدارک و وکیل در مراحل ثبت شرکت‌ها و ..	از افراد وکالت کامل بابت مدارک گرفته نمی‌شود که مثلاً افراد از ایران می‌روند و بعد که وکیل نیز پذیرفته است فرد از ایران می‌رود ولی بعد از مدتی مدارکی لازم است که خود فرد لازم است باشد. یا باید فتوکپی برابر اصل را بپذیرند و یا وکالت تام وکیل را که این امر عمومی نیست و برخی سازمان‌ها نمی‌پذیرند برای تایید اسناد. یعنی در ایران خیلی وکالت را به رسمیت نمی‌شناسند. ولی در ایران به خود فرد توضیحات بهتری می‌دهند برعکس جاهای دیگر. مثلاً کمیسیون فنی اشتغال، اداره گذرنامه و ... وکیل را نمی‌پذیرند.
۱۹:۳۰	نبود بسته سرمایه‌گذاری	اصل سرمایه‌گذاری برای افراد خیلی شفاف نیست که مثلاً یکی از دوستانم ۲

		میلیارد تومان داشت ولی الان نمی‌داند که کجا سرمایه‌گذاری کند و سردرگم است. خودش نیز نمی‌تواند که به افراد اعتماد کند. کسی نیز به عهده نمی‌گیرد و پیشنهاد مشخصی وجود ندارد که مثلا افراد با ۳۰۰ هزار دلار پروژه‌ای را پیدا نمی‌کند. که یا خیلی بزرگ است و با سرمایه‌گذاران خرد نمی‌شود پیگیری شود.
۲۱:۱۳	تمدید سالانه پروانه کار و دلهره ناشی از تمدید آن	عموما در مرحله اول پروانه کار مشکلی وجود ندارد و بزرگترین مشکل این است این است که در مراحل تمدید برخی افراد احساس خوبی ندارند. مثلا در کشورهای دیگر فقط عوارض و پول را واریز می‌کنند بعد از تشکیل پرونده و عملا برای تمدید فرآیند دیگری ندارد. ولی در ایران گواهی نامه، کارت بازرگانی و... تجدید می‌شود نه تمدید و هر بار باید خود فرد پیگیری کند تا دوباره بگیرد و از ابتدا باید فرآیند را ادامه دهد. مثلا مقاصد حساب دارایی که چیز لازمی است ولی غیر از این عملا بقیه چیزها را قبلا داده‌ایم. و کسانی که تحت پوشش سازمان سرمایه‌گذاری نیستند بعضا اتفاق می‌افتد که نپذیرند تمدید آن را ولی جو و فضای آن وجود دارد که نپذیرد و همیشه دلهره وجود دارد برای تمدید کارت بازرگانی و...
۳۰:۲۴	دوره صدور پروانه کار	برای تمدید پروانه کسب یکساله است در ایران ولی در کشورهای دیگر و عربی معمولا دو ساله است و مثل ایران اینطور نیست که از اول همه این کارها را انجام دهد. یعنی از جهت انجام کار هم فقط یکبار است و تمدید می‌شود. برای افراد قدیمی شاید این امر مهم نباشد چون به هر حال سرمایه خود را آورده است ولی برای افراد جدید که سرمایه زیادی نیز دارند یک عامل بازدارنده است و باید این تشکیل پرونده برای کارت بازرگانی، گواهی نامه، پروانه کسب و... هر ساله از میان برود. و صرفا هر سال در حد لزوم بررسی انجام گیرد مثل تمدید عوارض، مقاصد حساب دارایی و..
۳۳:۰۵	گستره خدمات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری و ایجاد مشاوره‌های غیر رسمی	بیشتر برخورد ما با مرکز خدمات سرمایه‌گذاری است اما با اتحادیه‌ها و سازمان صنعت و معدن و تجارت اما بیشتر ارتباط ما با مرکز خدمات است. و کسی که ارتباطی با مرکز سرمایه‌گذاری ندارد خیلی مشکل پیدا می‌کنند. چون سازمان سرمایه‌گذاری فقط با کسانی که در زمینه تولی، گردشگری یا کشاورزی هستند ارتباط دارد. ولی آن‌ها که هنوز در مراحل اولیه هستند برای ثبت سرمایه‌گذاری هنوز تحت پوشش نیستند که سلیقه‌ای است و ممکن است تحت پوشش قرار گیرد و ممکن است نگیرد.
۳۵:۰۵	فساد	آنچه که قابل تحسین است این که فساد در ایران من خیلی کم برخورد داشته‌ام ولی در کشورهای دیگر این امر بیشتر است. شاید یکی از دلایلی که وکلاء آنجا بیشتر احترام دارند و در اینجا بیشتر خود شخص این است که ممکن است وکلاء امکان زد و بند داشته باشند با افراد. در سیستم اداری ایران خیلی مساله فساد اندک است و من ندیدم.
۳۸:۰۹	سفارت‌خانه‌ها و کنسول‌گری‌ها	سفارت ایران در پاکستان خیلی آشنایی اندکی دارد. و حتی کنسول‌گری پاکستان نیز قوی نیست. در حالی که سفارت ایران در پاکستان باید خیلی مسط باشند در حالی که اصلا اطلاعات ندارند. در کشورهای دیگر مثلا یک دوست من در ایتالیا

		که بود، آن سفارت‌خانه خیلی قوی بود و کاملاً اطلاعات به روزی دشات از موضوعات تجاری، سرمایه‌گذاری و... یک بروشور در سفارت نیز بعید است از مزیت‌های سرمایه‌گذاری ایران گفته شود. بنظر من سازمان سرمایه‌گذاری باید ارتباطات خیلی کوچکتر و مصداقی‌تر داشته باشد با سفارت‌خانه‌ها. برای همین هم معمولاً اکثر سرمایه‌گذاران بیشتر بخاطر زیارت می‌آیند.
۴۸:۰۰	ورود مرکز خدمات برای تجمع‌سازی سرمایه‌های خارجی کوچکتر	با ۳۰۰ هزار دلار نمی‌شود در ایران کار سرمایه‌گذاری جدی انجام داد. یعنی فرد نمی‌تواند ب تنهایی کاری انجام دهد. از طرف دیگر نیز امکان شراکت وجود ندارد، علی‌رغم میل باطنی برای انجام کار. لذا لازم است که مرکز خدمات پروژه‌های کوچک و بزرگی را اجرا کند و از هرکس متناسب با توانش سهم سرمایه بگیرد و سود آن را تقسیم کند. چرا که خارجی‌ها به خودشان و به شرکت‌های خصوصی خیلی اعتماد ندارند و باید تایید یا نظارت یک نهاد نظارتی نیز وجود داشته باشد بر عملکرد آن. چون وقتی فرد ببیند همه در این پروژه سهام‌دار هستند پس ممکن است زودتر وارد پروژه شود. و این باعث می‌شود سرمایه‌دار اندک اندک به ایران متمایل شود و حتی بیشتر کند سرمایه خود را.
۵۷:۱۵	ضرورت ارائه طرح جامع سرمایه‌گذاری	الان کسانی که سرمایه کلان دارند خودشان طرح‌های سرمایه‌گذاری دارند برای حضور در ایران و برخی مواقع جدید نیز هم هستند که اگر موضوع جدید و مفید نیز باشد کار آن راحت تر است. اما عمده سرمایه‌گذاران کوچکتر امکان ندارند که خیلی متفاوت از تخصص‌شان در کشور خودشان عمل کنند. برای همین نیاز دارند که این سرمایه کوچک را در جایی بریزند که خودشان تخصص داشته باشند یا اینکه کسی به ایشان مشاوره دهد که حداقل اصل پول آن خیلی ضرر نبیند یا از بین نرود توسط دلالان و...
۱:۰۰:۲۹	نرخ ارز	نرخ ارز باعث می‌شود که فرد در انتخاب تصمیم دچار تشویش شود مخصوصاً از این جهت که دلار تاثیر زیادی روی زندگی مردم دارد و با هر تغییر آن نقل مجالس می‌شود.
۱:۱۴:۳۷	رابطه ایران و پاکستان	روابط ایران با پاکستان خوب است. و روابط مردم با ایران نیز خیلی خوب است و افراد متمدن هستند فرهنگ‌های ایرانی‌ها را تقلید می‌کنند. و روابط ایران و پاکستان و روابط مردم ایران و پاکستان واقعاً خوب است چون ایران را نماد مقاومت می‌دانند و روی ایران غیرت دارند حتی.
۱:۲۴:۰۲	تامین اجتماعی و بیمه	تامین اجتماعی در کشورهای دیگر عمدتاً خدماتی هستند ولی در ایران عمدتاً اجباری است و من دفعه اول که شنیدم بازرس بیمه تعجب کردم و من آن موقع احساس کردم تعهد دارم می‌دهم به پلیس. در پاکستان برای این قضیه اداره کار نظارت می‌کند بر کارفرما که آیا کارگر خود را بیمه کرده است یا نه. و اداره کار متولی این موضوع است که طبق قانون باید اداره کار نظارت می‌کند بر بیمه شوندگان. و شرکت‌های بیمه خدماتشان را ارائه می‌دهند و کارگر و کارفرما انتخاب می‌کنند و
۱:۳۶:۰۹	مزیت‌های فرهنگی_دینی ایران	عمده سرمایه‌گذار عربی نیز با انگیزه‌های تمدنی، فرهنگی و... می‌آیند ایران. سرمایه‌گذارهای کوچک با ذهنیت مذهبی می‌آیند و بیشتر با همین انگیزه‌های

		اینچنینی می آیند و دلشان می خواهند ارتباط داشته باشند. بعضی ها می خواهند کلا جمع کنند بیايند اینجا و برخی کلا مایلند که با یک سرمایه گذاری اندکی بیايند اینجا و فقط یک رفت و آمد و عبور و مرور و فقط یک اقامت یکساله می خواهند. یعنی این سرمایه گذار کوچک خودش تنها نیست بلکه عموما در شرکت های چندملیتی کار می کنند و می شود لاین هایی ایجاد کرد برای ارتباطات بین المللی ایران. الان ترکیه رقیب ایران است که مثلا برخی دوستان من عراقی بودند که ابتدا می خواستند بیايند ایران ولی رفتند ترکیه. چون ترکیه الان تبلیغات می کند و ایران هیچ اری نمی کند و این کسانی هم که می آیند عموما انگیزه های دینی و تمدنی دارند واقعا.
--	--	--

شماره مصاحبه شونده: ۲۳		
زمان	کلیدواژه	متن
۲:۰۱	اهمیت اداره کل راه و شهرسازی	اداره کل راه و شهرسازی جزو دستگاه هایی نیستند که موافقت اعلام کنند و بیشتر جواب استعلام ها را می دهند. ولی خیلی قوی است. مجوز اجازه فعالیت را نمی دهد ولی استعلام ها را پاسخ می دهد. این فرآیند استعلام گرفتن خیلی مشکل دارد.
۵:۳۷	شخصیت حقوقی شرکت باید ایرانی باشد ولی همه سهام آن می تواند خارجی باشد	ماهیت شرکت باید ایرانی باشد ولی سهام داران آن می توانند خارجی باشند. ولی خود شرکت باید هویت ایرانی داشته باشد. قانون سرمایه گذاری خارجی می گوید ۱۰۰ درصد سهام خارجی باشد ولی شرکت تابعیت ایرانی داشته باشد و به همین خاطر از سال ۸۲ این قضیه مشکل ساز نیست.
۹:۱۰	پیچیدگی مربوط به اداره راه و شهرسازی	در راه و شهرسازی یک کارگروه امور زیربنایی دارد که دبیرخانه آن اداره کل راه و شهرسازی است. علت اینکه اکثر استعلام ها به این اداره وابسته است به دلیل مساله تغییر کاربری است و به کارگروه امور زیربنایی مربوط می شود. فرآیند آن نیز به این دلیل پیچیده است که ۱۸ دستگاه و بعضا بیشتر هم می شود که اداره باید از آن استعلام تخصصی گرفته شود و این فرآیند زمان بر است. و حتی برخی دستگاه های مربوطه به این ۱۸ دستگاه نیز خود باید از کسانی دیگر استعلام بگیرند.
۱۰:۱۵	پنجره واحد و رضایت اداره راه و شهرسازی به کم کردن حجم کارهایشان	یک دلیل پنجره واحد این است که فرآیند مربوط به امضاها و استعلام ها را مشخص می کند که در کدام مرحله است. چرا که خود بچه های راه و شهرسازی نیز راضی نیستند این حجم از کار بر روی دوش شان باشد و راضی هستند که کمی از کارهای اجرایی آنان برداشته شود و به کارهای خود شهرسازی و... برسند.
۱۳:۴۵	برون سپاری از اداره راه و شهرسازی	تنها توافقی که داریم با گردشگری است که استعلام را نیز خودشان انجام دهند و

	به اداره گردشگری	نظر تخصصی‌شان را به اداره راه و شهرسازی بدهند. که این فرآیند را سریعتر می‌کند. یعنی میراث فرهنگی موافقت اولیه را اعلام می‌کرد بدون بررسی پرونده که الان از همان ابتدا بنا شده است که استعلام‌ها را بگیرند تا با همان استعلام‌ها بروند اداره راه و شهرسازی
۱۶:۳۱	قابلیت چانه زنی در صورت مخالفت با تغییر کاربری	در صورت مخالفت با تغییر کاربری، قبل سلیقه‌ای برخورد می‌شد و به نوعی اداره کل را مجبور می‌کرد که با تغییر کاربری موافقت کنند. ولی الان احاله شده است به استانداری که دستگاه متولی ضرورت آن را اعلام کند و در فرآیند موارد خاص بررسی شود.
۱۷:۳۰	محدودیت اطلاعاتی و تفسیر پذیری آنان	خود اطلاعات نیز قابلیت تفسیر پذیری و محدودیت دارند و از این جهت کمی خود اداره راه و شهرسازی نیز مشکل دارد.
۲۱:۳۰	ضعف بازوی اجرایی اداره راه و شهرسازی در مقابل با برخی ادارات (مشخصا شهرداری)	طرح‌هایی مثل مشهد مال و یا موج‌های خروشان علی رغم مخالفت اداره راه و شهرسازی با تغییر کاربری اجرا شد. ولی شهرداری اجرا می‌کند به دلیل اینکه ضمانت اجرایی مخالفت با شهرداری وجود ندارد.
۲۶:۳۰	سایت ایران مجوز و نقص‌های آن	سرمایه‌گذار خارجی کمتر درگیر این تغییر کاربری می‌شوند. ولی سرمایه‌گذار داخلی خیلی درگیر این تغییر کاربری است. یعنی گرفتن از ۲۰ تا ۳۰ دستگاه برای گرفتن مجوز خیلی مشکل است. دبیرخانه‌ای هم تشکیل شده است برای تسهیل مجوزهای کسب و کار و سایتی هم وجود دارد ذیل وزارت اقتصاد. هرچند که خیلی نتیجه نداده است. سایت ایران مجوز
۲۸:۰۰	سخت شدن تمدید مجوز بدلیل تغییرات نرخ ارز و هزینه مبادله بالای انتقال آن	تفاوت میان نرخ ارز رسمی و غیر رسمی باعث می‌شود متضرر شوند سرمایه‌گذار خارجی که این باعث می‌شود فرآیند اخذ اقامت و تمدید اقامت آن‌ها مشکل دار شود. و مشکلات انتقال ارز از افغانستان به ایران مثلا ۷ درصد هزینه انتقال ارز را بانک مرکزی افغانستان می‌گیرد.
۳۳:۰۵	فشل بودن پاسخ‌دهی به استعلامات	علی رغم سیستم الکترونیک هیچ نامه ای سیستمی جواب داده نمی‌شود تا زمانی که ارباب رجوع پیگیری شود. و هیچ بازخواستی نمی‌شود از کارمند. این مربوط به دستگاه‌هایی است که فقط اعلام نظر بکنند.
۳۴:۰۹	نظام تصمیم‌گیری در مورد طرح‌ها در اداره راه و شهرسازی	برای ارائه نظر در مورد طرح‌ها سه سطح از جلسه لازم است. سطح کمیته فنی که بیشتر کارشناسی است، سطح کارگروه‌ها که بیشتر مدیریتی است و سطح شورای برنامه‌ریزی که مدیران استانی است. نکته این است که برخی از این کارگروه‌ها و کمیته‌ها دستگاه‌های مشترکی دارند ولی آدم‌هایی که می‌روند یک نفر نیست از هر دستگاه‌ها و این باعث می‌شود کهدر هر سطحی مواردی مجددا تکرار شود. می‌شود این افراد یکسان‌سازی شود و یا برخی از این جلسات باهمدیگر لینک شود.

شماره مصاحبه شونده: ۲۴		
زمان	کلیدواژه	متن

۱۱:۳۵	مکانیزم خرید ملک از طریق ثبت شرکت	شرکتی که ثبت می‌کنند عمدتاً به دلیل خرید ملک است و بعد از آن به نام شرکت ملکی را می‌خرند که اعضای هیات مدیره شرکت اتباع خارجی هستند.
۱۴:۴۰	فرآیند ثبت شرکت که مدتی است الکترونیک شده است	الان مراجعه غیر حضوری است و حتی اگر برای اتباع هم باشد زودتر پاسخ می‌دهند. مدارک فیزیکی از طریق پست می‌آید و بعد سیستم پاسخ‌دهی هم در سایت سامانه ثبت شرکت‌ها وجود دارد که بعد پیامک می‌شود که مراجعه کننده بدون مراجعه متوجه شود در چه حالی است. و نقش ما بعد از مصاحبه‌ها، مرکز خدمات تایید می‌کند و بعد از انجام آن ثبت شرکت می‌رود برای ثبت آگهی در رزنامه.
۲۱:۰۰	تغییرات ثبت شرکت‌ها	خانم شریف‌زاده کاملاً همراه هستند و افرادی که معرفی می‌کنند نیز کاملاً همراه هستند با مرکز خدمات و قبلاً دو ماهه بود فرآید آن و الان دو هفته‌ای شده است.
۲۵:۱۰	کد فراگیر	کد فراگیر را فقط ثبت شرکت‌ها و دارایی امکان رهگیری دارند به دلیل اطلاعات مهم آن
۲۶:۰۰	ثبت شرکت در دبی	در دبی ثبت شرکت‌ها دو روزه است و حتی پیگیری هم نمی‌کنند که طرف شرکت دیگر نیز دارد یا خیر ولی ما این امور برایمان مهم است.
۲۹:۰۵	کاغذبازی و بوروکراسی	کاغذ بازی بوروکراسی و سلیقه‌ای عمل شدن برخی از امور که باید طبق ماده و آیین‌نامه برخورد شود نه طبق سلیقه و نظر شخصی.

شماره مصاحبه شونده: ۲۵		
زمان	کلیدواژه	متن
۴۴:۱۹	زمان اخذ مجوز از سازمان صنعت، معدن و تجارت	در قانون تمام امتیازهایی که سرمایه‌گذار خارجی نیز برخوردار است و در حوزه صنعت، معدن و تجارت فرآیندی که برای اخذ جواز صنعتی سرمایه‌گذار می‌تواند زیر یک هفته مجوز صنعتی خود را اخذ بکند و بعد از آن هم می‌واند نسبت به اخذ مجوز از مرکز خدمات سرمایه‌گذاری اقدام کند.
۴۶:۵۰	کاداستر	در حوزه معادن نیز در سامانه کاداستار مدیریت می‌شود و برابر است با سرمایه‌گذار داخلی
۴۷:۳۵	پروانه کسب	پروانه کسب را نیز در حوزه صنفی_تولیدی واحد مربوط به اصناف سازمان صمت ارائه می‌دهد.
۵۰:۰۴	FS یا طرح‌های اقتصادی	تهیه fs یا امکان سنجی طرح‌ها، سازمان‌ها به صورت ساختاری انجام نداده است ولی برخی از محورها وارد شده‌ایم که دو محور است. یکی اینکه بخش خصوصی را وارد کنیم با مشارکت معاونت صنایع کوچک صمت ارتباط می‌گیریم. یک تعدادی نیز از طریق منطقه ویژه اقتصادی سرخس آوردیم که تهیه شده است و ارائه شده است. و طرح‌های پیشرانی نیز با توجه به مزیت‌های نسبی هر منطقه بوده است اما با توجه به کمبود فاز مطالعات صفر، اندک است و تنها امکانات زیرساختی آن را برشمارده‌اند.
۵۵:۴۹	صندوق حمایت از صنایع کوچک	در بحث حمایت صندوق حمایت از صنایع کوچک را داریم که کمک می‌کند

		ضمانت اخذ اعتبارات از بانک‌ها را در شهرک‌های صنعتی.
۵۸:۰۰	مزایای سرمایه‌گذاری در شهرک‌ها	در کلیه شهرک‌های صنعتی استان هفت سال معافیت مالیاتی صددرصد داریم. و این تخفیف در مناطق محروم به ۱۳ سال می‌رسد. اعطای تقسیمی زمین‌ها و یا تخفیف‌هایی برای سرمایه‌گذار خارجی برای ورود به تولید. در ۴ سال گذشته، به صورت متداوم، بیشترین جذب سرمایه‌گذار خارجی در کشور را استان خراسان رضوی دارد. حتی در مناطق ویژه اقتصادی سرخس، ثبت مجوز تاسیس و پروانه بهره‌برداری نیز ارائه می‌کنند.
۱:۰۹:۱۰	استعلام پیش از صدور جواز تاسیس	صدور جواز تاسیس که بهتر است چند استعلام همان ابتدا گرفته شود تا طرف مثلا زمین مشکل‌دار نگیرد و... هر چند که از این جهت لزومی ندارد. چون ما از همان ابتدا شرایط خوبی را در شهرک‌های صنعتی ایجاد کرده‌ایم و نیز پیش از آن هم اطلاع‌رسانی کرده‌ایم و استانداردهای مربوطه را نیز رعایت کرده‌ایم.
۱:۲۰:۰۰	کارگاههای آموزشی برای روش‌های تامین مالی خارجی	برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای روش‌های تامین مالی خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی با استفاده از تشکلهای سازمان صنعت معدن و تجارت تا مثلا طرف ایرانی بداند طرحش چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد تا مورد تایید طرف خارجی باشد

شماره مصاحبه شونده: ۲۶		
زمان	کلیدواژه	متن
۲:۱۷	روال صدور مجوز کشاورزی	اگر زمین و آب مناسب داشت در همان محل باید به جهاد شکاروزی شهرستان مراجعه می‌کند. تشکیل پرونده می‌دهند. اگر مورد تایید کارشناس بود که این کار را رابط نظام مهندسی با وزارت جهاد کشاورزی انجام می‌دهد. پس از آن پرونده را می‌فرستند به نظام مهندسی استان و بعد می‌فرستند به کمیسیون صدور پروانه و بعد صدور مجوز. که ما این فرآیند را از طریق پنجره واحد انجام می‌دهیم.
۵:۰۱ ۸:۴۵	استعلام هفتگانه و طولانی شدن فرایند مجوزها	آنچه فرآیند مجوز گرفتن را طولانی می‌کند گرفتن استعلام هفتگانه است در همان ابتدا که از هفت ارگان مختلف باید پاسخ خود را بیاورند. ولی بستگی دارد علاوه بر این نیز اضافه شود. اما حداقل ۷ سازمان هست برای همه طرح‌ها. یعنی مثلاً اگر فرد به مرحله تغییر کاربری بگیرد علاوه بر این‌ها باید به استعلام‌های اداره راه و شهرسازی نیز پیگیری بکند که خب آن خیلی پیچ می‌خورد.
۱۶:۴۰ ۲۱:۳۵	نبود سازوکار مشخص برای اولویت‌های پروژه‌ها و مشخص نبودن نظام انگیزشی برای سرمایه‌گذاری و فردی بودن این طرح‌ها	برای سرمایه‌گذاری خارجی اولویت‌ها مان رو مشخص می‌کنیم ولی مختصات محل زمین و یا آب و اینکه چقدر در حریم قانونی است را ما فقط ضوابط آن را می‌گوئیم. حتی برخی از پروژه‌های مشخص هم داریم ولی این پروژه‌ها را خودم به صورت شخصی داده‌ام. عدم تضمین خرید برخی محصولات است مثلاً. یعنی برای برخی از محصولات تضمین خرید ندارد و کلاً رو همه محصولات تضمین خرید ندارد یا بحث‌های صادراتی مثلاً. تا الان پروژه‌های از اولویت‌های جهاد به ثمر نرسیده است.
۲۱:۱۵	مقایسه بخش صنعت با کشاورزی	در بخش‌های صنعتی ممکن است نتواند سرمایه‌گذاری کند با ۳۰۰ هزار دلار در بخش صنعت ولی در بخش کشاورزی با همین مقدار می‌تواند این کار را انجام دهد. ولی در حوزه کشاورزی نسبت به بخش صنعت استقبال کمتر است. دلیلی که بخش کشاورزی رغبت کمتری دارد

شماره مصاحبه شونده: ۱۳		
زمان	کلیدواژه	متن
۲:۳۰	راحتی سرمایه‌گذاری خارجی در صورت شراکت با یک فرد ایرانی	در قضیه ثبت شرکت‌ها خیلی مشکلی نداشتیم به دلیل اینکه شریک ایرانی داشتیم. در سال ۲۰۱۰ تقریباً. و در اصل مجوز بند ب به نام ایشان خورده است. و بنده به عنوان سرمایه‌دار و رئیس هیات مدیره فعالیت می‌کردم.
۷:۰۹	حضور بیش از ۱ میلیون زائر عراقی سالانه در مشهد	یکی از ظرفیت‌هایی که وجود دارد حضور ۲ میلیون زائر عراقی در سال است که حدود ۷۰ تا ۸۰ درصد آن‌ها به مشهد هم می‌آیند. و این ظرفیت خیلی بزرگی است. که عمده این مسافرت هم در تابستان است.

۱۱:۴۵	ظرفیت توریست سلامت	در مشهد زمینه‌های توریست سلامت وجود دارد ولی به دلیل اینکه زیرساخت‌های آن وجود ندارد بنده جرات حضور نداشته‌ام. چون توریست سلامت متأسفانه ضعف خیلی زیاد است و درست است که قیمت آن دوبرابر بیماران ایرانی است ولی خدمات آن اساساً تفاوتی نمی‌کند. یعنی دولت ابتدا بیس و پایه این امر را قوی کند و مثلاً هند و لبنان در این حوزه ورود جدی داشته‌اند. پدر خودم در مرکز تخصصی تهران طوری برخورد شد که کلاً فراری شد و رفت به لبنان عملش را انجام داد. موضوع اصلاً به تخصص نمی‌رسید مسأله فقط نوع برخورد بود. لبنان شاید دو تا ده برابر بگیرد ولی بیش از ایران خدمات می‌دهد و برای همین هم از ایران دستش جلوتر است. یعنی یک بیمار عراقی عمل ده میلیون تومانی را ده هزار دلار می‌دهد می‌رود به هند. عراقی‌ها هم اولویتشان بدین شکل است که اول می‌روند هند و بعد می‌روند لبنان و اگر نرفتند آنجا می‌آیند ایران. و در ایران مشهد از شیراز عقب‌تر است از این جهت و در توریست سلامت موفق‌تر است چرا که کلینیک‌ها وارد رقابت‌های ناسالمی می‌شوند
۲۱:۰۹	مقایسه گردشگری ترکیه و ایران	از ۲ میلیون عراقی که وارد ایران می‌شود تنها شرکتی که ثبت شده ورود و خروج مسافر را وارد می‌کند شرکت ما است که ۴ هزار نفر را پوشش می‌دهیم. یعنی خیلی غیر رسمی است و این بی‌برنامه‌گی را در مقیاس ۲ میلیون وجود دارد. ترکیه برای این کار یک خدماتی می‌داد به هتل‌ها و... در طی دو سال و بعد از آن رقابت ایجاد می‌کند و نظارت می‌کند که مشتری راضی برگردد و دو سال بعد قیمت خدماتش را افزایش می‌دهد. و باز هم مشتری راضی بر می‌گردد.
۲۳:۲۵	نرخ ارز و مالیات	مصوبه هیات وزیران، کلاً بحث ورود توریست از مالیات معاف است ولی دارایی این را قبول نمی‌کند. به هزار و یک دلیل که مثلاً از طریق بانک این امر اتفاق نمی‌افتد و بعد اختلاف میان ارز رسمی و ارز آزاد نیز نصف پول ما را از بین می‌برد. این مشکل را با مرکز خدمات سرمایه‌گذاری هم داریم که انتقال ارز را به صورت رسمی می‌خواهد ولی امکان مالی آن خیلی ضرر دارد.
۳۰:۰۰	انتقال نرخ ارز	مشکل ما هر سال برای انتقال ۳۰۰ هزار دلار است که مرکز خدمات از صراف‌ها رسید می‌خواهد ولی صراف‌ها به دلیل مسأله مالیاتی که دارند اساساً این نامه رسمی و فاکتور را نمی‌دهد. اگر هم بدهد ۹ درصد مالیات را می‌گیرد و برای همین هم ما نمی‌توانیم به صورت رسمی وارد کنیم.
۳۳:۰۰	انتقال نیروی کار خارجی	انتقال نیروی کار از عراق و... کار آسانی نیست. معیار هم این است که نباید همان متخصص در ایران باشد و باید از خود ایرانی‌ها استفاده شود در صورتی که آن تخصص در ایران وجود داشته باشد.
۴۱:۰۰	دسته چک	من در یک سال گذشته دسته چک داشتم در بانک سامان. ولی الان یکسال است که کلاً برای اتباع خارجی کدی را لحاظ نکرده است و عملاً کل کار ما به مشکل خورده است چرا که این سیستم چک کد اتباع خارجی برای آن تعریف نشده است.
۴۲:۳۶	کاهش قدرت خرید عراق با حضور	از سال ۲۰۱۴ که داعش آمده است قدرت خرید مردم کاهش پیدا کرده است و

	داعش	سیستم کارمندی نیز بدلیل کاهش حقوق آنان نقدینگی اندکی وجود داشت. انتظار داریم بعد از تمام شدن مساله داعش وضعیت بهتر شود.
۴۵:۲۹	جذابیت‌های مشهد برای عراقی‌ها	عراق بدلیل اینکه فضای سرسبز کم دارد طبقه و شان‌دیز و موج‌های خروشان برایشان جذاب است. و البته سد چالیدره که ما نمی‌بریم ولی خودشان به صورت فردی می‌روند.
۴۸:۰۰	دیپلماسی عراق و ترکیه	ترکیه به دلیل حساسی که روی صادراتش دارد سر قصه بستن سد بر روی رودخانه دجله کوتاه آمده است چرا که مردم گفتند کالای ترکی نمی‌خریم.

شماره مصاحبه شونده: ۲۷		
زمان	کلیدواژه	متن
۳:۴۵	زمان تکمیل پرونده صدور پروانه کار	انجام کارهای پروانه کار شاید حداکثر یک ساعت طول بکشد. که ما پرونده کار را تکمیل کنیم و بعد ارسال بکنیم به اداره کار. یعنی تهیه پرونده اولیه
۱۲:۰۹	لزوم کاهش دریافت برخی از مدارک سالانه	شماره گذرنامه و اسامی برخی از افغانه تغییر کرده است. برای همین هم دریافت برخی مدارک به صورت سالانه توجیه دارد. ولی می‌شد گفت که برخی از مدارک را شاید لازم نباشد هر سال گرفته شود.

شماره مصاحبه شونده: ۱۵		
زمان	کلیدواژه	متن
۳:۳۰ ۱۱:۴۵	مشکل اقامت	اولین مشکل سرمایه‌گذاری خارجی در ایران مساله اقامت است. در ترکیه با ۲۰ هزار دلار خرید ملک یا هم‌اکنون با اجاره اقامت می‌دهد. بورس کشورهای عربی برای سرمایه‌گذاری دبی بوده است و اکنون ترکیه است. الان در ترکیه با ۳ سال اقامت شناسنامه می‌دهند. یا در عراق با همسر عراقی اقامت می‌دهند. کشورهای اروپایی با دو سال اقامت شناسنامه می‌دهند. یعنی فرد سرمایه‌گذار در عراق نشسته است و اقامت ترکیه را دارد و بعد از سه سال بدون حضور در ترکیه شناسنامه آنجا را می‌گیرد.
۵:۳۰	مالیات	روز که ما آمدیم سرمایه‌گذاری کردیم گفتند ۲۰ سال معاف هستید از مالیات. ولی هر سال می‌گیریم. یا حتی من نامه داشتم که سرمایه‌گذار معاف است از مالیات. ولی باز هم بعد از دو سال گرفتند از من. سال ۹۴ من ۶۶ میلیون تومان مالیات دادم.
۷:۳۰	گواهی‌نامه	من ۲۵ سال است در ایران گواهی‌نامه ندارم. بخاطر اینکه دو مرتبه رفتم دنبال

		گواهی نامه که آنقدر شرایط سختی داشت من بیخیال شدم و گفتم نمی خواهم.
۸:۲۴	اداره گذرنامه	بچه هایی که آمده اند دکتری بگیرند در ایران، یا دانشجوی هستند بخاطر برخورد بد اداره گذرنامه کلا بیخیال ایران شدند و از ایران بدشان آمد. یعنی کاملا بازخورد منفی ایجاد شد. کسانی که برای خودشان شخصیتی داشتند و دانشجو بودند ولی بدلیل برخورد بد منجر شدند.
۱۰:۲۳ ۱۶:۰۰	کلاه برداری کارچاق کنان	خانم وکیلی با زدن بند سر یک سرمایه گذار را کلاه گذاشتند و گفتند با خرید یک خانه برای شما اقامت می گیرند. یکسال را گرفت ولی سال بعد ایران آنان را انداخت بیرون چون گیر یک آدم کلاه بردار افتاده بود. یک نفر ۹ میلیارد تومان به نام پسرخاله اش سرمایه اری کرده است و پسرخاله بیشتر از ۹ میلیارد تومان بدهکار شده است که لان من پیگیری کردم دیدم قابل حل نیست.
۱۲:۳۵	خروج از ایران	اقامت خود من متعده است ولی برادران من هر بار باید خروجی بگیرند. و همان یک هفته طول می کشد و این مشکل ساز است.
۱۵:۴۸	اقامت بوسیله خرید خانه	به آن هایی که در ایران خانه می خردند اقامت بدهید.
۲۳:۳۳	اداره گذرنامه	ضرورت تشکیل کارپرداز برای اداره سرمایه گذاری خارجی و یا بحث اقامت و گذرنامه
۳۷:۰۰	عدم معافیت از مالیات (دارایی)	معافیت از مالیات عملا نیست و وجود ندارد. من هر سال مالیات می دهم در حالی که باید معاف از مالیات باشم. هیچ مشوقی وجود ندارد.
۵۳:۳۵	مزیت رقابتی مشهد و استان در حوزه خدمات	هر کسی از کشورهای شیعه هستند دوست دارند حداقل یکی دو روز در هفته یا ماه مشهد باشند. و معمولا هم دوست دارند هم در هتل درویش و طلایی و... باشد. چرا که روزی صد دلار هم نمی شود بهترین این ها.
۱:۰۰:۰۰	توزیع جغرافیایی مرکز خدمات	توزیع و پراکندگی جغرافیایی مرکز خدمات باید در اطراف حرم باشد. و یا اینکه بازاریابی آن در اطراف حرم جدی باشد.
۱:۰۱:۰۰	مترجمان متخصصی	افرادی که در مرکز خدمات هستند باید زبان های مختلف بلد باشند.

شماره مصاحبه شونده: ۲۱		
کلید واژه	متن مصاحبه	زمان
قانون سرمایه گذاری مترقی	مزایای اصلی قانون سرمایه گذاری: سرمایه گذار خارجی می تواند ۱۰۰ درصد سهام یک شرکت را دارا باشد، این اتفاق در خیلی از کشورها نمی افتد. در برخی از کشورها حتی اجازه نمی دهند بخش خصوصی وارد شود. اما در ایران هر کاری که بخش خصوصی ایرانی انجام می دهد بخش خصوصی می تواند انجام دهد. معافیت های مالیاتی؛ در بسیاری از حوزه ها سرمایه گذار خارجی بالای ۱۵ معاف از مالیات است. بیشترین تمرکز قانون برای جذابیت سرمایه گذاری بر روی معافیت مالیاتی است.	۶:۱۵
ECF در عوض FDI	سرمایه گذار خارجی بیشتر مایل است به صورت ECF سرمایه گذاری کند چرا که ضمانت فاینانس هم از طریق بانک مرکزی به آن ها داده می شود اما در FDI تضامن صرفا سیاسی	۱۳:۴۰

	است. عدم ثبات‌هایی که در اقتصاد ایران وجود دارد باعث می‌شود سرمایه‌گذار خارجی درخواست تضمین دولتی کند و یا حداقل در بلندمدت سرمایه‌گذاری نکند.	
۱۵:۱۰	از جایی که دولت خرید برق برای تولیدکنندگان انرژی‌های تجدید پذیر را تضمین کرده‌است در چند سال اخیر بیشترین سرمایه‌گذاری در این حوزه‌ها انجام شده است و این نشان‌دهنده تاثیر زیاد وجود مشوق‌های دولتی برای سرمایه‌گذاران خارجی است.	تاثیر مشوق‌های دولتی
۲۱:۱۷	مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به دلیل بودجه محدودی که دارد نمی‌تواند به عنوان یک آژانس تشویق سرمایه‌گذاری اقدام کند، بلکه بیشتر به صورت انفعالی عمل می‌کند. با این وجود با ارتباط با رایزن‌های سرمایه‌گذاری سفارت خانه سعی کرده‌ایم این خلغ را پر کنیم.	آژانس تشویق سرمایه‌گذاری
۲۶:۱۵	در بسیاری از کشورها شرکت‌های سرمایه‌گذاری خصوصی به عنوان آژانس‌های جذب سرمایه عمل می‌کنند و درصدی از کل پروژه را از سرمایه پذیر دریافت می‌کنند.	شرکت‌های سرمایه‌گذاری خصوصی
۳۰:۰۵	کسی که می‌خواهد در ایران سرمایه‌گذاری انجام دهد بایستی: ۱- ابتدا باید شخصیت حقوقی خودش را در ایران تشکیل دهد (در استان بیشتر شخص تشکیل دهنده شرکت است و شرکت باید تابعیت ایرانی داشته باشد)(ثبت شرکت حداقل سه هفته زمان می‌برد). ۲- بر اساس موضوع فعالیت شرکت یک پروژه تعریف می‌کند. ۳- به دستگاه اجرایی صادر کننده مجوز مراجعه می‌کند. ۴- در صورت موافقت اولیه دستگاه اجرایی مربوطه، مجوز سرمایه‌گذاری خارجی از سازمان سرمایه‌گذاری کشور داده می‌شود تا خدمات مرکز سرمایه‌گذاری به وی ارائه شود.	فرآیند سرمایه‌گذاری در استان
۳۸:۳۰	خدمات اولیه شامل پروانه کار ۶ ماهه داده می‌شود که به استناد پروانه کار ۶ ماه اقامت به سرمایه‌گذار و خانواده‌اش نیز داده می‌شود. به محض اینکه مدارک ورود سرمایه ثبت شد، اقامت سرمایه‌گذار سه ساله خواهد شد. البته این سه سال به نوعی نامحدود است، چرا که اگر طرح سرمایه‌گذار همچنان در حال اجرا و خدمات دهی باشد این سه سال به مدت نامحدود تمدید خواهد شد.	خدمات اولیه مرکز سرمایه‌گذاری
۴۱:۱۰	در قانون هیچ سقف و کفی برای سرمایه‌گذاری تعیین نشده‌است. ماده ۲ قانون تشویق و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی می‌گوید سرمایه‌گذاری باید منجر به ارزش افزوده شود، منجر به افزایش صادرات شود، منجر به بهبود تکنولوژی شود و منجر به بهبود مدیریت شود. در صورتی که طرحی تکنولوژی جدیدی را به خدمت نگیرد و اتفاق جدیدی صورت ندهد کفی به اندازه ۳۰۰ هزار دلار از طرف هیئت سرمایه‌گذاری برای اندازه سرمایه‌گذاری خارجی در نظر گرفته می‌شود. اداره کار هم طبق یک بخشنامه داخلی برای کسانی که می‌خواهند پروانه کار دریافت کنند و کارشان را از طریق مرکز خدمات پیگیری نمی‌کنند، اندازه ورود سرمایه را ۳۰۰ هزار دلار تعیین کرده است.	سقف و کفی سرمایه‌گذاری
۵۶:۳۸	به طور کلی اینکه دستگاه تخصصی برای صدور مجوز یک بررسی اولیه برای موافقت اصولی انجام دهد خیلی کمک می‌کند چرا که مرکز خدمات سرمایه‌گذاری نگاه تخصصی ندارد. باید دستگاه مربوطه بنیید نیاز استان چیست که به طور مثال به یک بنگاه خارجی مجوز بدهم تا تولید جوراب در استان انجام دهد یا خیر و اینکه نگاه این نباشد که صرفاً یک واحدی ایجاد شود.	فیلتر اولیه برای صدور مجوز
۱:۰۳:۳۲	بیشتر طرح‌هایی که مشکل خورده‌اند مشکلاتی نبوده اند که منشأ قانونی داشته باشند، مشکلات بیشتر مشکلات اداری است. مشکلات فرآیندی دستگاه‌ها یا بخشنامه‌ای است.	مشکلات اداری

	برخی اوقات هم سرمایه‌گذار مشورت نمی‌گیرد و به مشکل می‌خورد.	
۱:۱۸:۲۰	برخی از افراد و شرکت‌های خصوصی که به عنوان نماینده سرمایه‌گذاران فرآیندهای اداری در ایران را انجام می‌دهند از تخصص کافی برخوردار نیستند و این سرمایه‌گذاران را با مشکل مواجه می‌کند. اگر قدرت نظارت بر این شرکت‌ها را به مرکز خدمات واگذار کنند خیلی مثبت خواهد بود. هم می‌تواند مرکز نیرو جذب کند و هم می‌تواند برخی از شرکت‌های معتمد را تعیین و معرفی کند.	عدم تخصص رابطین

شماره مصاحبه شونده: ۱۶		
کلید واژگان	متن مصاحبه	زمان
رفتار نامناسب با تبعه‌های سایر کشورها و سایر فرقه‌ها	برای کسی که سرمایه‌گذاری می‌کند اولین چیزی که ملاک است این است تضمینی داشته باشد که با این فرد هماهنگ یک شهروند ایرانی برخورد شود. ماده ۳۵ چیزی بود که ما را به سمت سرمایه‌گذاری کشاند اما در عمل اجرا نمی‌شود و فرق است بین تبعه‌های سایر کشورها با تبعه‌های ایرانی. علی‌الخصوص نیروی انتظامی	۴:۲۵
بررسی اعتقادات مذهبی و شخصی افراد	کسانی که در سازمان‌ها و نیروی انتظامی هستند باید روشن شوند. بنده نمی‌گویم از اعتقادات مذهبی افراد سوال نکنند بلکه یکبار بپرسند. من اگر روزی که آمده‌ام شیعه بوده‌ام که سنی نشدم، اگر سنی بودم که شیعه نشدم، اگر مسلمان بودم که مسیحی نشدم! شمای که ۷ سال پیش این را از من پرسیده‌اید دیگر سالی سه بار از من نپرسید. درست که برای من مهم نیست اما اگر من سنی بودم به من بر می‌خورد. من با اهل تسنن کار کرده‌ام، آن‌ها خیلی حساسند. اگر یک اهل تسنن بخواهد بهترین هتل دنیا را در تهران بسازد قاعدتاً به او جواز کسب نمی‌دهند.	۹:۴۱
نوسانات دلار	برای منی که سرمایه‌گذارم بسیار مهم است که اصل سرمایه‌ام را از دست ندهم. این چیزی نیست که بشود در ایران درباره‌اش حرف زد. در ایران سرمایه‌گذاری قمار بازی است. چون فکر کنید زمین اینجا را بنده با دلار ۹۰۰ تومان فروختم و الان دلار ۵۲۰۰ تومان. چیزی که من شنیده‌ام در ۳۰ سال گذشته همین آس و همین کاسه بوده‌است و برای دیروز و امروز هم نیست.	۱۱:۲۵
اشتراکات فرهنگی	علت انتخاب ایران و استان خراسان برای سرمایه‌گذاری این بود که بچه‌های من اینجا را دوست دارند. ما فارسی صحبت می‌کنیم و ما اینجا راحتیم و با روحیات ما سازگار است. برای این یک فرد دیگر سرمایه‌گذاری توجیه ندارد.	۱۷:۵۰
امنیت	یکی از ویژگی‌های خوبی که ایران دارد امنیت بالایی است که دارد. مثلاً بچه‌ها رفته مدرسه، خانم ساعت ۱۱ بیرون رفته است، دیگر برایش اتفاقی نمی‌افتد. به نظر من شما هر جای دنیا این امنیت را ندارید.	
جواز کسب	ما چند سالی که در اینجا کار می‌کردیم جواز کسب نداشتیم. چند وقت پیش که یک تبعه ترک شکایت کرد و با پیگیری‌های کنسول ترکیه و وزارت خارجه ایران، الان گفته شده‌است که به اتباع سایر کشورها جواز کسب می‌دهند. اما همین الان هم که دستور آمده است که جواز بدهند دارند بهانه‌هایی می‌آورند که آن سرش ناپیدا است.	۲۷:۲۳
عدم یکپارچگی بین	در کشوری مثل هلند وقتی شما شماره گذرنامه خود را وارد می‌کنید و اطلاعات اولیه را در	۳۶:۵۰

دستگاه‌ها	اختیارشان قرار می‌دهید دیگر سایر دستگاه‌ها از این اطلاعات با خبر می‌شوند و نیازی به ورود مجدد اطلاعات شما نیست.
-----------	---

شماره مصاحبه شونده: ۱۷		
کلید واژگان	متن مصاحبه	زمان
سهولت نابه‌جا در ارائه مجوز	سازمان انرژی‌های نو و بهره‌وری انرژی که یک سال هست با هم ادغام شده‌اند، این سازمان مسئول یکسری کارهای اداری است برای قبول کردن سرمایه‌گذار، قرارداد بستن و پرداخت‌ها به شرکت‌های سرمایه‌گذاری. یک زمانی قبل از سال ۹۱، برای دریافت اینکه مجوز احداث از این شرکت دریافت کنید باید مشاور می‌گرفتید و ثابت می‌کردید طرح شما یک طرح سوده‌است که سانا بر آن اساس برای شما مجوز صادر می‌کرد. مدیرعامل جدید سازمان اعلام کرد که نیازی به چنین کاری نیست و کسی که درخواست مجوز می‌دهد سود و زیانش پای خودش است. می‌خواستند تعداد کسانی که وارد حوزه می‌شوند را زیاد کنند. اما اتفاقی که افتاد این بود که کسی که زمینی داشت، آشنایی داشت بسیار راحت ثبت نام می‌کرد. این موضوع یک بازار کاملاً غیرواقعی ایجاد کرد برای کسانی که مجوز دریافت می‌کردند و انتظار داشتند با قیمت بالا به یک شرکت به فروش برسانند. به خاطر این مشکلات ما پیشنهاد کردیم که به هرکسی مجوز ندهید. هزینه‌ای ایجاد نکنید و بگید این مجوز ۱۰۰ میلیون پولش باشد و حداقل هرکسی درخواست نمی‌دهد. این کار مشکلی که برای ما ایجاد می‌کرد این بود که سانا می‌گفت صد نفر جلوی شما در نوبت هستند. لود کاری سانا بالا می‌رفت و سانا نمی‌توانست تشخیص دهد که کدام سرمایه‌گذار واقعی است و بعد از ۵ سال کارش تنها شده است باطل کردن مجوز. بعد از لغو مجوز هم باید تا سه سال قراردادی که با منابع طبیعی دارند لغو شود تا بتوان در آن حوزه جغرافیایی فعالیت کرد. همکاران ما که در انگلیس بودند می‌گفتند آنجا یک میلیارد تومان هزینه دریافت مجوز هست و یک میلیارد تومان هم هزینه تمدید مجوز است. برای همین هر کسی وارد بازار نمی‌شد و آن کسی هم وارد می‌شد سرمایه‌گذار واقعی بود. الان سانا بعد از پیشنهادهایی که از سمت ما و شرکت‌های مشابه ما گرفته بود آمده است و ۳ تا ۵ میلیون تومان برای اعطای مجوز دریافت می‌کند که باز هم عددی نیست، وقتی سرمایه‌گذاری شما حدود ۲۰۰ میلیارد تومان است. به نظر من باید عددی باشد که بازدارنده باشد و شرکتی مثل سانا بشود پیش‌بینان شرکت‌های واقعی. سرمایه‌گذاری که تجربه و روزه این کار را دارند.	۴:۲۴
برگشت سرمایه‌گذاری شده پول	وقتی سرمایه‌گذار در اینجا سرمایه‌گذاری می‌کند آمده است تا درآمدی کسب کند و سودی داشته باشد. اما شما payment grantee ندارید. ما همین الان نیروگاه یک مگاواتی دامغانی که احداث کردیم با پول خود شرکت، آمدیم تست بکنیم که اگر نیروگاه بزرگ‌تری زدیم آیا ایران پول ما را می‌دهد و می‌توانیم پول بانک‌های اروپایی را برگردانیم یا نه؟ مثلاً من ۲۰۰ میلیارد تومان وام بگیرم و علی‌رغم قسط‌هایی که باید بدهم یک دفعه دولت اعلام کند من پول ندارم، الان نمی‌دهم ماه دیگر می‌دهم. همچنین چیزی در دنیا اصلاً وجود ندارد حتی در کشورها عقب مانده تر از ایران. اگر شما در قرار می‌نویسد که بر اساس تولید چقدر پرداخت می‌کنید همان موقع باید سر موعد ماهیانه است پرداخت شود. شرکت ما	۱۸:۰۵

	می‌خواست یک نیروگاه سه مگاوات دیگر هم احداث بکند اما این کار را دیگر انجام نداد.	
نوسانات ارزی	قیمت برق را به ریال دریافت می‌کنیم اما سرمایه را به یورو بر میگردانیم. با این تغییرات نه تنها قیمت پرداختی برای برق سر به سر نیست بلکه پروژه دیگر سوده ده هم نیست.	۲۴:۱۵
مشکلات مدارکی	برخی از مشکلات هستند که قوانین ایران به نیازهای شرکت‌های خارجی مطابقت ندارد. البته این قوانین در خود ایران هم مشکلاتی ایجاد کرده است اما به هر حال حل شده است. مثلاً در خارج یک سری سایت‌های وجود دارد مشابه سازمان ثبت اسناد و املاک ایران. در اونجا شما یک هزینه پرداخت می‌کنید و یک اکانتی به شما داده می‌شود. شما با این اکانت که وارد می‌شود نقشه هر جایی را که باز می‌کنید نام شخص، آدرس و تلفن مالک را به شما می‌دهند. شما حتی می‌توانید لینک اینترنتی را بدهید و فرد مورد نظر زمین را با مشخصات مالک ببیند. اما در ایران شما همچنین چیزی ندارید و اطلاعات صاحبان زمین به دلیل سندهایی که زده نشده است را ندارید. بانک‌های اروپایی وقتی شما درباره زمین صحبت می‌کنید از شما سند شش دانگ می‌خواهند. حتی منظور این سند شش دانگ ما هم نیست. سند شش دانگ ما شکل زمین را می‌گذارد اما مختصات مرکز را تنها معلوم می‌کند. در سند شش دانگی که مدنظر آن‌ها ست باید چهارگوشه زمین مختصات UTM داشته باشد، اطرافش چه چیزهایی هستند و اینکه مالک چه کسی است. بماند که قولنامه‌ها را ما می‌گوییم رسمی است اما وقتی می‌بریم قوه قضاییه ترجمه اش را تایید نمی‌کند. شما که تایید نمی‌کنید، قوه قضاییه که تایید نمی‌کند آن وقت من چطور تاییدیه بگیرم. یعنی شما با کلی عدم قطعیت تنها در مرحله شناخت مالک مواجه هستید.	۲۶:۱۰
شفافیت بروکراسی اداری	در سایر کشورها نامه‌ای که داده می‌شود میدانید بعد از سه روز جواب داده می‌شود. چه برید و چه ندرید پاسخ داده می‌شود. اما در اداره‌های ایران نامه‌ای که می‌رود اگر خودت با هاش نروی نامه تا هزارها سال جواب داده نمی‌شود.	۵۲:۱۵
تغییر کاربری زمین برای نیروگاه‌های تجدید پذیر	شمایی که به عنوان رئیس هستی چه لایحه‌ای به عنوان وزارت جهاد کشاورزی بفرستی مجلس که نیروگاه بادی هم مثل دامداری و کارخانه‌های کنسرو سازی حداقل نیاز به تغییر کاربری نداشته باشند. ما براشون توضیح دادیم که من ۳۰۰ هکتار زمین را پلی گن زدم که یعنی در این ۳۰۰ هکتار تنها پروژه من احداث می‌شود، در این ۳۰۰ هکتار من تنها ۲ هکتارش را استفاده می‌کنم. آیا من الان باید تغییر کاربری بگیرم؟	۵۶:۴۵
LC‌های ارزی	کشورهایی مثل ترکیه با باز کردن LC های ارزی پروژه را با ارز بین المللی تعریف می‌کنند و حتی اگر لیر ترکیه بالا و پایین شود هزینه سرمایه گذار به یورو پرداخت می‌شود.	۵۸:۲۰

شماره مصاحبه شونده: ۱۸		
کلید واژگان	متن مصاحبه	زمان
نوسانات ارز	ما تصمیم داشتیم در آینده یواش یواش کارمان را توسعه بدهیم، جای مان کوچک است و یک زمین ۳۰ هزار متری می‌خواستیم خریداری کنیم که همین مسایل دلار پیش آمد. بانک سامان می‌گفت که اگر شما بخواهید دلار واریز کنید ۴۲۰۰ تومن به شما می‌دهیم که گفتیم تفاوت خیلی زیادی با بازار دارد که حدود دومیلیارد تومن برای ما اختلاف قیمت دارد و اگر	۳:۳۰

	همین طور ادامه پیدا که ما کارگاه را هم کلا تعطیل می کنیم تا ببینیم چه می شود. از روزی که این طور شده است نیمه تعطیل است.	
گواهینامه	ما گواهینامه داشتیم و بعد از یک مدتی می خواستیم تمدید کنیم که گفتند دیگر به خانم های اتباع گواهینامه نمی دهند.	۶:۱۲
تمدید اقامت	قبلا تمدیدها یک هفته انجام می شد اما الان یک ماه و بیشتر طول می کشد.	۳۰:۵۷

رضوی

با سلام، پرسشنامه پیش رو به منظور اولویت‌بندی مشکلات سرمایه‌گذاران خارجی در استان خراسان رضوی با همکاری مرکز خدمات سرمایه‌گذاری و دانشگاه فردوسی مشهد طراحی شده است. این مشکلات پس از مصاحبه با تعدادی از سرمایه‌گذاران خارجی و کارشناسان این حوزه استخراج شده است. از جنابعالی خواهشمندیم در هر مورد اولویت مورد نظر خود را برای حل این مشکلات تعیین بفرمایید تا مدیران استان به استفاده از نظرات شما، حل این مشکلات را در اولویت خود قرار دهند.

- لازم به ذکر است آن دسته از مشکلات سرمایه‌گذاران که مربوط به شرایط کلان اقتصادی کشور بوده‌است به دلیل عدم تاثیرگذاری مسئولان استانی بر این مشکلات حذف شده‌اند .
- اطلاعات این تحقیق کاملاً محرمانه بوده و تنها برای مقاصد پژوهشی از آن استفاده خواهد شد و پاسخ‌های افراد در اختیار سایر سازمان قرار داده نخواهد شد .
- در صورتی که مایل نبودید به سوالی پاسخ دهید، می‌توانید با کلیک بر روی گزینه "بعدی" به سوال بعد بروید..

مشخصات سرمایه‌گذار	
نام و نام خانوادگی:	
جایگاه تکمیل کننده پرسشنامه: ☐ سرمایه‌گذار ☐ کارشناس ☐ فعال اقتصادی	
تابعیت سرمایه‌گذار: ☐ افغانستانی ☐ عراقی ☐ پاکستانی ☐ سایر ملیت‌ها	
در چه حوزه‌ای سرمایه‌گذاری کرده‌اید؟ ☐ فعالیت‌های صنعتی ☐ فعالیت‌های معدنی ☐ گردشگری ☐ خدماتی ☐ سایر حوزه‌ها	

مشکلات سرمایه‌گذاران پیش از انجام سرمایه‌گذاری										
۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	میزان اولویت
										عدم شناخت سرمایه‌گذاران از ظرفیت‌های استان خراسان
										فعال نبودن سفارت‌خانه‌ها و کنسول‌گری‌ها در امور مربوط به سرمایه‌گذاری خارجی
										فقدان حضور آژانس‌های سرمایه‌گذاری
										متخصص نبودن سرمایه‌گذاران در استان خراسان رضوی
										نبود مکانیزم تجمیع سرمایه‌های خرد

[illegible]

										عدم حضور نمایندگان نیروی انتظامی و گزرنامه در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری
										قابل اعتماد نبودن و عدم تخصص واسطه‌ها در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی
										محدودیت‌های فیزیکی مرکز خدمات سرمایه‌گذاری (دسترسی مشکل، نبود آسانسور و ...)
										تسهیل نا به جای اعطای مجوز در برخی از حوزه‌ها
										تعدد و کند بودن مکانیزم پاسخ به استعلامات

مشکلات سرمایه‌گذاران پس از انجام سرمایه‌گذاری										
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	میزان اولویت
										تکرار سالیانه برخی از مراحل اداری (دارایی، بیمه)
										مشکلات مربوط به تمدید اقامت
										مشکلات مربوط به ثبت‌نام فرزندان در مدارس
										مشکلات مربوط به تمدید گواهینامه
										برخورد نامناسب مسئولین با تبعه‌های خارجی

در صورتی که مشکل یا مشکلاتی از نظر شما دارای اهمیت هستند و در این سوالات به آن‌ها اشاره نشده است، در قسمت زیر ذکر بفرمایید. در غیر این صورت با کلیک بر روی گزینه "بعدی" به سوال بعد مراجعه کنید.

با توجه به تجربیات جنابعالی در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی، چه راه حلی برای مهم‌ترین مشکل مدنظرتان در حوزه سرمایه‌گذاری در استان خراسان پیشنهاد می‌کنید؟